

I. H. BALTACIOĞLU

EĞİTİMİN FELSEFESİNİ YAPAN PEDAGOG

HAYATI
ESERLERİ
TEZLERİ
FELSEFESİ

Sabri Kolçak

İ. H. BALTA CIOĞLU

Eğitimin Felsefesini Yapan Pedagog

Öğretmenler, öğretmen adayları,
Liseli, Üniversiteli gençler,
Bütün Türk aydınları,
80 yıllık bir ömrün çok canlı
bir hayat ve düşünce
savaşları hikâyesi olan bu kitap,
sizin için hazırlandı.
Onu okuyun, yararlanın ve
lütfen yayın!

**HAYATI
ESERLERİ
TEZLERİ
FELSEFESİ**

I. KİTAP

SABRİ KOLÇAK

İZMİR
EGE ÜNİVERSİTESİ MATBAASI
1968

İKİNCİ KİTABA GİRECEK BÖLÜMLER:

PROF. İSMAYİL HAKKI BALTACIOĞLU'NUN :

1. GENEL FELSEFESİ
2. EĞİTİM FELSEFESİ
3. AHLÂK FELSEFESİ
4. DİN FELSEFESİ
5. SANAT FELSEFESİ
6. POLİTİKA FELSEFESİ
7. MİLLÎ KALKINMA FELSEFESİ

* *

1. KİTAPTA NELER BULACAKSINIZ?

İsmayil Hakkı Baltacıoğlu kimdir?

Nasıl yetişmiştir ?

Ne gibi hizmetler yapmıştır?

Türk ve Dünya Pedagojisi'ndeki yeri nedir?

Öğretmenlere ve gençliğe neden örnek olarak gösterilmektedir?

Bu çok yönlü zekânın çeşitli tezleri nelerdir?

Bu yaman fikir savaşçısı Türk Filozof'unun uluslararası değeri nedir?

Bu çelik iradeli insanın yaratıcı kişiliğinden haberli misiniz?

Bu doğuştan artist, orijinal zekânın eğitim, sanat, din, bilim ve felsefe alanlarında yaptığı büyük hizmetleri iyi bilmenin gereği, yararı, önemi nedendir?

Sipariş adresi:

Sabri KOLÇAK

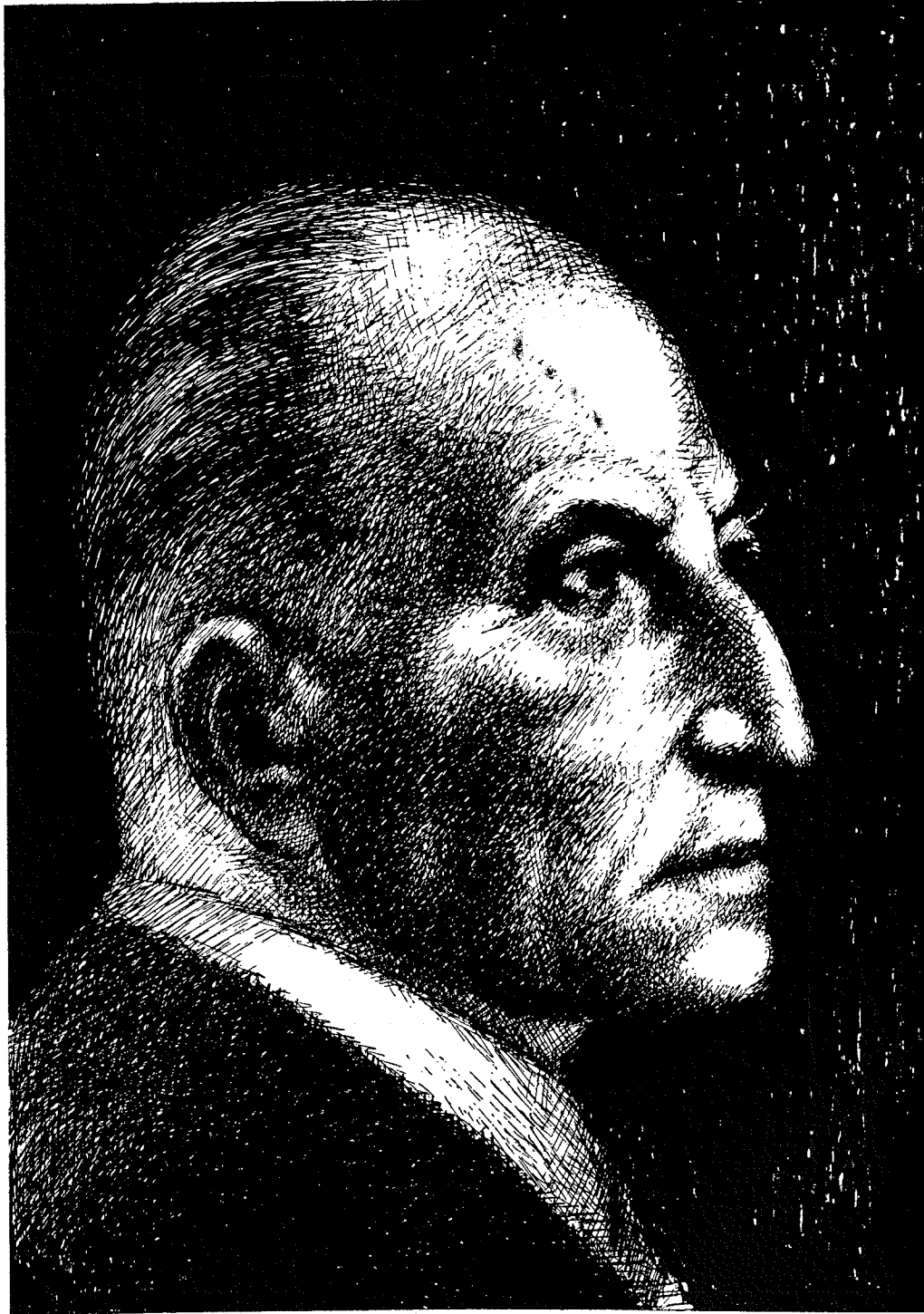
Halil Rıfat Paşa Cad. 168/3

İZMİR

Telefon: 34910

İ. H. BALTACIOĞLU

1968'de

ÖNSÖZ

Prof. İ. H. Baltacıoğlu'nun hayatını, eserlerini, tezlerini ve felsefesini tek bir kitap içinde toplamayı düşünmüştüm. Bu eser özellikle öğretmenlere, Öğretmen okulu, lise ve üniversite öğrencileriyle ilgi duyacak bütün Türk aydınlarına seslenen bir el kitabı olarak tasarlanmıştır. Böylece Baltacıoğlu gibi büyük bir Türk'ün çeşitli bilim, sanat, din ve felsefe... alanlarındaki üstün kişiliği ile eski ve yeni kuşaklara nasıl örnek olduğunu ve olmakta devam ettiğini göstermek istiyordum. Ancak, türlü nedenlerle böyle bir zekâyı tek kitap içine sığdıramadım.

Ne yapabileceğimi düşünüp dururken çözüm yolunu buldum: Eser bir kaç cilt halinde yazılacaktır. Bu yol beni ciddi bir bunalımdan kurtardı. Hemen karar verdim, Hoca'yı bütünü ile ve özet olarak okuyucuya önce bir giriş yazısı ile sunayım. Sonra kısaca hayatını, eserlerini ve tezlerini tanıtayım; ondan sonraki kitaplar da :

1. Genel felsefesini,
2. Politika felsefesini,
3. Kalkınma felsefesini,
4. Sanat felsefesini,
5. Din felsefesini,
6. Ahlâk felsefesini
7. Eğitim felsefesini... ele alayım dedim. İşte aziz okuyucular

bu nedenle elinizdeki bu birinci kitapta Baltacıoğlu'nu anlatacak olan genel plânımın ancak bir kısmını bulacaksınız. Çünkü Hoca engin bir deniz, ulu bir dağdır; çok yönlüdür. Bu kitaplarda göreceğiniz çeşitli yanları bu sözlerimize hak verdirecektir. Önce, büyük Hoca'mızı sizlere genel görünüşü, hayatı, eserleri ve tezleriyle sunmaktan derin bir mutluluk duyuyorum. O'nun milletimizin yücelmesi uğruna seksen yaşın üstüne doğru, yirmibeş yaşındaki bir delikanlı gibi heyecanla ve yorulmaksızın, nasıl bir fikir savaşı vererek yükseldiğini göreceğiz.

Birinci kitabın ağırlık noktasını, Hoca'nın kişilik özellikleriyle Pedagog, Sosyolog ve Psikolog - Grafolog Baltacıoğlu teşkil edecektir. Bunu genellikle «Bilgin Baltacıoğlu» sözleriyle anlatmak daha uygun olacaktır. Diğer kitaplarda ise daha çok «Filozaft Baltacıoğlu» ile karşılaşacağız!

Kendisine ulu Tanrıdan sağlık, esenlik, uzun ömür dilediğimiz büyük Hoca'yı sizlerin bilinç ve duyuncuna en derin saygılarımla emanet ediyorum. 1 Ocak 1968

Sabri KOLÇAK

BİRİNCİ KİTABIN İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	V
İÇİNDEKİLER	VII-VIII
GİRİŞ	1
— Gelişme Yollarını Arayan Bir Ulus	1-9
— Eğitimin Gerçekçi Felsefesini Yapan Pedagog	10-34
— «Eğitim, Ekonomi politikasının temelidir»	30-32
HAYATI	35
A — YETİŞME AŞAMALARI.....	37-45
1. Aile çevresi ve okul öncesi eğitimi	37-40
2. İlköğrenim aşamaları	41-43
3. Orta öğrenim aşamaları	44
4. Yüksek öğrenim aşamaları	44-45
B — DEVLET HİZMETİNDEKİ AŞAMALARI	45
1. İkinci Meşrutiyet döneminde (1908 – 1923)	45-52
2. Cumhuriyet döneminde	52
a) 1923 – 1933: İstanbul Darülfünununda	52-60
b) 1933 – 1942: Yeni Adam'ı yaratma çabaları	60-61
c) 1942 – 1950: Ankara Üniversitesinde yeniden Profesör ve milletvekili	61-63
C — EMEKLİLİK SAFHASINDA	63
1. Tam serbest çalışma aşamaları	63
— 1950 ve sonrası.....	63
a) Bağlı bulunduğu bilim ve kültür dernekleri	63
b) Hangi gazetelerde yazdığı	64
c) Yeni Adam gazetesini çıkarmaya devam kararı ...	64
d) Verdiği konferanslar	64
e) Yayınladığı kitaplar	65
ESERLERİ	67
A — ÇEŞİTLİ ALANLARDA	71-73
1. Felsefe eserleri	71
2. Sosyoloji eserleri	71
3. Pedagoji eserleri	71-72
4. Estetik eserleri	72
5. Edebî eserleri	73

B — BELİRLİ ALANLARDA	73-78
1. Çocuklar için	73-74
2. Gençler için	74-75
3. Öğretmenler için	74
4. Halk için yazdıkları	75-78
5. Halk üniversitesi	76
C — BURADA TANITILAN KİTAPLARI	78
1. Rüyamdaki okullar	79-80
2. Öğretmen	81-84
3. Pedagojide ihtilâl	84-87
4. Ziya Gökalp	87-88
5. Türke doğru	89-92
6. Batıya doğru	92-99
TEZLERİ	101
1. Jean Jacques Rousseau sistem sahibi bir filozoftur tezi	103
2. İçtimâî Mektep Nazariyesi ve Prensipleri (Padagoji tezi)	104
3. Tarih ve Terbiye adlı eserinde savunduğu toplum ve fert muhasebeleri tezi	104
4. Tiyatro adlı eserinde savunduğu Öz tiyatro tezi	104
5. Türke Doğru adlı kitabın birinci cildinde savunduğu milliyet tezi	105
6. Sosyoloji tezi	106
7. Okul Tiyatrosunun sosyo-pisikolojik temelleri tezi	106
8. Kur'an felsefesi pozitif bilimlere dayanılarak yapılamaz tezi	106
9. Kalkınmada etken olan sosyal kuvvetler tezi	106
10. Türkler sürrealizmin kurucularıdır tezi	107
11. Pedagojide İhtilâl tezi	107-108
SOSYOLOG BALTACIOĞLU	100
— Milliyet anlayışı	110-116
— Türk'ün Ölmeyen Ruhı	116-119
GRAFOLOG BALTACIOĞLU	121-124
1. Milletlerarası Grafoloji Kongresine verilen Türk Raporu	124-127
2. İnsanın imzası kendisi midir?	127-128
3. Yazı sahtekârlığı	128-130
4. Mahkemelerde tetkikat ve istiktap işleri	130-131
5. Atatürk'ün el yazısının tahlili	131-133
6. Grafoloji Enstitüsü kurulmalıdır	133-134
SONSÖZ	134-135
* Sabri Kolçak'ın eserleri	136
Okuyucuya anket mektubu	XI-XII

Sayın okuyucu,

Lütfen aşağıdaki düzeltmeleri yaptıktan sonra okuyunuz.

Doğru	Yanlış	Say.	Parag.	Satır
Beyhude	Behyhude	2	1	9
İlgili	İlgili	2	1	10
İsmayıl	İsmail	2	3	2
İsyanda	İsyanda	6	3	5
Halinde	Elinde	7	2	3
Verdiğini	Verdiğini	7	2	8
Özetleme	Özetleme	8	3	26
Küçümsemeyin	Küçümsemyen	9	5	1
Noktayı	Nottayı	10	1	2
Yardımcı	Yaddımcı	10	4	6
Demistir	Demirtir	13	1	6
Derdi	Dedi	13	1	6
Ruso	Rusa	13	1	8
Yolunu	Yomlunu	15	3	7
Bulup	Buhup	16	4	7
Kazandıran	Kazandıran	17	3	9
Kolaylaştıran	Kolaylaştıran	18	1	12
Kirizma	Krizma	18	5	3
Softalıkla	Softalıka	19	4	5
Yoksa	Yokse	19	4	22
Belledikleri	Belliedikleri	20	4	6
Orijinal	Orjinak	21	4	4
Yapabileceğini	Yapabileceğini	21	4	4
Tarih	Türih	21	4	8
Geleneklerine	Geleneklere	21	5	3
Biliç	Biliç	22	6	4
Görüp	Goüp	23	1	7
Haklı	Halklı	26	2	1
Çalışarak	Çalışarak	27	2	1
Gerçektir	Gerçekter	28	5	4
Zorunda	Sorunda	31	2	35
Nazarında	Nazararında	32	1	5
Katlanmış	Katlanmınmış	32	5	11
Bulunuyorum	Bulunuyorum	34	3	6
Birçokları	Birçoklara	39	3	7
Olarak	Olaras	43	2	3
Dini	Didi	43	5	1
İçmek	Iemek	43	6	1
Bıraktım	Bırakıtım	46	1	4
Yolu	Yoyu	46	5	4
Fikirlerimin	Fikirlerim	47	6	1
Pedagoji	Peragoji	48	1	1
Kırkinci	Kırkıncı	49	4	1
Talebede	Tablebede	49	6	4
Teşekkülüne	Teşekkülünü	49	7	3
Muhasarası	Muhararsı	51	4	2
İnkılâp	İnkılâp	51	7	3

Doğru	Yanlış	Say.	Paragrafta	Satır
Müdürü	Müdiiri	52	1	1
Açıkça	Açıkça	52	3	2
Ben	Beu	55	1	7
Tavsiyesine	Tavsiyesine	56	1	2
Oldu	Oludu	56	1	2
Müderresini de	Müderresinine	56	2	3
Gazetelerinde	Gazetelerinde	57	3	2
İhtimaldi	İhtimalid	57	6	7
Rapordaki	Rapordaki	58	6	2
Arkadaşlarımız	Arkadaşlarımız	60	2	5
Edildi	Edildig	60	6	2
Herkes	Herrkes	60	7	2
Sırada	Sırda	64	3	11
İzmir'e	İzmer'e	64	5	5
Bilimleri	Bilimleri	69	1	4
Bütünü	Bütünü	69	1	10
3 Öğretmenler	2 Öğretmen	69	4	3
Yazarlardandır.	Yazarlardandır	70	6	2
Resmî	Remi	76	4	5
Adımları	Adımarı	76	5	5
Yapılmamıştır	Yarılmamıştır	76	5	6
Üniversitesi	Üniyersitesi	77	2	5
Karagöz	Karagö	78	1	5
Sıralamalardan	Sıralamadan	78	2	4
Medeniyet	Mediniyet	79	2	1
Mektep	Mettep	79	6	1
Sırları	Sırları	83	3	5
Açıkladıktan	açıkladıktan	82	5	2
Pedagojisidir	Peragojisidir	84	6	6
Nazariyesi	Nazaiyesi	84	7	1
Dirilmesine	Dirilmine	85	9	5
Nuri	Huri	86	6	1
Öğretmen	Çğretmen	86	7	1
Üzerinde	Üzerende	87	2	2
Felsefelere	Felsefere	89	1	5
Pabucu	Papbucu	89	3	12
İmkânları	İmkânarı	91	4	2
Mutlak	Muklak	94	2	1
Kuramı	Koramı	93	2	5
Kadar	Karar	94	2	15
Medeniyet	Mediniyet	96	2	2
Kurtararak	Kurtarak	98	1	7
Düşmemek	Düşmamek	104	5	14
Duyduğu	Duğu	108	1	5
Temel	Temek	112	2	1
Bunalımı	Bulnalımı	114	6	2
Filozofu	Fyeylezofu	116	3	2
Hazineleri	Hazeneleri	118	1	5
Birleşimidir	Birleşemedir	126	6	2

GİRİŞ

PEDAGOG BALTACIOĞLU

GİRİŞ :

GELİŞME YOLLARINI ARAYAN BİR ULUS

Türk milleti, eğitim çalışmalarında tutacağı, kendine en uygun yolları hâlâ arayıp durmaktadır. Dünyanın her tarafına koşuyor, oralardan pek çok şeyler alıp getiriyor. Bunlardan bazıılarını uygulama alanına koyuyor. Aradan uzun zamanlar geçiyor. Tükettiği emekleri düşünerek artık yolunu bulduğunu, kurtulduğunu ve amaca ulaştığını sanıyor. Sonra da, başını çevirip geriye şöyle bir baktığı vakit, sanki hiç yürümemiş, ileriye doğru tek adım atmamış, hep yerinde saymış olduğunu görerek, hayret ve dehşet duyguları içine düşüyor.

Türk fikir gümrüğünden kollarını sallaya sallaya rahatça yurda girmiş olan Dünyanın, özellikle eğitim alanındaki binbir düşünce, deneme, buluş ve verileri. Bakıyorsunuz, bir türlü millî yapının ihtiyaç ve isteklerine hâlâ uydurulamamış. Bütün bir millî eğitim kuruluş ve işleyiş düzeni korkunç bir karışıklık ve verimsizlik içinde çırpınıp durmakta!..

— Peki, bu verimsizliğin, bu karışıklığın nedenleri?

— Evet, işte herşeyden önce bu nedenleri araştırıp ortaya çıkarmak gerekiyor.

Bir gün, postadan bir paket geliyor; İçinden orta boyda, yeşil renkte, kalın karton kaplı, bir kitap çıkıyor. Kitabın adı: PEDAGOJİDE İHTİLÂL!*)

27 Mayıs'tan sonra, ortaya çıkmış olan ve Cumhuriyet Savcısını bile ürküten bu esere bakınca «hayırdır inşallah!» demekten kendimi alamamış ve süratle onu okuyup bitirmiştım. Daha sonra, yazarının ileri sürdükleri görüşleri serin kanlılıkla eleştirdim. Duygularımı tamamen bir yana iterek bu teze kıyasıya karşı koyma kararıyla yazarının eskileri tekrar etmekte haklı olup olmadığını araştırmaya başladım. Eser sahibi bu kez de kazanmıştı. Çünkü o tarihte ben bir yüksek öğretmen meslek okulunda, meslek dersleri öğretmeni idim. Eğitim psikolojisi, Eğitim Sosyolojisi ve Metodoloji gibi dersleri okutuyordum. Bu arada meslek dersleriyle ilgili bütün

(*) Pedagojide ihtilâl, İ. H. Baltacıoğlu, İstanbul 1964.

son gelişmeleri ileri bir ölçüde yakından izliyordum. Yıllardır, özellikle orta ve yüksek öğretim basamaklarında, ezbere dayanan öğretim sisteminde en ufak bir değişiklik olmadığını bende büyük bir üzüntü ile görüyordum. Bu yüzden, yaptığım eleştirmeler, kınamalar yadırganıyor, ciddi güçlüklerle de karşılaşacağımı anlıyordum. O sıralarda sağlık sebebiyle bu çıkmazdan kurtulmuş olduğuma seviniyorum. Çünkü ben, tertemiz inançlarımınla, en iyi niyet ve dileklerimle bilmiyerek görüşlerimde direnmek, savaşmak ve Türk eğitim düzenine birazcık yumuşaklık, esneklik, yapıcılık, yaratıcılık ruhu getirmek gibi behyhude bir çaba içindeydim. Oysa ki benim mesleğimle ilgili hür düşümcelerim henüz kabul görmüyordu. Ortam hazır değildi. Bu düşünceler ne kadar bilim ve felsefe verilerine dayanırsa dayansın, ne kadar millî ruh ve koku taşırsa taşınsın; iyiye, doğruya, güzele ve ileriye yöneldiği ve alışılmış gidişe dokunduğu için yadırganıyordu. En garibi kolayca akla gelmiyecek biçimde yorumlanmalarıydı. Şu gerçeği bir kere daha iyice kavramış bulunuyorum: **«Kişisel yargılara, öncül düşüncelere dayanan, subjektif kararlar sistemi ile çalışan»** ve bu yüzden binbir acıya sebep olan anlayışların yarattığı havanın dışına çıkarak çalışmak benim için ötedenberi derin bir ihtiyaç olmuştur. Böyle bir yolu Hoca'nın izinden yürüyerek bulmuşumdur.

Dikkat buyurdunuz mu bilmem; bu giriş yazısının başlığını **«Gelişme Yollarını Arayan Bir Millet»** biçiminde koydum. Buradaki **«gelişme»** deyiminden bir eğitimcinin anlaması gerekli olan şey nedir? Modern psikoloji biliminin en önemli konuları arasında gördüğüm bazı noktalar üzerinde çok dururum: **«Nasıl öğrenilir? Öğrenilen şeyler yaşayışımızda hangi koşullar altında etkin olur ve bizi başarılı, mutlu kılabilir? Böylece de genç Cumhuriyet ve Demokrasimizin hür ve yaratıcı yurttaş tipi olan Yeni Adam'ın kafası nasıl hazırlanabilir?»**

İşte şu anda seksen yaşın üstünde bulunan ve en azından altmış yıldan beri bu soruların bilim ve felsefe yoluyla cevaplarını araştıran İsmail Hakkı BALTACIOĞLU'ndan söz eden elinizdeki bu eser, bu soruların cevabını en iyi ve en doğru şekilde vermek amacıyla uzun uğraşma, araştırma, yaşantı, deneme ve okumalardan sonra hazırlanmıştır. Burada özellikle seçtiğim sözler üzerinde durulmalıdır. Bu sözcüklerin kapsamına giren fiilî insan yetiştirme çabalarından gelen derin bir inanç sahibi olmasaydım bu sergileme işini üzerime almaktan çekinirdim.

Bu kitapta, ön yargılardan, subjektif düşüncelerden uzak; fakat, eserleri ve tezleriyle hep bu yurdu, bu milleti mutluluğa ulaştıracak yolların, bütün bir ömür boyunca araştıracılığını yapan büyük bir Türk bilim adamını ve bir eğitim filozofunu sizlere yeniden tanıtmak gibi bir yanlış davranış görmeyeceksiniz, Ancak, O'nun büyük hizmetlerinden, değerli eserlerinden, ciddi etkilerinden edindiğim kanılara göre, ona ait bir **«düşünceler sergisi»** açmak suretiyle, bu alanda çalışan birisi olarak, ulusal

saydığım ölçüde bir ödevi yapmak sorumluluğu ve bilinci içinde bulunduğumu da özellikle belirtmek isterim. Bu sergide görülen doğruları, içrileri seçmek ve değerlendirmek görevi de bütün Türk aydınlarına düşecektir.

Bu konuda sizlere, özellikle bilim ve felsefe tarihinden bir örnek vererek ne demek istediğimi daha kolayca anlatabileceğimi umuyorum. Ancak, bu işe girişmeden önce, şu soruları sormak ta gerekiyor:

— Prof. İsmail Hakkı Baltacıoğlu kimdir, ne yapmak istemiştir? Hâlâ niçin savaşmaktadır? Haklı mıdır, değil midir?

— Bir Türk olarak bizler, gerçekten onun, özellikle Türk eğitimi alanındaki savaşlarını iyi biliyor muyuz? Onu iyi anlamış mıyız? Anlamışsak onu doğru olarak değerlendirmiş ve hakkını vermiş miyiz?

Değerlendirememişsek niçin ve neden duruyor, susuyor ve bekliyoruz? Gerçekten niçin bekliyoruz, neyi bekliyoruz, kimi bekliyoruz?

— Bir ulus, kendi kaderini değiştirecek ve daha mutlu kılacak eğitim yollarını bulmak için, tam bir ömür boyunca okuyarak, gözliyerek, düşünerek, araştırarak, söyliyerek, yazarak, maksadını, derdini ve dileğini anlatmaya çalışan büyük bir evlâdının bu savaşlarını neden değerlendirmez? Neden yabancı hayranlığı içinde bocalar? Kendi değerlerini niçin tutup yüceltmez?!

Bu sorulardan sonra, Felsefe Tarihinin bir sayfasını açıp birlikte okuyalım. Bu sayfa, Batının fikir alanındaki uyanış savaşları ile ilgilidir. Batıda **«Hür düşünceye yol açan tolerans – hoşgörü savaşları dönemi»** aşağı yukarı dört yüz yıl kadar sürmüştür. Hem de ne acı olaylarla dolu aşamalardan geçerek... Orta çağ, hür düşünceye kolayca geçit vermemiştir. Pek çok aydın başın canına kıymıştır. İnsanlık tarihi, insanın kendi kaderini değiştirecek, yüceltecek nice hür kafalı evlâtlarının kellelerinin uçurulması gibi korkunç olaylarla doludur. Hür düşünceyi yaratan bilimsel metodun gelişmesinde büyük önderlerden biri olan Francis Bacon (1605 –?) dan alınan aşağıdaki parça bu durumu, – biraz büyütülmüş olmakla beraber – çok iyi bir şekilde belirtiyor:

«Milâttan sonra 1432 yılında din mensupları arasında, atın ağzındaki dişlerin sayısı hakkında hararetli bir tartışma oldu. Tartışma onüç gün durmadan şiddetle devam etti. Bütün eski kitaplar, kayıtlar karıştırıldı ve oralarda, o zamana kadar hiç duyulmadık, olağanüstü zihin yorucu allâmelikler gösterildi. Ondördüncü günün başında iyi ahlâk sahibi genç bir rahip üst rahiplerine başvurarak kavga edenlerin olaganüstü hallerine bir söz eklemek için izin istedi. Genç rahip, tartışmalardaki derin irfandan heyecan ve sabırsızlık duymuş olacakki, bu kimselere bayağı ve hiç

duyulmadık bir çareye baş vurarak sükûnet bulmaları için, bir atın ağzına bakarak dişlerini saymalarını rica ediyordu. Bunun üzerine din adamlarının yüksek vakarları fenâ halde incindiğinden son derece öfkelenildiler. Ortalık gürültüye boğarak genç rahip'in üzerine saldırdılar. Ona ağır yumruklar indirdiler ve kendisini derhal oradan kovdular. Çünkü, Kiliseye daha yeni giren bu küstah, şeytana uyarak mürşitlerinin bütün öğrettiklerine aykırı, duyulmadık ve kutsal olmayan bir yoldan gerçeğin bulunacağını ileri sürüyor, dediler. Bu hararetli tartışma daha günlerce sürdükten sonra, meclisin başına barış güvercini kondu ve hepsi söz birliği ile tarihsel ve teolojik deliller bulunmadığı için problemin ezeli, çözülmez bir bilmece olduğunu bildirdiler!» (*)

«Bacon; deneysel metodun ve yeni bilimin yaratıcısı olmamakla beraber, onu hiç olmazsa Skolastik, peşin yargıların tuttuğu aşağı yerden kurtarmıştır. Bu onun lehine yazılan en açık savunma belgesi ile ona adetâ kanunî bir varlık sağlamak şerefini kazandırmıştır. Birçoklarının düşünüp te hiç kimsenin farkına varmaya, ne de başkalarına söylemeye cesaret edemedikleri şeyleri, yüksek sesle söylemek küçük bir meziyet değildir...»

«Dahası var: deneysel bilimin ve metodların başlangıcının, Bacon'dan çok önceye kadar çıktığı doğru ise de, Bacon, gene de deneysel felsefenin kurucusu; felsefe olmak itibarıyla yeni çağ pozitivizminin babasıdır...» (**)

Şimdi yukarıya aldığımız iki pasajın ışığı altında, Türk Eğitim Filozofu İ. H. Baltacıoğlu kimdir? Türk Eğitimcilerinin kafasında nasıl pedagojik bir ihtilâl yapmak istemiştir? Bu alandaki fikir savaşları, eserleri, etkileri nelerdir? gibi zihinlere takılan bir çok soruyu bu büyük Türk'ün seksen yılı aşan varlığını ortaya koymak suretiyle cevaplama olanağına varıyoruz.

Prof. Baltacıoğlu, ikinci meşrutiyet devrinden başlayarak, bugüne kadar hiç durmaksızın ve yorulmaksızın Türk kafasını ön yargılardan, iskolâstik düşünce düzeninden kurtarmaya çalışmıştır. Her şeyden önce, hür ve yaratıcı düşünce sistemini temsil eden, Türk Cumhuriyet ve demokrasi devirlerinin aradığı, beklediği, öncü, lider kadrosu olacak Yeni Adam tipini hazırlamak istemiştir. Bunu yapabilmek için de gerçekten çileli bir fikir savaşı içinde yaşayarak çalışmıştır.

Elinizdeki bu eser, canlı bir hayatın ve çetin bir mücadelenin hikayesidir. Bu eser, Yeni Türk Devletinin, yeni yaşayış felsefesine uygun ola-

(*) Norman L. Mun, Psikoloji, cilt I, S. 8.

(**) Alfred Weber, Felsefe Tarihi, S. 68-69.

rak aradığı Yeni Adam'a vücut verecek «gerçekçi eğitimin felsefesini yapan Pedagog» inancıyla sizlere sunulurken, gelişigüzel hareket edilme-yerek ve sadece duygulara dayanılmayarak, aksine üstadımızın yargıları ve vargıları bilim ve felsefe tarihinin verileriyle karşılaştırılmak suretiyle huzuruza çıkarılmıştır.

Bir noktayı öncelikle belirtmek zorundayım. Atatürk, nasıl ki Türkleri eksiklik kompleksinden, taklitçilikten kurtarıp hürriyete ve millî benliğine kavuşturmak için sonsuz denecek derecede uğraşmış ve yorulmuşsa; Baltacıoğlu da büyük rüyasını, eğitim açısından gerçekleştirme alanında, aynı yollardan geçmiştir denebilir. Yalnız nedendir bilemiyoruz, ortada bir talihsizlik vardır. Baltacıoğlu yeni devletin eğitim felsefesini yapan bir büyük Türk olarak Atatürk'ün eserini koruyacak kişileri yaratma yolunda yetesiye hizmet imkânlarına kavuşturulmamıştır. Bu sebeple, üzülerek söyliyelim ki gelişme yollarını hâlâ aramakta olan bir millet olarak, ne yazık ki henüz mutsuzluk içindeyiz. Yabancılar danışmak suretiyle elde ettiğimiz veriler hiç bir suretle bize, Türkün kendi gerçeklerini çözmede yetesiye etkin ve yeterli olamamaktadır. Günümüzün eğitim alanındaki çeşitli görüşlere, anlayışlara ve tutumlara dayanan çalkantılı, rotasız, yönü iyice belli olmayan, insan yetiştirme gemimizi karaya oturtmaktan süratle kurtarmak gerekmektedir. Gidilecek yollara ışık tutmak, açıklık getirmek ihtiyacı şiddetle duyulmaktadır. Bunun için de cesur bir davranışla olayları dile getiren büyük Türk Pedagogunun gerçek bir eğitim politikasına temel olabilecek, millî yapıya uygun ve uzun süreli gayretleri üzerine aydın dikkatlerin toplanması benim için bir görev olmuştur. Buna nasıl cersaret edildiği sorulabilir. Cevabını verelim: Altmış yıldan beri Türk'ün kendi açısından kurtuluşu ve yücelmesi için gözleyen, okuyan, düşünen, deneyen, tartışan, yazan, söyleyen ve yaşayan büyük bir fikir adamımızın hâlâ anlaşılmamış, üzerinde yetesiye durulmamış ve yol gösterici, uyarıcı sonsuz gayretlerinin değerlendirilmemiş olduğu ortadadır. Bu sebeple otuz yıldır onun eserleri ve fikirleri üzerinde çalışan, kafasını yoran bir öğrencisi sıfatıyla bize, yapılması gereken son ve ciddi bir görev düştüğüne inandık. Bu inanç cesaretimizin en büyük kaynağı oldu. Yapacağımız işin sınırlarını iyice düşündük ve şu formülü bulduk: Yapılacak iş; Türklerin pedagoji hocası diye yabancılar tarafından değerlendirilen büyük üstadın hayatı, kişiliği, eserleri, tezleri ve felsefesini mütevazî ölçüler içerisinde de olsa sergilemek ve Türk aydınları ile Türk öğretmenlerini bu alanda düşündürmeye ve Türk gençlerine bir örnek insan göstermeye çalışmak.

Bu nedenle bu büyük hocayı biyografisiyle, çeşitli eserleriyle, orijinal kişiliğiyle, hizmet ve tesirleriyle Türk eğitiminin çıkmazları içinde şimdiye kadar onu, balçıkla sıvanmış bir güneş olmaktan kurtarıp özellikle yeni yetişmekte olan öğretmen kuşaklarına somut bir örnek olarak gös-

termeği kendimize iş edindik. Bu işi yaparken de kuşkusuz elden geldiği kadar yansız, objektif ölçüler içinde tanıtmaya gayret ettik.

Yine başka bir sebep te Batılıların kendisine Türk Pedagojisinin babası dedikleri hocamızın bundan tam yirmiyedi yıl önce, yüksek öğrenimimizi yaptığımız sırada, İçtimî Mektep adlı eseri üzerinde uzun uzun çalışma fırsatını buluşumuz ve bu eseri tanıtmak maksadıyla bir il gazetesinde altı ay süren tefrika halinde yazılar yazışımız da bizi böyle bir hizmete kendiliğinden götürdü.

Diğer bir sebep te; gerçekte yaratıcı ve yapıcı olan Türk milletini eğitim alanında da Batının tutsaklığından artık kurtarmak, milleti eksiklik kompleksi içinde bırakan ve bizleri gerçekten ezen Batı fikir hegemonyasına karşı bir Türk ruhu ile isyan eden Büyük Türk Pedagogunun hizmetinde, onun öğretisine inanmış bir Türk öğretmeni sıfatıyla onu isyanda yalnız bırakmamak, hiç değilse yanında olmak arzusunun şiddetle bize hâkim olmasıdır.

Meslek yıllarım boyunca kendisini devamlı surette okuduğum bu ulu kişiye karşı, yaşayışında edindiğim hür düşünme tekniklerini bana kazandırdığı için, daima araştırma metodu ile çalışarak kendimdeengin mutluluk duydum. Şükran ve minnet duygularımı ödemek te görevim oluyordu. Aslında arkadaşlığımız 1936 da başlayıp 1938 de sona eren Gazi Eğitim Enstitüsünde tesadüfün iyi bir buluşturması diyebileceğim, edebiyat bölümü öğrencisi olan, Giresun'da öğretmenlik yaparken daha sonra hayata gözlerini, kapayan rahmetli arkadaşım, Atala Altay beni o tarihte Giresun'da çıkmakta olan haftalık AKGÜN Gazetesinde yazmaya teşvik etmişti. O sırada, iki yıl üzerinde ısrarla çalışarak bir travay haline getirdiğim İçtimâî Mektep adlı kitaba ait notlarımı AKGÜN Gazetesinde yine Atala Altay'ın isteği üzerine tefrikaya başlamıştım. Bu notların yayımı vesilesiyle Prof. Baltacıoğlu'nun düşünceleriyle kaynaşmış bulunuyordum. Burada iki hususu ayrıca belirtmek vazifemdir. Birincisi pedagoji bölümünün değerli hocalarından Halil Fikret Kanat hocam, bana Baltacıoğlu ile John Deweyi kıyaslama görevi vermişti. Bu hayırlı bir vazife oldu ve beni bu alanda derinleşmeye sevketti. Aziz hocam Fikrat Kanat'ı da burada şükranla anmak görevimdir. İkincisi gazetesinde notlarımı tefrika etmek suretiyle değerlendiren Giresun'un değerli aydınlarından Doğan Köymen'e de burada geçmiş bir hizmetin önemi bakımından şükranlarımı ifade etmek isterim. Doğan Köymen, gazetesinde notlarımı tam 26 hafta süren bir seri halinde tefrika etmişti. Bunlardan bana da, Prof. Baltacıoğlu'na da göndermekte idi. Hocamız Baltacıoğlu, Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesine Profesör olarak tayin edilmiş, bu sebeple İstanbul'dan ayrılarak Ankara'ya gitmişti. Bildiğime göre, Çamlıca'da Altunizade'deki köşkünde bulunan kitaplığı ile, özel durumu dolayısıyla bağlantısı kesilmişti. Sanıyorum ki oradan hiç bir eserini kurtaramadı. Bunun üzeri-

ne bir çok kereler bana haber saldı: «AKGÜN'DE çıkan yazı kupürlerini gönder!» dedi.

Oysa o sıralarda benim hayatım da karmakarışıkta. Hocam benim bu perişan durumumdan tamamiyle habersizdi. Çünkü, Devrin Millî Eğitim Bakanlığı ileri gelenleri ile inanç çatışması helinde idim. Bunu kendisine bildirme fırsatını da bulamamıştım. O da beni aramıyor ve sormuyordu. Aynı zamanda milletvekili de olmuştu. Ben kendisine Bakanlığın bana yaptığı baskılardan hiç yakınmadım. Böyle bir hal bana ağır geliyordu. Eşimin, AKGÜN'de çıkan yazı kupürlerini nerelere sakladığını da bilmiyordum. Çünkü, yazı hayatının bana mesleğimde bir hayli zarar verdiğini düşünen eşim, beni elinden geldiği kadar meslek yazıları yazmaktan dahi uzaklaştırmaya çalışıyordu. Bu hava içinde bürolarda acayip, kırtasiyeci bir idare adamı durumuna düşmüştüm. Hattâ o sıralarda Baltacıoğlu sevgisini dahî kaybettiğimi sanıyordum. Meğer, Baltacıoğlu anlayış ve sevgisi bilinç altıma o kadar yerleşmiş ki 1964 Haziranın sonunda geçirdiğim ağır bir enfarktüs'ten sonra, ona olan tutkum yeniden şahlandı. Evimde perişan bir halde bulunan arşivimdeki gazete kupürlerini de eşim tesadüfen bulmuş ve iyi bir anında bana haber vermişti. Aman, bunları bana ver, bizzat değerlendireceğim, dedim. Gel zaman, git zaman bu işi nasıl ve ne şekilde başaracağımı düşünüp dururken; bir gün sevgili, çekik gözlü, zeki, girişken ve beni Baltacıoğlu ile ilk defa temasa getiren ve Hoca'nın hayranı, sınıf arkadaşım Yalçın Orkun yaz ayları içinde İzmir'e çıkıp gelmişti. Onunla o tarihte İkinci Beyler Sokağındaki Rehberlik ve Araştırma Merkezinin kiralık binasında oturup uzun uzun konuştuk. Arkadaşım bir kere daha Baltacıoğlu ile yeniden beni kopmaz çelik bağlarla bağladı. İstanbul'a gitti. Benden Hocaya haberler götürdü. Sonra bana durumu yazdı ve Hoca'nın, hayatını yazacağımı öğrenince memnun olduğunu bildirdi. O sıralarda sağlık bakımından durumum elverişli değildi. Tehlike etrafımda dolaşıyordu. Ya kupürleri Hoca'ya göndermeliydim, ya da işe girip yazmalıyım. Rehberlik Merkezi işleri beni boş bırakmıyordu, vaktim yoktu, yardımcım da yoktu. Ayrıca Merkezin aylık, Özel Eğitim ve Rehberlik bültenini hazırlama işi de üzerimde kalmıştı. Nihayet yaz tatili geldi. Ağustos ayında yıllık izinimi aldım. Bir kaç gün dinlendim. Eşimle şehir banliyosunda yavaş yavaş gezilere çıkıyordum. Müdavi doktorum daha fazla uzaklara gitmeme izin vermiyordu. Eşim de sıcaklarda yazı yazmama göz yummuyordu. Böylece çeşitli yasaklarla karşılaşıyordum. Nihayet bir gün yazı masamı hazırladım ve her şeye rağmen karar verdim. Bir dosya açtım üstüne, Bismillâh, yazdım. Elimdeki belgeleri incelemeye, arşivimi karıştırmaya, Hoca'dan ve Yalçın Orkun'dan yeni belgeler istemeye başladım.

İtiraf ederim ki, elimin altında biriken yüzlerce sayfalık döküman içinde Hoca'yı bulup herkese en belirgin, en enteresan, en olumlu ve model

EĞİTİMİN GERÇEKÇİ FELSEFESİNİ YAPAN PEDAGOG

Baltacıoğlu'nun kişilik özellikleri :

Büyük Hocayı ilk defa 1932 yılında tanıdım. Onun felsefesiyle temasa gelişimi bir olayı anlatmakla başlıyorum. Ancak, bir notta özellikle belirtmeliyim. Hocanın daha çok objektif yönünü ve fikirlerini, subjektif etkisi dışında, eserleri üzerinden inceleme imkânını buldum. Subjektif etkisine hemen hemen hiç girmedim, diyebilirim. Bu sebeple bu kitapta onu eskimiyen, bozulmıyan, değişmiyen, kalıcı, yaşayan ve yaşayacak olan yönleriyle ele aldım.

1932 yılında İstanbul İlköğretmen Okulunun beşinci sınıfında öğrenci bulunuyordum. Pedagoji öğretmenimiz rahmetli Prof. Sadrettin Celâl Antel'di. Genel öğretim metodu öğretmenimiz de o zaman Okul Başyardımcısı Prof. Hıfzırrahman Raşit Öymen'di. Bir gün, Sadrettin Celâl Antel, bizim sınıfa şöyle bir ödev verdi: «**Acaba, Jan Jak Ruso fiilen öğretmenlik yapsaydı Emil'i bugünkü kuvvetinde yazabilir miydi?**»

Bu soru, sınıfı günlerce düşünmeye ve araştırmaya sevketti. Bir türlü işin içinden çıkamıyorduk. İşin kolayını bulan zekî bazı arkadaşlarımız tuttular, kıymetli öğretmenimiz Hıfzırrahman Raşit Öymen'e: «**Sadrettin Celâl hocamız Ruso hakkında bize şöyle bir ödev verdi, bunun içinden çıkamıyoruz, bize lütfen yardım ediniz.**» dediler.

Öyle zannediyorum ki o da Baltacıoğlu sempatisini idi. Derslerine geldikçe, elinde kalın sarı bir defter olduğunu görüyorduk. Bu defterde Baltacıoğlu'nun o yıllarda çıkmış olan Jan Jak Ruso'nun Terbiye Felsefesi adlı eserinin özet notlarının bulunduğu anlaşıyordu. Bu öğretmenimiz iki ay kadar bize, kendi derslerini bir tarafa bırakarak, hep Ruso'yu anlattı, durdu. Bize verilen ödevi çözmemize büyük yarımcı oldu. O zamanlar «**zuhurattan faydalanma prensibi**» de çok ravaçta idi. Öğrencilerin ortaya attığı bu sorudan faydalanarak bu prensibi uyguluyordu. Böylece iki meslek dersi öğretmeni birbirlerini çok güzel bir şekilde tamamlamış ve desteklemiş bulunuyorlardı. Bizler de hem Jan Jak Ruso'yu, hem de onun eğitim felsefesini yazan Profesör İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nu böylece tanımış oluyorduk. Gerçi, henüz soyadı kanunu bulunmadığı için Profesörü sadece küçük adıyla öğrenmiş bulunuyorduk.

Verilen ödev işine gelince; ben metod öğretmenimizin verdiği bilgilerden sonra «**Evet, dedim, Ruso fiilen mürebbilik yapmış olsaydı, Emil'i bugünkünden de kuvvetli yazardı.**» Savunmam incedenlerini açıkladım. Ödevimi rahmetli Sadrettin Celâl hocaya verdim. Necmi adında çok zeki, çok atılgan bir arkadaşımız da «**yazamazdı**» tezini savunmuş. Sınıfta iki zıt savunma tarzını en belirgin bir şekilde biz iki arkadaş yazmış oluyorduk. Bu konu sınıfta yeniden tartışıldı. Sadrettin Celâl bizleri araştırmaya, bulmaya, düşünüp yazmaya sevkettiği için neticeden çok memnundu.

Aynı yıl içinde olacak; Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünün ilk kısmı olan ilköğretmen Okulu, kaldırıldı. Öğrencileri diğer öğretmen Okullarına dağıtıldı. Bizim okula da birkaç arkadaş geldi. İçlerinde çok sempati duyduğum biri vardı. Zekî, cin gibi, ateşli, heyecanlı bir arkadaştı: **Yalçın Orkun**. En çok ona karşı kanım kaynamış olacak ki hemen dost olduk. **Yıl 1933:** İstanbul Üniversitesinde yapılan bir kadro değişikliği dolayısıyla Prof. İ. Hakkı, bizce bilinmeyen sebeplerden ötürü, kadro dışı bırakılır. Bu genç ve dinamik profesör memleketine en çok faydalı olacağı bir çağda pasif bir duruma düşmüş oluyordu. Fakat, ona Türk Eğitim Tarihi yeni ve çok büyük bir görev veriyordu. O, **YENİ ADAM** Dergisini kuracak, onun sütunlarında, **HALK ÜNİVERSİTESİ** Kürsüsünü açacak ve kendisini bu işe bütün kafası ve gönlü ile vererek çalışacaktı. Profesör, baba tarafından Kırşehir'in Mucur İlçesine bağlı bir kökten geldikleri için Yalçın Orkun'la yakından tanışıyorlardı. Bu sebeple arkadaşım Yalçın Orkun, her vesile ile bizlere **YENİ ADAM** Dergisini tanıtmaya, sevdirmeye ve abone yapmaya çalışıyordu. İnanır mısınız, abone olacak param yoktu. Gururum yüksekti. Kimseden borç almaya da yanaşamıyordum. Dergiyi Yalçın'dan alırdım okurdum. Böylece beni de artık bir İsmayıl Hakkı haranlığı iyice sarmıştı.

Yıl 1936: Bir yıl ilkokul öğretmenliği, bir yıl da yedek subaylık yaptıktan sonra, Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji bölümüne girmiştim. Öğretim yılı başında, öğretmenler bize, iki yıl sonra mezun olurken kendilerine verilmek üzere, travay ödevleri veriyorlardı. O zaman Pedagoji bölümünün şefi, aynı zamanda Talim ve Terbiye Dairesi üyesi olan Dr. Halil Fikret Kanat bize Pedagoji ve Pedagoji Tarihi derslerine gelmekte idi. Bütün sınıflara travay ödevleri verirken bana da Prof. İsmayıl Hakkı'nın **İstimaî Mektep Nazariyesi ve Prensipleri** adlı eseriyle Amerikalı ünlü **Eğitim Filozofu John Dewey'in Metkep ve Cemiyet** adlı eserlerini karşılaştırma ödevini vermişti. Allah ondan bin kere râzı olsun. Bana bu suretle bilerek bilmiyerek, en büyük yardım ve iyiliği yapmış oldu. Bilerek yaptıysa nedenini şu olaya bağlamak zorundayım: Balıkesir'de yedek subaylığımı yapıyordum. O sırada Necatibey Öğretmen Okulu civarındaki bir sokak üzerinde küçük bir evde oturuyordum. Tam kar-

şımızdaki evde de 4-5 yaşlarında komşumuzun bir çocuğu vardı. Akşam üstleri eve dönerken şekerçiye uğruyor, o zamanın parasıyla 5 kuruşluk renkli şeker oluyordum. Koşarak gelen ve boynuma sarılan küçük Erdoğan'a veriyordum. Erdoğan'la böylece dost olduk. Bunun bir işe yaramasını da istemekteydim. Eylül ayı içinde Gazi Eğitim Enstitüsüne giriş imtihanları yapıldı. Pedagoji bölümüne girmeye karar vermiştim. Hazırlanıyordum. Teoriler kafamda karmakarışık hale gelmişlerdi. O zamanaki imtihanlarda daha çok pedagogların hayatlarını sorar dururlardı. Belleğim pek kuvvetli olmadığı için, ömrüm boyunca ezberlemekten kaçınır, anlama yoluyla öğrenirdim. Konuyu kavradıktan sonra yorumlamak suretiyle işin içinden çıkardım. Esasen bu yol yaratıcı öğrenme yolunun ta kendisidir.

Balıkesir Lisesinin bir salonunda imtihana girecekler toplandık, Soru zarfı açıldı. Klâsik sorulardan bir tanesi, Pestalozz'nin hayatına dairdi. Fakat, bir tanesi de okul öncesi çocuklarında görülen ve başkalarının malına karşı davranış tarzlarının ne olduğunun açıklanmasını isteyen bir soru idi. Hatırimda kaldığına göre: **«6 yaşından önceki çocukların başkalarının eşyasını alıp götürmelerini hırsızlık saymalı mı, saymamalı mı?»** gibi bir soru idi. Buna çok sevinmiştim. Çünkü, küçük Erdoğan bizim eve gelince ya saatimi, ya çakımı, ya da dolma kalemi mi aşırır, kendi evlerine götürürdü. Annesi de sonradan geri verirdi. İşte ben sınavda allaya pullaya bu olayı cevap diye yazdım ve bunun hırsızlık sayılamıyacağını henüz bu yaş çocuklarında mülkiyet duygusunun teşekkül etmediğini ve çocuğun başkasının eşyasını bu sebeple alıp götürdüğünü anlattım. Aynı zamanda bunun Kleptomani ile de ilgili olup olmadığını ayrıca Psikiyatri Lâboratuarlarında incelenmesi gerektiğine işaret ettim.

Aradan bir ay geçmişti. Sınavı başardığıma dair bir dâvet yazısı aldım. Kumandanlarıma bir ziyafet vererek terhisimden 10 gün önce, izin almak suretiyle Gazi Eğitim Enstitüsüne gidip yerleştim. Hocalarımız birer birer derse gelmeye başladılar. Sınıfın yaşça ve boyca en küçük öğrencisi bendim. Gelen hoca soruyordu. Bir gün:

— Sabri Kolçak hanginiz?

Utanarak, sıkılarak ayağa kalkıp:

— Benim efendim dedim.

— Aferin sana be bücür!

Dedi, sevgili hocam Halil Fikret Kanat, arkasından şu sözleri ekledi: «Yıllardır bu bölüme öğrenci seçeriz. Şimdiye kadar ezberlemeden, kopya etmeden, kitabî olmayan, gözleme dayanan cevapları ilk defa sen vermiş oldun. Çok memnun oldum, teşekkür ederim, otur!..»

Bu teşvik edici sözler, yıllar sonra beni gerçek bir araştırma kurumu olan Rehberlik ve Araştırma Kliniklerinin kurulmasına ve sonra da onlardan birisinin başında bulunarak yıllarca çalışmaya kadar götürmüştü. Şu anda bu durumu şöyle yorumluyorum: Rahmetli Sadrettin Celâl, Ruso'yu anlatırken, sık sık **«Ruso, herşeyden önce çocukları tanımakla işe başlayınız!»** demirtir; dedi. Bundan, önceleri pek bir şey anlamazdım. Zamanla bilinçli hale geldim. Özellikle, Çocuk Psikolojisi honurları işlenirken Ruso'nun, bu alanın gözönüne serilmesine yaptığı büyük hizmet hakkında iyice aydınlığa kavuştum. Büyük Ruso bu sözleriyle ilk işareti veriyor. Arkasından gelenler, **«Bu adam ne söylüyor, çocukları tanımak ne demektir, çocuklar nasıl incelenir ve tanınır?»** diye sora sora bir de bakıyorsunuz, **Çocukluk ve Gençlik Psikolojisi** kurulmuş ve gelişmiş oluyor. Bu, eğitim tarihinde şüphesiz eşsiz bir öncülük hizmetidir. Ruso, öncü olarak ileriye gören, geleceği sezen ve işareti veren çok saygı değer bir eğitim filozofu'dur. Böylece anlaşılıyor ki Ruso, bütün Dünya Pedagojisinde ihtilâl yapmış bir öncü eğitim filozofu olarak ortaya çıkmaktadır. Öğünülecek olay, Jan Jak Ruso'nun Terbiye Felsefesi adlı bir eserin yazarı da Türkiye'den çıkıyor. O eser ki, Ruson'un felsefesini, fikirlerini ve tekliflerini didik didik ettikten sonra, mantıkî bölümlere ayırıyor. Sıralıyor, yorumluyor. Ruso'yu Ruso yapan faktörleri çok belirgin ve en doğru bir şekilde insanlığın önüne seriyor. Peki, bu işi yapan adam kim?

Türkiye'de bu işi yapan büyük adam Türk Pedagog'u İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dur.

Hürriyetçi, tabiatçı, insancı Ruso, büyük Fransız ihtilâlinin 12 yıl önce ölmüştür. Bu ihtilâlciler filozofu da Volter gibi 1789 ihtilâlinin hazırlayıcılarından sayarlar. Onun politik görüşü konumuzun dışında kalıyor. Fakat, eğitim alanındaki işaretleri bizi çok ilgilendiriyor. Nitekim, **«Fikirler bir gün gelir, aksiyon, hareket ve davranış olur.»** sözü Ruso'nun eğitim alanına yaptığı hizmeti doğrulayan bir görüşün ifadesi oluyor.

Şimdi, 1886 doğumlu Baltacıoğlu, hakkında şu satırları yazdığım sırada, kendisi 80 yaşın üstüne çıkmış bulunuyor. O, Yeni Adam'ın 142-360 sayılarında HAYATIM başlığı altında kendi hayatının ilk aşamalarını tefrika etmişti. Hayatının son safhalarını her halde ayrıca yazacaktır. Biz bu kitapta 218 dergiden taranarak alınmış bazı nirengi noktalarını aktarmakla yetineceğiz. Kaynağını gösteriyorum. Merak edenler ve derinleşmek isteyenler bu kaynağa baş vurabilirler (*). Ben kupkuru bir biyografi yazmak için kalemi elime almadım. Üstadın kişilik özelliklerinin bütünü de size gösterme gücünde değilim. Şu kadarını da söyleyeyim ki Hocalarımız Ruso'nun Emil'ini 16 yaşında iken Fransızcadan okumuştur.

(*) Yeni Adam Koleksiyonları.

Türkiye’de Halit Ziya Kalkancı adında değerli bir eğitimci de, yetişmiştir. Uzun yıllar Konya, İstanbul Kız Öğretmen Okullarında ve Gazi Eğitim Enstitüsünde Müdürlük, Talim Terbiye Dairesinde Üyelik yapmıştır. Kalkancı oğlunun adını Emil koymuştur.

Görülüyor ki Ruso Türkiye’de büyük etki yapmış bir filozoftur. Filozof bir düşünce sistemi olan ve geleceğin karanlık ufuklarında şimşekler çaktıracak gerçekleri göstermeğe ve insanları doğruyu aramaya yönelten büyük düşünce adamı demektir.

Baltacıoğlu da, Türkiye’de özellikle eğitimin gerçekçi felsefesini yapan bir pedagog olarak, bütün eserleriyle işte böyle bir fonksiyon yapmış insandır. Onun İçtimai Mektep adlı eserini Millî Eğitim Bakanlığı satın aldı İkinci baskısını yaptı. Lise ve Öğretmen okullarının yardımcı ders kitapları listesine koydu. Fakat, Bakanlık Yayın Müdürlüğü kitabı bastırırken Rodin’in meşhur düşünen adam heykelinin resmini de Hocanın kitabının kapağına basıvermiş. Baltacıoğlu bunu görüyor, üzültüyor ve bir yazısında şikâyet ediyor: **Ne münasebet, bu resim niçin konmuştur? diye. Bence sayın hocamız bu hususta üzülmemelidir.** Düşünen adam eğer aktif bir zihni durumla bir gerçeği aramakta ise sonunda birşeyler bulacak, ortaya mutlaka yeni bir fikir koyacaktır.

— Dünya’da en kalıcı şey nedir?

— Hiç şüphe yok ki fikirdir, düşüncedir.

Dünyada fikirleriyle yaşayan kaç büyük adam kalmıştır? Dünyaya milyonlarca insan gelmiş, gitmiş, kaç tanesi ölümsüzlüğe kavuşabilmiştir? Bizim inancımıza göre, Dünyada en güç sanat, iyi düşünmeyi ve gerçekleri bulmayı, görebilmeyi öğrenmek ve ortaya yaşayan kalıcı fikirler halinde koyabilmektir.

Biz Prof. Baltacıoğlu için deriz ki: **«Sizi; iyi düşünen, kalıcı fikirleri ve gerçekleri usanmadan arayan birisi olarak Türk düşünce tarihinin gelecek kuşakları da sevgi ve saygıyla anacaklardır, siz yaşayacaksınız!»**

Bu sebeple Baltacıoğlunu, şahsen kendim de işin içinde olmak suretiyle Türk aydınlarına ve birbiri ardından gelmiş öğretmen kuşaklarına, yıllarca Halk Üniversitesi Kürsüsünden, doğru düşünme tekniklerini öğreten bir usta olarak, tanıtmayı başta gelen bir vazife sayıyorum. Araştırma yollarıyla doğru düşünmeyi, gerçeği sevmeyi ve onu aramayı öğreten, tarihin büyük kafaları arasına girme hakkını kazanmış bulunan büyük Hocamızı biz her şeyden önce, bu eşsiz yönüyle gelecek kuşaklara tanıtmak ve anlatmak istiyoruz. İngilizlerin bir Bertrand Russel’i var. Türklerin de Ziya Gökalpleri var. Onu sürdüren ve aşan Baltacıoğlu var. Bunlardan başka daha bir çokları var ve olacaktır da... Yalnız Türklerin büyük bir ku-

surları da var. Kendi değerlerini henüz küçümsüyorlar. Bu eksiklik kompleksi yenilmedikçe ve Türk düşüncesini yaratan büyük Türkler, bizzat Türkler tarafından anlaşılıp değerlendirilmedikçe, Türk Ulusu kolay kolay, kendi üstün varlık bilincine ulaşamaz. O kendini bulamaz. Bu kusurdan milletçe kurtulmak zorundayız. Biz bir Türk rönesansı anlayışına muhtacız. Bunu, Türk düşüncesini yaratan kafalar hazırlamaktadır. Ancak bu iş sadece yabancı kaynaklardan aktarmacılık yapmakla ve bununla yetinmekle başarılamaz. Türkler, her yerden fikir ve teknik malzemesini alabilirler. O malzeme hamdır, işlenmemiştir. Bu işlenmemiş maddeyi Türk kafası kendi bilinç süzgecinden geçirerek kendi kafası içinde yoğurarak, sentez yaparak, kendi öz malı haline getirmek suretiyle yaratıcı ve yapıcı bir millet olma niteliğini kazanabilirler. İşte Baltacıoğlu Yeni Adam Okuluyla bir ömür boyunca, hep bunu yapmaya çalışmıştır. Yabancı fikirleri Türkçeye çevirmemiş. Onları Türk fikir gümrüğünden gelişi güzel geçirmemiş. Anlamış, eleştirmiş, kavramış, benimsemiş ve kendi öz malı fikirlerini ortaya sermiştir. Bu sebeple o sosyal bilimler alanında yaratıcı bir kişilik niteliği göstermiştir.

Atatürk’ü de, inancımıza göre, en iyi anlayan ve anlatanlardan birisi Baltacıoğlu’dur. 1960 ihtilâlinde sonra Ödemiş’te Türk Bayrağına sarılı Atatürk’ün büstünü açma töreninde kürsüden halka hitap ediyor ve diyor- duki: **«Atatürk, iradî milliyetçilik aşamasıyla Türk Milliyetçiliğini bütünleştiren, tamamlayan, gerçekleştiren büyük bir iradedir. O, Namık Kemâl’in hissi, Ziya Gökalp’ın fikri milliyetçilik aşamalarını tamamlamıştır.»**

Biz Atatürk’ü kısaca bu kadar güzel açıklayan felsefî görüşe henüz rastlayamadık. Atatürk’ü bir sürü söz yığını arasında bize kaybettirmişlerdi. Büyük Adam’ın ölüm yıldönümlerinde ağlamaktan anlamaya vakit bulamıyorduk. Ağıtlar okuyarak görünürde Atatürk sevgisi gösterileri yapıyorduk. Atatürk bilincine ulaşmak kolay bir şey değildir. Çünkü düşünmek zordu. Oysa anlamak için düşünmek gerekiyordu. Ben, Atatürk’ü ağlayarak değil, anlıyarak yaşatmanın yolunu üstad Baltacıoğlu’ndan öğrendim. İzmir Eğitim Enstitüsünün çıkardığı UYANIŞ dergisinde **Atatürk ve Türk’ün Yaratma Felsefesi** başlığı altında yazdığım makalelerin kaynağını bu anlayış teşkil eder. Atatürk’ün Türk-Millî Eğitim Felsefesine temel olabilecek davranışları, Baltacıoğlu’nun; bütün eserlerinde buram buram tüter. Büyük aksiyon dehasını, büyük Hoca bütün gücü ile dile getirmiştir.

Atatürk birleştirici, kaynaştırıcı, bütünleştirici bir aksiyon ve irade adamıdır. Baltacıoğlu da milleti birleştirici noktaları araştırmış ve göstermiştir. Bu kitabın ilerki sayfalarında okuyacağınız **Alevilik ve Sünnilik kavgası** ile ilgili yazıları dikkatle şayandır. Bu kavga bu milleti nereye doğru götürür? Millî dokuyu bir sosyolog gözüyle görmedikçe insanları birbirine

sevdirmek mümkün müdür? Bu sebeple Alevilik nedir, ne değildir? adlı yazılarını ve milliyet anlayışını dikkatle okumanızı söylemeyi vazife biliyorum.

Yine ilkeri sayfalarda kendi kaleminden okuyacağınız **Millî Kalkınma Felsefesi** üzerindeki görüşlerine de burada dikkatleri çekmek çok yerinde olacaktır. Baltacıoğlu, millî kalkınma felsefesinin temelinde toplumları yöneten sosyal kuvvetleri buluyor. Bu sosyal kuvvetlerin başında da **dil, din ve sanatı** görüyor. Baltacıoğlu'na göre, önce manevî kuvvetler harekete gelecek, bu alanda temelli kalkınma ve uyanma olacak. Bunların arkasından da maddi güçler harekete gelecek ve maddi kalkınma başlayacaktır. Gerçekten iş, derinden derine incelenirse, durumu kavramakta güçlük çekilmez. Burada Profesörümüzün görüşlerini biraz yorumlamayı faydalı buluyoruz: **Tarihimizi okuyoruz, çeşitli devrimleri inceliyoruz. Biyo - Psiko - Sosyal bir sentez olan insan varlığını dikkatle gözden geçiriyoruz. Özellikle biz Türkler için görülen manzara şudur:** Orta Asyadan kopup gelmişiz. Bilhassa son bin yıl içinde büyük bir imparatorluk kurmuşuz. Osmanlı devleti. Bu devlet, devrine göre belirli değer yargılarına dayanarak büyümüş, genişlemiş, sonra yorularak duraklamış, parçalanmış, ufalmış, nihayet Anadolu topraklarına yerleşip kalmıştır. Bu arada, bu tarih oluşumu sırasında Acemlerle, Araplarla, Bizanslılarla ve daha sonra da bütün Batı dünyası ile temasa gelmişiz. Birçok anlayış ve inançlar çatışması içine düşmüşüz.

Yeni Türkiye Devleti yeni bazı dinamik ilkelere dayanarak doğmuş, kurulmuştur. Yarım yüzyıla yaklaşan bir dönemde neleri düzeltmiş ve değiştirebilmişiz? Neler olduğu gibi kalmış? Bunlar üzerinde durmak ve düşünmek gerekiyor. Şimdi memleketimizde yeni bir politik, ekonomik, kültürel gelişme ve kalkınma düzeninin yerleşmesi yolunda uğraşıyoruz. Bu düzenin esasları demokratik olacaktır ve zıt kuvvetlerin dengeli bir ahenk içinde çalışmasını sağlamakla başarıya ulaşabileceğiz. Ancak, seçtiğimiz yol hakkında henüz kavgalar sona ermemiştir. Sosyolog Baltacıoğlu'na göre acaba kavganın aslı nedir?

Hocamızın önümüzde bulunan bütün düşünceleri etraflıca incelenirse şu sonuçlara varıldığı görülür: **Sosyal kuvvetler arasındaki ahenk henüz kuramamışsızdır. Bu sosyal kuvvetleri ne inkâr ve ne de ih-mâl etmekle işin içinden çıkılabılır. Sosyal kuvvetlerin etkilerini ciddi surette incelemek ve iyi anlamak gerekmektedir. Onları çö-zümlemek, kanallize etmek, yüceltmek ve çatışma noktalarını bnlup aralarında ahenk kurmak zorundayız.**

Biz durumu şöyle görüyoruz: **Türk milleti ne sadece kaba bir Ma-teryalizm, ne de sadece maddeden kopmuş Spritüalizm istiyor. Milletimiz bunların çatışmalarına meydan vermeden, her ikisinin**

de hakkını vermek istiyor. Daha açık bir deyimle Türkler, inan-mak istiyorlar. Dinlerine, geleneklerine bağlı kalmak istiyorlar. Ama Türkler, 20. yüzyıl medeniyetinin maddeci yönünden de ayrı ve uzak yaşamının mümkün olamayacağını iyi kavıyorlar. İşte Prof. Baltacıoğlu son yıllarda yazdığı eserlerle ve özellikle ZİYA GÖKALP(*) adlı eseriyle dikkatleri bu gerçekler üzerine bir kez daha çekmektedir. Türkler kültür ve medeniyet anlayışı üzerinde birleşmedikçe iç çatışmaların ve kavgaların sona ereceği beklene-mez. Bize göre, kavgayı kesmenin yolu ileri, geri terimlerini iyice açıklığa kavuşturmadır. Bunun için de Türkiye'yi; insanların gelişigüzel birbirleriyle itiştikleri bir ortam olmaktan çıkarmak, bütün Türk aydınlarının asla kaçamayacakları, birinci görevleri olmaktadır. Bir misâl olarak, birbiriyle anlaşarak çalışmalarını gereken iki sosyal kurumu ele alabiliriz. Dünya işlerini öne alan lâik okulla din kurumlarının bağdaştırılması ve aralarındaki çatışmanın kaldırılarak, onların ahenk içinde, birbirlerini yerme-den çalışmalarının sağlanması gerekmektedir. Çünkü bunların her ikisi de insan denen varlığın ihtiyacını karşılayan kurum-lardır. Birisi iç dünyasını doldurmakta, diğeri organizmasının zaruretlerini hesaba katmaktadır. Öyleyse bunların çatışma halinde bulunamayacakları bir gerçektir. İşte bu bakımdan Prof. Baltacıoğlu, bizi daima bütüncü görüşe çağırarak uyarıya çalış-maktadır. Bütüncü görüş, insanı Biyo-Pisiko-Sosyal yönleriyle, bütünüyle ele almayı ve onun ihtiyaçlarını her cephesiyle karşı-lamayı emreder. Yüzyılımızın bütün bilim verileri bize bu gerçeği haykırıyor ve Baltacıoğlu'nu haklı çıkarıyor. İnsanın temel ihtiyaçları normal surette doyurulmazsa mutlu olması mümkün değildir.

Baltacıoğlu'nun kişilik özellikleri arasında şu noktaları da özellikle be-lirtmek gerekiyor:

Kitabımızın bölümlerinde görüleceği gibi, Baltacıoğlu eserleri, genel felsefesi, ulusal kalkınma felsefesi, din felsefesi ve eğitim felsefesinde belir-tilen hususlarla bize sadece düşüncelerini soyut olarak söylemekle yetin-memiştir. Onların aksiyon haline gelebilmeleri için gerekli ortamı hazır-lamak üzere metodlu düşünme ve davranış tekniklerini de kazandırmak üzere YENİ ADAM OKULU'nu kurmuştur: YENİ ADAM OKULU BİR HALK ÜNİVERSİTESİDİR. Halk üniversitesi demek her yaşta, her züm-reden ve meslekten insanların ihtiyaç duydukları bilimli düşünme, duyma ve davranma anlayış ve davranışlarını kazandıran serbest bir öğretim kurumu demektir.

Yeni Adam sütunlarını, çıktığı günden beri, inceleyenler hayretle gö-receklerdir ki o nice ağır konuları durmadan işlemiş, halka, herkese malet-

(*) Ziya Gökalp, İstanbul, 1966 (Diyarbakır, Turizm ve Tanıtma Derneği yayınları, No. 15).

meye çalışmıştır. Bazı hallerde prasa kadar bile değer verilmeyen fikre memleketimizde saygı ve haysiyet kazandırmak için çırpınmıştır. O, fikrin namusunu yüceltmek için kahramanca savaşıyor bir ulu kişidir. O, Türkiye’de, ahlâk temeline dayanan düşünme tekniklerini öğrenmiş yeni bir Türk insanı tipini hazırlamak ve yetiştirmek için sonsuz gayretler sarfetmiş olan büyük bir ülkücüdür. Yeni Adam kolleksiyonlarını karıştırırsanız dokunmadığı konunun bulunmadığını hayretle göreceksiniz. Burada, rastgele seçtiğimiz ve önemleri dolayısı ile ileriki sayfayalarda ya özetliyerek ya da aynen aldığımız bir kaç makalenin başlıklarını vermek suretiyle yukarda belirtilen hususları belgelemeye çalıştık: **Yeni Adam’ı niçin çıkarıyorum? Yeni Adam’ın yolu; Politika nedir? Dil Gerçeğini Tanıyor muzunuz? Evlenmeyi Kolaylaştıran Artık; Yeni Adam’ın İlkeleri; Çocukları hiç Tanımıyoruz; Grafoloji üzerine; Din Softaları; Bilim softaları; Kur’an Felsefesi Ne Demektir? Din apayrı bir gerçektir. Türkiye’nin Kalkınması Bir Ahlâk İşidir; Kur’anı Ana dilimize Niçin Çevirmeli? Sakın üniversiteye dokunmayın! Türkiye Okumuyor, Yalnız Eğleniyor; Alevilik – Sünnilik Meselesi...**

Yeni Adam Okulu, sabırlı ve sürekli bir çalışma örneğidir.

Baltacıoğlu’nun kişilik özellikleri arasında en dikkate değer olanlardan birisi de sabırla ve ısrarla amaç olarak seçtiği hedefe ulaşma niteliğidir. O tam anlamıyla metodlu düşünme ve çalışma tekniğinde ustadır. Tuttuğu yol ekonomik verim prensiplerine dayanır. Bu da yapıcı ve yaratıcı şahısların esas metodudur. **Batılı kafanın, bilim metoduyla çalışmanın yolu olaylara tâbi değil, hâkim olmaktır.** Bu ilkeye göre Baltacıoğlu’nda iki temel ilke egemendir. Birincisi değişmiyen devam ettirmek sürdürmek, İkincisi değişeni, oluşumu izlemek ve kovalamaktır.

Oluştur, kalanla değişeni görebilmek, İnsan tabiatına göre sosyal düzeni kurup geliştirebilmenin en akıllıca yoludur. İşte Hoca hep bu temel ilkelere göre cumhuriyet ve demokrasinin istediği yeni, yaratıcı, uyanık Yeni Adam kişiliğini taşıyan yurttaş tipini hazırlamak istemiştir.

«Ülkümüz demokrasi ve cumhuriyet için çalışmaktır!» manşetini taşıyan Yeni Adam Dergisi, çeşitli sebeplerle aralıkla da çıkmış olsa, Hoca ülküsüne bağlılık prensibinden asla uzaklaşmamış ve şu anda 33 yıldan beri çıkmakta olan Yeni Adam’ı yaşatmayı başarmıştır. Gönül ister di ki O ne milletvekili, ne de tekrar Ankara Üniversitesinde Profesör olsaydı. Fakat sadece 5-10 bin aboneli bir Yeni Adam Okulunun başı olarak kalabilseydi! Elbet çok daha iyi olacaktı.

Yeni Adam Okulu, her şeye rağmen fonksiyonunu yapmıştır.

Fikir eğitimi bakımından o, bir fikir tarlası hazırlamıştır. Bu tarlanın taşlarını, yabancı otlarını, kurtlarını, böceklerini temizlemiş, tarlayı kriz-

ma yapmış, havalandırmış, gübrelemiş, sulamış, ekime ve dikime hazır hale getirmiştir. Bununla yetinmemiş, diktiği fidanlarla yüksek nitelikte ciddi öğrencilerde yetiştirmiştir. Onun öğretisi, gerçek batılı kafanın kullandığı çalışma tekniği ile düşünen, araştıran, danışan, bulan ve eski değerlerden faydalanarak yeni sentezler ortaya koyan, yaratan, **YENİ ADAM** tipine vücut vermektir. O, zihnini ön yargılardan kurtarmış, varlığı bütün bir bilinç ve duyuncu gücüyle, kısacası bütünüyle kavramaya çalışan gerçek sevgisi ile dolu, bilim ve felsefenin kuşku metodu ile çalışan modern kafanın kuruluşuna en büyük yardımları yapmayı kendisi için ideal edinmişti. Fakat o, hiç bir zaman ezberci, kopyacı, kuru bir bilimci olmadı.

Duygu eğitimine, Türk Güzel Sanatlarının ve yüce dinimizin sesine vecitle kulak verdi.

İnsan kalbinin derin sesini hiç bir zaman unutmadı. En geniş anlamıyla duygu eğitiminin ilkelerini de aradı, buldu, koydu ve savundu. Onun başlıca kişilik özelliklerinden birisi işte budur. Ancak, bu işleri yaparken hiç bir zaman kendisini yersiz saplantılara kaptırmadı.

Yeni Adam Okulu insan kişiliğinin normâl koşullar altında nasıl gelişebileceği hususlarını da öğretisinin temeli yapmıştır. İnsan kafasını ve vicdanını ön yargıların ve duyguların, daha başka bir deyimle delilsiz düşünme ve inançların baskısından kurtarmanın yollarını göstermeye çalışmıştır. Bu suretle Yeni Adam Okulu her soydan softalıca aralıksız savaşmıştır. «**Din softaları olduğu kadar, bilim softaları da vardır**» diyen yeni Adam, batının dört yüz yıl savaşarak ve binbir acıyla karşılaşarak elde ettiği tolerans-hoşgörü dönemini açmıştır. Şu gerçeği de göstermiştir ki, din, duygu alanına seslenir. Belki de doğmalarla yetinmek zorundadır. Bu nedenle insanların inançlarına saygı gösterilmelidir. Onları yermemeli ve küçük görmemelidir. Çünkü, sosyolojinin bir verisi de, dinin de insan varlığında ve onun ruh sağlığını korumada birinci plânda rolü olduğunu göstermektedir. Fakat, temelde insan yaşayışına uygun olarak, Tanrının gerçek buyrukları yerine, delilsiz inançlara dayanan din softasının çıkarıcı uydurmalarıyla karışan yüce dinsel inançlar, bir toplumun oluşumunda çoğu kez yararlı değil, zararlı da olabilmektedir. Gereksiz tutucu davranışlarda direnen din softasının engelleyici kusurları nelerdir? Bunun cevabı, Tanrı buyruklarını bildiren büyük peygambere rağmen; yanlış savunmasında, yalan söylemesinde, bilmediğini bilir göstermesinde ve alfabetizleri kişisel çıkarları için aldatmasındadır. Bir din ki, «**bilim Çin’de de olsa gidip alınız.**» derse ve yine bir din ki «**yargılar zamana göre değişir**» derse suç din de mi olur, yokse dini geçim aracı olarak kullanan sahteci din adamında mı?...

Bir tarihçi arkadaşımız anlatmıştı: Kuvvetli dinsel inanca sahip bir Türk Çocuğu tam 11 yıl her sabah, Arapça olarak bellediği bir duayı oku-

arak işine başlarmış. Bir gün, içine kuşku düşmüş. Acaba, 11 yıldanberi Arapça okuduğum bu duanın Türkçesi ne ola ki diye düşünmüş ve bir uzmanını bularak Türkçeye çevirtmiş. Tam 11 yıl günün belki her saatinde ağzından düşürmediği duanın Türkçesi neymiş, bilir misiniz: «**Araplar her yaz yaylaya giderler!**»

İşte gerçek din adamı olmayan, din softası kişiler, Tanrı buyruğu Kur'a'nın Türkçeye çevrilmesini onun için istememekte ve yersizce direnmektedirler. Çünkü, her Arapça sözün Tanrı ile, dinle, imanla ilgisi olmadığıнын meydana çıkacağını ve sonucunda kendi cehillerinin de ortaya döküleceğini bildikleri için direnmektedirler. Gerçek inanç sahibi, gerçek din-dar kişilerse güzel dinimizin doğrusunu, aslını, esasını bilerek yaşamının gururu içinde mutluluk duymaktadırlar. Aynı zamanda batı ülkelerinde din kitapları, milletlerin kendi öz dillerine çevrildikten sonra büyük bir manevî silkiniş ve kalkınma olmuş; sanat ve edebiyatları birden bire gelişmiş; bunun arkasından da bilimsel, özgür düşünce, insanca yaşamının olanaklarını hazırlayan maddî kalkınma yolu açılmıştır.

Baltacıoğlu, Kur'anı öztürkçeye çevirince din softası dediği kişilerin saldırısına uğramıştır. Ama o ne yapmak istediğini bilen bir adamdır. Türk milletini seven her aydının, bu noktaya dikkatlerini çekmek isteriz. Bir hususu da özellikle ve yeri gelmişken belirtmek isteriz ki milletimizin her alanda kalkınmasını ve yücelmesini isteyen insanların halkın mukaddes din duygularını kötüye kullanmamaları çok hayırlı olur. Baltacıoğlu, bir sosyolog olarak gerçek dinin gereklerine inanmış bir insan yerinde, dinsel zorunluluğu başkalarından öğrenecek değildi. Bu sebeple o din felsefesi yaparken gelecek kuşakların önüne ışıklı bir yol açıyordu!

Bilim softalarına gelince: Bilimi sadece ezberleyen veya yabancı dillerden aktararak öğrenen birçok kişilerin durumu cidden acıklıdır. Metodlu düşünme gücüne sahip olmayan bu kişiler bazı tutkulara ve fikir saplantılarına kendilerini kaptırmışlardır. Bunlar düşüncede eleştirme yolunu tutmazlar. Esnekliği benimsiyemezler. Hoşgörü, anlayış ve alışkanlığına sahip değillerdir. Onlara göre belliedikleri belirli sınırlar dışında sanki başka gerçekler yoktur. Bunlar da dogmatik düşünce ve davranışlarıyla Türk toplumuna din softalığı kadar zararlı olmuşlardır. Bu sebeple kendilerine Baltacıoğlu, bilim softaları, demekten çekinmemiştir. Bunlar da özgür ve yaratıcı düşüncenin düşmanındırlar. Toleransları yoktur. Evrime ve oluşuma karşı bir soy engel yaratan kişilerdir. Bunlar da din softaları kadar kurnaz ve çıkarıcıdırlar. Oysa, demokrasinin özü bilimsel tolerans ve hoşgörüye dayanır. Bu tipler kendi düşüncelerine uymayan fikirleri korkunç bir bağnazlıkla, taassupla karşılarlar. Menfaatlerinin sarsıldığı yerlerde başkalarının hayatı ile oynamaya kadar giderler. Asılsız yakıştırmalar ve iftiralarından çekinmezler. Gerçekten tek yönlü olarak görülen, hazımsız,

gevrek, saldırgan bir takım davranışlar gösterirler. Yumuşaklıktan, insanca düşünmekten, fikir namusu içinde kalmaktan hoşlanmazlar. İşte Baltacıoğlu bu sebeple, «**Türkiye'nin kalkınması bir ahlâk işidir.**» adlı makalesiyle bu gerçeği belirtmek istemiştir. (*)

Baltacıoğlu'nun kişilik özelliklerinden birisi de yüksek bir dil bilincine sahip olmasıdır.

O, Türk dilinin bilincine en yüksek derecede ulaşanlardan birisidir. Türk Dil Kurumu üyesi bulunan Baltacıoğlu'nun bütün yazılarını dikkatle okursanız bu gerçeği anlamakta gecikmezsiniz. Gerçi önceleri onu anlamakta biraz güçlüğü uğrayabilirsiniz. Fakat bir kere anlatış tarzına alıştınız mı ortada hiç bir güçlük kalmaz. Artık bundan sonra onun yazılarını sürekli olarak arar, zevkle okur, içinde derin bir mutluluk duyarsınız. Çünkü, onun kaleminde kendinizi, millî benliğinizi, Türklüğünüzü bulursunuz. O, Türkçemize yeni sözcükler katarken çok düşünür. Her sözü yerli yerine titizlikle oturtur. Öyle cümleler örer ki yazıdan bir tuğlasını bile çekemezsiniz. Çünkü o, fikirleriyle beraber dili de son derece dikkatli bir ölçü içinde kullanır, geliştirir. Böylece onu millî dile egemen, gerçek bir Türkçeci olarak görürsünüz.

Türk yurdunu yabancıların tutsaklığından kurtaran büyük Atatürk, onu asıl manevî asalaklardan kurtarmaya çalışmıştır. Bunu da, Türk ulusunun gerçekten manen özgür ve egemen olabilmesi için Türk diline kendi özgürlüğünü ve orijinal kişiliğini kazandırmak suretiyle yapabileceğini anlamıştır. Bu sebeple Türk Dil Kurumunu kurmuştur. Ayrıca Türkün derin bir tarihî kültürü olduğunu, bu kültürün ve geleneklerin maddî me deniyet, teknik karşısında yok olmaması için yeni kuşakların bilincinde iyice yerleşmesini sağlamak üzere Tarih Kurumu ile Dil - Tarih - Coğrafya Fakültesini kurdu muştur. **Böylece Özdeş bir Türk milleti yaratmak üzere,** yeni kuşaklara tarih bilinci, dil bilinci vermek istemiştir. İşte Atatürk'ün bu sezgisini ve iştiağını en çok ve en iyi şekilde kavrayan ve Yeni Adam Okulunda değerlendirip geliştirmeye çalışanlardan birisi de Baltacıoğlu'dur. O, bir taraftan Türk Dil Kurumu içinde kendine özgü ciddi etkilerini yaparken; diğer yandan da Türk dilinin özleşmesinde kendisine düşen hizmet ve yardımlardan bir an geri durmamıştır. Bütün yazılarında bu tutumunu görebilirsiniz. Bu haliyle o gerçekten büyük bir Türkçecidir ve millî benliğine sahip bir Türkçüdür.

Yarım yüzyıldan fazla bir zamandan beri bütün çalışmalarıyla Türkleri özbenliklerine kavuşturmanın çabası içindedir. Kısacası Türk kültürüne, Türk geleneklere ve Türk diline karşı yeni kuşakları bilinçli kılma gayretinden asla vazgeçmemiştir.

(*) Yeni Adam, Sayı: 733, Hazira 1953

Dördüncü Cumhurbaşkanı rahmetli Cemâl Gürsel, ihtilâlden sonra rastladığı hocası Baltacıoğlu'nun elini öpmüştü. Çünkü Harp Akademisinde ondan sosyal bilimler alanında feyzalmıştı. Yaratıcılık bilincine, onun etkileriyle varmıştı. Dikkat edilirse basına geçmiş konuşmalarında Baltacıoğlu'nun etkileri kolayca görülür. Kısa cümlelerle, sade bir dille konuşur, yazar ve söyler. kendisini İzmir'de asker ocağına yeni gelmiş acemi erlerden kurulu bir Alay önünde konuşurken dinlemiş ve hayranlık içinde şaşırmış kalmıştım. Köy çocuklarına o kadar sade bir dille kürsüden hitap ediyordu ki, babacan ve vakarlı haliyle o kadar içten ve kolaylıkla anlaşılacak güzel Türkçesiyle yaptığı konuşmanın gözlerimizi yastattığını ve mendilimize sarıldığımızı unutmuyorum. Bir kokteylde bir tesadüf eseri masada karşısına düşmüştüm:

— Paşam, askerlerle ne kadar güzel, ne kadar sade ve anlaşılır bir dille konuşuyorsunuz!

Demek cesaretinde bulundum. Cevabı şu oldu:

— «Türkçe bilincini hocam Baltacıoğlu'ndan aldım. Berkson'u ve Yaratıcı Evren teorisini de ondan öğrendim.»

Cemâl Gürsel vakarlı, kararlı, geniş kalpli, hoşgörülü, babacan, kadir bilir bir insandı. Gönülyiylük duygularıyla dolu idi. İzmir Yurtiçi Bölge Komutanı iken İzmir'lilere Sıkı Yönetim Komutanı bulunduğu sırada Ulaştırma araçlarına binerken kuyruk olmayı, sırayı, saygıyı da o öğretmişti.

Kur'anın Türkçeye çevrilmesi tezini Baltacıoğlu daha 1953 yıllarında savunmaya başlamıştı. Aynı zamanda 12 yıl kadar çalışarak Kur'anı öz türkçeye çevirmişti. Bu alandaki etkisi daha da geniş oldu. Bu etkinin yaygınlaşmasında kendisine hocalık ettiği Cemâl Gürsel'in hizmeti de büyük oldu. Çünkü, Devlet Başkanı bulunduğu sırada Kur'anın öz türkçeye çevrilmesi dileğini Diyanet İşleri Başkanlığına bildirdi. Bu dileği gerçekleşti. Görülüyor ki fikirler zamanla gerçekleşiyor, fiil oluyor. Yalnız beklemesini bilmek gerekiyor.

Baltacıoğlu'nun kişiliğini yaratan etkenler arasında yetiştirme aşamalarını da gözönünde tutmak gerekir. O, olayları değerlendirirken bütün yönleriyle görmek ister, görür ve gösterir. Felsefenin de esas görevi budur. Felsefe insan bilic ve duyuncunun yakalayabildiği gerçeklerin tümünü kavramaya çalışmakla esas görevini yapabilir. Bu da insan zekâsının pozitif bilimler, sosyal bilimler ve çeşitli güzel sanatlar bilgi ve sezgisinin sonucunda varılacak olgunlukla elde edilen bir niteliktir.

Profesör Baltacıoğlu, ilkeri sayfalarda hayatını incelediğimiz zaman görüleceği gibi, dikkate değer bir takım öğretim ve oluşum aşamalarından geçmiştir. Onun Darülfünunda Tabii Bilimler Bölümünü bitirdiği ve tabiat üzerine derin bir anlayış ve bilgi edinerek diploma aldığı görülür. Daha sonra da büyük Türk Sosyologu Ziya Gökalp'ın isteğiyle Sosyal

Bilimler alanına ve özellikle Pedagoji alanına kaydığı görülür. Dikkat edilirse Baltacıoğlu'nun kişiliğini yapan faktörler tek yönlü değildir. Doğa, evren bilinci yanında toplum ve birey anlayışı da gelişmek suretiyle insan kaderine etki yapan faktörlerin bütünü kavramıştır. Bu sebeple pozitif bilimlerin üstünde sosyal bilimlerle sanatların sezgisini de kullanarak eğitim felsefesini kurmaya çalışmıştır. Daha açık bir deyimle varlığı ve insanı hem aklın gözüyle hem de kalbin gözüyle göüp anlamaya, duymaya, sezmeye ve kavramaya çalışmıştır. Böylece gerçeği bütünüyle ve hür bir iradeyle kucaklamaya ve yorumlamaya büyük önem vermiştir. Akıl, ölçü üzerine düşünür. Baltacıoğlu da bunu fikirlerinde, yazılarında ve felsefesinde ustalıklı kullanır. Aklın sınırlarını aşan, doğa üstü gerçekleri ararken de duygu ve sezgi mantığı dediği gönül gözünü, yine ustaca kullanır. Eserlerinden anladığımıza göre, Hazreti Muhammet, Jan lak Ruso, Berkson, Durkheim, Gökalp, Atatürk gibi büyük kişilere tutkundur.

Kendisi, bir kafa ve gönül adamı niteliğinde ve yaratıcı bir zekâ olarak ortaya çıkmaktadır. Burada onun yönlerinden bir tanesini daha açıklamak gerekmektedir. Baltacıoğlu tabiatla, bahçe işleriyle çok uğraşır. Toprağı beller, sebze ve meyve yetiştirir. Sağlam bir yapıya sahip bulunmasında bu soy çalışmalarının büyük etkisi olsa gerektir.

Onun, psikolojiyi pratik hayata uygulayan dikkate değer bir yönü de vardır. Yeni Adam Koleksiyonlarını karıştırırken enteresan yazı ve raporlarına rastlırsınız. **Baltacıoğlu aynı zamanda Grafolog'tur.** Grafoloji, psikolojiye bağlı bir bilim dalıdır. Bir çok mahkeme kararlarında el yazılarıyla imza bozuntularının kime ait olduğunu tesbit ihtiyacı da hasıl olmaktadır. İşte Baltacıoğlu bu alanda da dünya çapında bir uzmandır. Bilirkişi olarak hâkimlere bu alanda bilimsel yardımlarda bulunduğunu Yeni Adam'da yayınladığı raporlardan anlıyoruz. O bir şahsın imzasını çözümlerken «**tıpkı bana benziyor**» diyor. Böylece kendi yazısıyla kendi imzasını da tahlil etmiş oluyor. Şu hale göre Profesörün kendi kişiliğine ait Grafolojik analizi yönünden kendi psikolojik yapısıyla ilgili bir tabloyu burada çizebiliriz:

İzmir 26/4/1961.
Gökalp'a sevgileriyle
saygılarımla.
N. B. Baltacıoğlu

Türkçe Kur'an'dan bir tanesini bana armağan etmişti. Yukarıdaki el yazısı bu armağanın iç kapağındadır.

1. Profesör Baltacıoğlu'nun psikolojik portresini aydınlatan başlıca iki karakter vardır. Bunlardan biri kafasına, ötekisi gönlüne aittir.

2. Kafasına ait olan karakter şudur: O; son derece açık, kesin, her şeyi yerli yerinde görmek isteyen, gören bir insandır. Açıklık (Clarté), keskinlik (Précision) onun zekâsının başlıca iki özüdür. Her karışık, her bulanık şey, onu sıkır, üzer. Onun bu açıklık, bu keskinlik tutkusunu her işinde, bütün yaşayışında görebilirsiniz. Dostlarıyla münasebetlerine, giyimine kadar.

3. Gönlüne ait karakter de şudur: Profesör Baltacıoğlu artist yapılı bir adamdır. Artist duygusu, artist sezgisi onda çok kuvvetlidir. Onun bütün bilim, araştırma, yapıcılık yaşayışı kuru mantıkçının, matematikçinin değil, artistinki, yaratanındır.

4. Topluluk sevgisi de onun kişiliğini karakterlendiriyor.

5. İki noktaya daha işaret etmek yerinde olur: Profesör Baltacıoğlu'nun kişiliğinde çok derinde bir sır noktası, belki de kanayan bir yer vardır. Ben bunu «Yeni Adam'ı niçin çıkarıyorum?» adlı 779 sayılı Yeni Adamdaki baş makalesinin şu cümlesi içinde saklı buluyorum: «... günün birinde İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesindeki Kürsümden atılvermişim!...»

Kafa ve gönül adamı olan büyük Profesör, gençlik tarlasına serpmekte olduğu tohumları atmaktan yoksun bırakıldığı için, inancımıza göre pek çok mutsuz ve muztarip olmuş, fakat ödünleme yaparak kendi fakültesini kendisi kurmuştur: «Yeni Adam Sosyal Bilimler Fakültesi». Bu güre kaynaktan birçok zekâlar kana kana içmişler, kişiliklerini bulmuşlar, hür düşünce ve davranışın, hocaları gibi, büyük ızdırap ve cezasını çekmekle beraber yurda, Türk eğitimine ve başka alanlara yaptıkları hizmetlerden hem kendileri mutlu olmuşlar, hem de binlerce öğrenciye ve gençlere mutluluk sunmuşlardır. Tanrı bazan bir insanın bir yerdeki mutluluk kapısını kapar ve ona ızdırap yollarını açarken, belki çok zahmetli fakat onu büyük olmaya götüren yolları da açmaktadır. Çilenin ateşten gömleğini giymiye, ne insanı ne insanlığın acısını duyup tanıyabilir, ne de büyük olabilir!...

Baltacıoğlu'nun son yıllarda yaptığı önderlik sayesinde Türk Eğitimi yeni çıkış noktaları, hareket ve hamle yapma imkânları bulmuştur. Bu noktayı tarihî bir gerçek olarak tesbit etmek ve ilham kaynağım üstadımı, kamu oyuna duyurmak bana düşen bir ödev olmaktadır. Ancak, daha önce bir hususa da işaret etmem gerekiyor. Benim üzerimde olumlu etkiler yapan meslek dersleri hocalarımdan birisi de Hıfzırrahman Raşit Öymen'dir. Onun, hatırladığıma göre, 1926 yılları civarında Viyana'da tedavi

görürken yazdığı MEKTEPÇİLİĞİN KÂBESİNDE (*) adlı çok güzel bir eseri vardır. 1949 yılı içinde devrin İlk Öğretim Genel Müdürü rahmetli Kâzım Köni beni, o tarihte İstanbul'da çıkarmakta olduğum TEMEL adlı Öğretmen Meslek Gazetesindeki bazı yazılarımdan dolayı, İzmir'e naklettiği zaman büyük bir üzüntüye kapılmışım. Benim, meslekdaşlarıma geniş çapta hizmet etme kapılarım kapanıyordu. Tek avantajı kendimi yeni bir konuya vermekte buldum. İzmir'i OKULCULUĞUN KÂBESİ haline getirmek gibi bir ütopiye tutuldum. Kaynağını ve ilhamını tamamen büyük hocam Baltacıoğlu'ndan aldığım bir fikir üzerinde karar kıldım. İzmir'de Eğitim Kongreleri düzenlemek ve sonra burasını bir ilgi merkezi haline getirerek Pedagojik bir atmosfer yaratmak amacım olmuştu. Böylece 27-29 Eylül 1949 yılında Bergama Halkevi salonunda açtığımız Meslek Kongresi iyi bir çıkış noktası oldu. Bu kongre sonunda Pedagojik Danışma Kurulları ve Pratik Eğitim Kongreleri (**) projemi uygulamak, onu meslek literatürüne ve millî eğitim örgütüne mal etmek mümkün oldu. Bergama'dan sonra İzmir merkezine çağırıldım ve il çapında projemi uygulama yetkisi aldım. Pedagojik Danışma Kurulları ile her dereceli öğretim alanından ve serbest aydınlardan faydalanarak İl merkezinde altı büyük Eğitim Kongresi yaptık. Ayrıca İzmir'in bütün kazalarında bu kongreler tekrarlandı. Sonra, projem zamanına göre, büyük ilgi gördü. Bu kongreler Tekirdağ, Burdur, Edirne, Erzurum, Muş, Mersin gibi illerimizde İzmir'den oralara Millî Eğitim Müdürü olarak giden genç meslekdaşlarım tarafından götürüldü. En önemlisi, Millî Eğitim Bakanlığının, Projemizi benimsemiş olmasıydı. Nitekim, Bakanlık Talim Terbiye Dairesince ve devrin müsteşarı sayın Reşat Tardu ile Talim Terbiye Kurulu Başkanı Sayın Kadri Yürükoğlu tarafından ilgiyle karşılanarak, 3150 sayılı Tebliğler Dergisinde bir genelge ile yayınlandı. Bu suretle proje, bütün İl Millî Eğitim Müdürlüklerince uygulama alanına konmuş oluyordu. Yazık ki çok büyük bir vecit ve heyecanla giriştiğimiz bu çalışmalar, çeşitli nedenler yüzünden aksadı, Fakat, bir çıkış noktası veren bu hareketten sonra, özellikle Bakanlıkta ciddi bir takım hazırlıklar görüldü. Bunların başında Türk Eğitiminin çeşitli problemlerini tesbit etmek ve çareler aramak üzere, özellikle Amerika'dan birçok uzmanlar getirildiği görüldü. 1953 tarihinde Gazi Eğitim Enstitüsü Konferans Salonunda yapılan, Beşinci Millî Eğitim Şûrası gündemi sekiz maddelikti ve tamamıyla İlköğretim problemlerini kapsamakta idi. İzmir Eğitim Kongrelerinin etkilerini yansıtan bu Şûra özellikle İlköğretim alanının hareketlenmesine esas olan çok ciddi noktalara parmak basmış ve bunların daha sonra gerçekleştirilmesi yolunda verimli adımlar atılmıştır. Bu şûrada ve özellikle birinci Komisyonda

(*) Mektepçiliğin Kâbesinde, H. R. Raşit Öymen. İlhami — Fevzi Matbaası, İstanbul, 1926.

(**) Sabri Kolçak, (Okulculuğumuzda yeni bir çalışma sistemine doğru ya da Pedagojik Danışma Kurulları Kuruluş Projesi), İzmir M. Eğ. Md. Birinci Pratik Eğitim Kongresi Raporları S. 13—30, 1950.

Üye ve Raportördüm. İlköğretim ve Eğitim Kanunu Tasarısı Taslağı ilk defa bu Şûrada şekil aldı. Sonra Öğretmen Okullarına Eğitim Psikolojisi gibi yeni meslek dersleri konması bu Şûrada sağlandı. Daha sonraki yıllarda özellikle ihtilâlden sonra Bakanlıkça kurulan ve 21 Komiteden ibaret olan büyük plânlama komusyonu, Türk Eğitiminin her yönünü ele aldı. Bu plânlama komisyonunun da bilhassa İlköğretim Komitesinde Raportördüm. **İlk Öğretim Komitesi ve 10 yıllık Plân** diye ortaya derli toplu ciddî bir eser çıktı. Daha sonra da Talim – Terbiye Dairesinde On Yıllık Plânda ileri sürülen esaslara göre yeni ilköğretim programını hazırlama komisyonu kuruldu. Bu hazırlık komisyonunda da raportördüm. Bu On Yıllık Plân içinde **Program Geliştirme Okulları, Özel Eğitim ve Rehberlik konuları** etraflıca ele alınmıştı. Sonradan bunlar uygulama alanına konuldu. İllerde program geliştirme okulları seçildi. Bundan başka yedi ilde'de Rehberlik ve Araştırma Merkezleri kuruldu.

Eğitim Kongreleri fikrini bana telkin eden büyük hocam Baltacıoğlu, böylece kendi fikirlerinin gerçekleştiğini, fiil haline geldiğini gördü. Kendisine bu bakımdan, fikirleri hazırlama, ilham kaynağı olma bakımından, Türk eğitimi daima minnettar kalacaktır. Çünkü Türkiye'de pek çok eğitim hamlelerinin temelinde onun alın terini görmemek mümkün değildir. Yeri gelmişken bir Amerikalı eğitimcinin yazdığı bir kitaptan alınan şu satırları hocamızın yaygın etkisine tanık olarak göstermeyi ödev biliyorum(*)

«... Baltacıoğlu pek halklı olarak görüyor ki, **Türk eğitimcilerinin batı tarihindeki hataları tekrarlamasına lüzum yoktur. Baltacıoğlu, batı eğitim düşüncesindeki hataları derhâl sezdi ve batı usullerini hem pedagojik yönden, hem ekonomik yönden şiddetle tetkik etti... Entellektüalist eğitim görüşünü, daha Köy Enstitüleri gelmeden çok evvel, İsmayil Hakkı Baltacıoğlu yıkmış bulunuyordu!...**»

«Baltacıoğlu, Türk Pedagojisinin Babası ve Uluslararası ölçüde bir Pedagoji düşünürü olarak tanınmaya hak kazanmıştır.»

* Baltacıoğlu Pedagoji alanındaki Uluslararası bir otorite olarak tanınmaya niçin ve nasıl hak kazanmıştır?

Bu sorunun cevabını gerçi bu kitabın son kısmında onun eğitim felsefesini açıklayan yazılarda bulacaksınız. Fakat burada sizlere Amerikalı eğitimciye yukarıdaki sözleri söyleten nedenleri açıklamak bence gerekli oldu:

Baltacıoğlu'nun en son yazdığı ve büyük etki yapan eğitim felsefesiyle ilgili eseri **PEDAGOJİDE İHTİLÂLDİR**. Gerçekte o bu ihtilâli 60 yıldan beri çeşitli konuşmaları, konferansları, dersleri, makaleleri ve kitaplarıyla durmaksızın yapmaya devam ediyor. Ancak ortaya dökülen fikirlerin kafalarda yerleşerek aksiyon haline gelmesi çabuk ve kolay olmuyor.

(*) Türkiye'de Köy Enstitüleri, Fay Kirby, S. 16—28, Ankara, 1962 (Kolombiya Üniversitesinde yapılmış Doktora Tezi).

Bazen 30 yıl, bazan daha da fazla beklemek gerekiyor. İnsan kafasının evrimi böyle oluyor. Türk Pedagojisinin babası sayılan Baltacıoğlu'nun, bıkmadan, usanmadan, inandığı bir amaca doğru emin adımlarla durmadan bir gidişi var. Büyük Şair Tevfik Fikret'in şu ünlü mısraına uygun olarak: **«Hak bellediğin yola yalnız gideceksin!»**

Gerçekten de Baltacıoğlu batılı kafa metoduyla çalışarak ve 1912 yılından beri yayımladığı çeşitli eserleriyle; özellikle **Talim ve Terbiyede İnkılâp, İştimaî Mektep, Öğretmen, Toplu tedris, Rüyamdaki Okullar** ve en nihayet **Pedagojide İhtilâl** adlı eserleriyle defalarca yere vurduğu entellektçi Pedagojiye karşı savaşına devam ediyor. **Bir türlü ölmek nedir bilmeyen bu görenek devini 80 yaşın üstünde bütün bilim ve felsefe gücüyle son bir defa daha yere vuruyor.** Yazar ömrünün 50 yılını eğitim konusuna vermiş bir insandır. Gençlik yıllarından beri psikoloji, sosyoloji, eğitim, sanat, din ve felsefe alanlarında birçok eserler vermiştir. **İştimaî Mektep** adlı eserinde sistemleştirdiği Eğitim Felsefesinin evrensel ilkelerini vermiştir.

Amerikalı eğitimciyi, hiç şüphesiz bu hükümleri vermeye götüren sebep, Baltacıoğlu'nun, **İştimaî Mektep** adlı eseriyle Eğitim Felsefesi alanına getirdiği yeni anlayıştır. Bu felsefe sistemine yeniliğini veren şey, her şeyden önce Baltacıoğlu'nun **Personalité – kişilik** anlayışıdır. Büyük eğitimci bu tezini Uluslararası Sosyoloji Derneğinin XV. Genel Kuruluna sunduğu «Conception Socio-Psychologique de la Personnalité» adlı bildirisinde de savunmuştur.

Ord. Prof. Hilmi Ziya Ülken'in **Sosyolojinin Problemleri**(*) adlı kitabında açıkladığına göre, bu tez, Durkheim ile Bergson arasındaki derin tezadı, kişiyi ve toplumu aynı kaynaktan çıkarmak isteyerek çözümleyen görevci – fonksiyonellik bir kuramdır.

Baltacıoğlu'nun felsefesinin temelinde yatan ikinci anlayış, «**VERİM**» anlayışıdır. Ekonomi verimi de içinde olduğu halde toplumsal değeri olan her türlü verim...

Ona göre eğer eğitim bu verimi sağlamıyorsa sosyolojinin gerçeklerine ve toplumun şartlarına uygun, gerçek bir eğitim değildir. Toplumsal değeri olan, verimi doğuran etkenler şunlardır:

1. Eğitimcinin kişilik anlayışı,
2. Eğitimcinin çevre anlayışı,
3. Eğitimcinin çalışma anlayışı,
4. Eğitimcinin verim anlayışı,
5. Eğitimcinin alıştırma-başlatma anlayışı.

(*) Ord. Prof H.Z. Ülken, Sosyoloji Rehberi, Sosyolojinin mevzuları ve problemleri, S. 102, İstanbul, 1955

Bu anlayışlardaki yanlışlıklar, sosyal değeri olan verimin azalmasına yol açar. Çoğu hallerde de sosyal verim hiç elde edilemez.

Bir eğitim kurumundan alınacak eğitim, sosyal değer taşıyan bir kişiliği tam olarak kazandıramaz. Ancak bu kişiliği edinmemizde, o kişiliğin yaratıcı sırlarını kendi varlığımızda duymamıza yardım eder. Şu halde eğitim kurumlarında verilmeye çalışılan eğitim, sadece bir başlatma-alıştırmadır.

Kısaca, Baltacıoğlu'nun eğitim felsefesi ilkelerini anlatmak gerekirse şunları söyleyebiliriz:

Onun eğitim felsefesi ilkeleri; Psikolojinin, Sosyolojinin, Sosyo-Psikolojinin verilerine dayanan bir evrim anlayışıyla yukarıda belirtilen beş kaynaktan çıkmaktadır.

Burada Hocanın soya çekimden gelen verileri Psikolojiye bağladığı anlaşılmaktadır. Gerçekte de zekâ psikolojik bir olaydır ve öğrenme olayı, öğrenme gücü dediğimiz zekâyâ bağlıdır. Öğrenme gücümüzle de belirli bir kişilik derecesine ulaşabileceğimiz bir gerçektir. Şu kadarını da ekliyelim ki insan kişiliğini incelerken, şüphesiz temelde biyolojik varlığı buluyoruz. Bu sebeple bir eğitim felsefesi yapılırken, Eğitim Biyolojisine, Eğitim Psikolojisine ve Eğitim Sosyolojisine dayanıldığını söylemek belki daha doğru olur.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra üstadın beş tane olan Eğitim Felsefesi ilkelerini kısaca burada açıklamayı, ilerki bahislerde verilen materyeli daha kolay anlama bakımından, uygun olacaktır sanıyoruz:

1. Kişilik ilkesi: Adam yetiştirmek ,insanlara kendi ulusunun kültürünü, zamanının tekniğini kazandırmak demektir. Bu amaçtır. Ancak, bu kazandırma işi bireysel farklara, herkesin öğrenme gücüne göre değişir. Öğrenme olayı zekâ derecelerine bağlıdır ve bu Biyo-Psikolojik bir olay demektir.

2. Çevre ilkesi: Adam yetiştirmek için yapılacak ilk iş, adamın yetişeceği çevreyi, ortamı iyi hazırlamak, varetmektir. Rasgele çevrede rasgele adam yetişir. Bilinçle düzenlenmiş bir çevre beklenen kişiyi yaratır.

3. Çalışma ilkesi: Adam, milletin kültürünü, zamanının tekniğini, gerçek çevreleri içinde çalışarak, yaşayarak kazanır, benimser, edinebilir.

4. Verim ilkesi: Adam, kültür ve teknik çevreler içinde yaşayarak, toplumsal verim vererek yetişebilir. Verime dayanmayan eğitim, amacına ulaşamaz. Verim, beklenen kişiliğin kuruluşunu yaratmak demektir. Bu kuruluş, bireyde beklenen düzeye varmamışsa eğitim kurumu boşuna dönen çark gibi çalışıyor demektir.

5. Başlatma ilkesi: Adam yetiştiricilerin işi, insanları kültürleştirmeye, teknişleştirmeye ve toplumlaştırmaya başlatmaktır. Çünkü, bütün eğitim ve öğretim kurumlarında yaratılması beklenen kişilik, hiç bir zaman tamamlanmış olamaz. Ancak o, belirli aşamalardan sonra, birey gerçek yaşamın içine girip gerçek iş ve mesleklere başladıktan uzunca bir zaman sonra tamamlanabilir.

Profesör Baltacıoğlu, bir başka yazara (*) göre, Pedagojide ihtilâl adlı eseri ile dünya eğitimini saplantılardan kurtarma savaşını yeniden açıyor. Keskin eleştirisinin neşterini Pedagoji tarihine yeniden bastırıyor. Dünya eğitimcilerinin düşüncelerini inceliyor, yanıltılarını gösteriyor. Türk Eğitim Felsefesi'nin ilkelerinin bu düşünceler karşısındaki üstünlüğünün nedenlerini açıklıyor.

Baltacıoğlu'nun Eğitim Felsefesi, Durkheim'in Sosyolojide, Freud'un Psikolojide (Psikanaliz), Berkson'un Felsefede vardığı sonuçları yeni görüşle ele alan, bunlardan yaratıcı bir BİLEŞİM (Sentez) çıkaran bir felsefedir.

Profesör Baltacıoğlu'nun dünya görüşü üzerine de bir paragrafla dikkatleri çekelim:

Pedagojide ihtilâl, sadece bir eğitim felsefesi eseri değildir. O, aynı zamanda Profesörün bütün bir dünya görüşünü de ortaya koymaktadır: Baltacıoğlu bu kitabında , milliyet, kültür, gelenek, din, dil, sanat, uygarlık ve millî kalkınma gibi çok önemli konuların iç yüzlerini de aydınlatıyor.

Şimdi, özellikle bir noktayı belirmemiz gerekiyor. Yeni Anayasamız plânlı bir kalkınma yolunu çizmiş bulunuyor. Yalnız ortaçağ anlayışı ile çalışan öğretim düzenimizle nasıl olur da Baltacıoğlu'nun **Pedagojide ihtilâl** adlı eserinde ileri sürdüğü ilkeler uygulanabilir diye ciddi surette düşünüyorum. Çünkü, halâ zihinler ön yargılardan ,hazır fikirlerden kurtarılamamışır. Gerçi Baltacıoğlu eğitim felsefesiyle millî kalkınma felsefesinin birbirini nasıl tamamladığını da gösteriyor. Eser, bu yanıla yalnız Türkleri değil, dünya milletlerini de yakından ilgilendirecek niteliktedir. Bu eser hakkında **Tercüman, Vatan, Cumhuriyet, Milliyet, Ulus gazeteleriyle Kitap Belleten Dergisi değerlendirme yazıları yazdılar. İstanbul ve Ankara Radyoları tanıtma programları uyguladılar.**

Bu eser dolayısıyla yazarının başından bir macera da geçmiştir. 27 Mayıs ihtilâlini takip eden aylarda çıkan bu eser, devletin de dikkatini çekmiştir. İhtilâl kelimesi üzerinde titizlikle duran devlet, acaba Baltacıoğlu bu eseriyle bir karışıklığa mı sebep olmak istiyor, sanısına kapılarak, Profesörü Cumhuriyet Savcısının karşısına çıkarıyor. Savcı Profesöre soruyor:

(*) Haldun Özden, Yeni Adam Gazetesi 1967.

- Pedagojide ihtilâl sözüyle neyi kastediyorsunuz?

Profesör Cumhuriyetin genç savcısına hüznle bakıyor ve diyor ki:

- Ben bir fikir adamıyım. Pedagojide ihtilâlden bahsediyorum. kitabımı okursanız neyi kastediğimi anlarsınız!...

Cumhuriyet Gazetesinin baş yazarı Nadir Nadi büyük hocayı kendi sütununda yazdığı bir baş makalesiyle savunma zorunda kalmıştı!

DEVİRİN BAŞBAKANI NASIL BİR EĞİTİM İSTİYOR?

Şu satırları yazdığım sırada vaktiyle Bakırköy'le Manisa Akıl Hastahanelerinde gördüğüm zavallıları hatırladım. İçlerinde olur olmaz şeylere gülüp duranlar vardı. Beni de şimdi bir sinir tuttu. Dakikalardan beri gülüyorum ve kendime egemen olamıyorum. Eşim aklımdan kuşulanmıya başladı ve yüzüme hayretle bakıyor.

- Hayır, benden şüphelenme, dedim. Bana lütfen 23 Ağustos 1966 tarihli Cumhuriyet Gazetesini bulup verir misin? Oradan küçük bir haberi iktibas ederek kitabın bu kısmına alacağım. Bulup verdi. İşte size haberin özetini sunuyorum:

EKONOMİK VE SOSYAL ETÜDLER KONFERANSININ SEMİNERİ:

Başbakan: «Eğitim, Ekonomi Politikasının Temelidir.» diyor.

Ekonomik ve Sosyal Etüdlere Konferans Heyetinin düzenlediği «**Ekonomik Gelişmeyi Hızlandıran Etken olarak Eğitim**» konulu seminer dün sabah Belediye Sarayında yapılan törenle çalışmalarına başlamıştır. Çeşitli ülkelerden 29 Uzmanın katıldığı seminer, Başbakanın gönderdiği mesajın okunmasıyla açılmıştır. Mesaj özetle şöyledir: «**Benim anlayışıma göre, eğitim, vatandaşın kabiliyetlerini geliştirmek ve onları memleketin refah ve saadetine mümkün olan en büyük hizmeti yapabilecek bilgi, davranış ve iş başarıma gücüne eriştirmektir. Bu bakımdan eğitim siyasetimiz sadece yüksek sayılara yönelmiş bir siyaset olmayacaktır. Öğrenci ve diploma istatistiklerinin ötesinde ve üstünde bu memleketin az gelişmiş bir ülke olarak en kısa zamanda iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmasını sağlayacak bir eğitim politikası, kaynaklarımızın mahdud oluşu karşısında, her türlü israfları önleyen belirli vasıfları ve ihtiyaçları esas tutan önceliklere ve tercihlere dayanmalıdır.**

Eğitim ve Ekonomi:

Eğitim, bir manâda «**vasıflı insan gücü istihşali**» faaliyeti olduğuna göre, iktisadî kalkınmanın muhtaç olduğu insan gücünü yaratacak faaliyetin, bizatihi iktisadî bir manâ ve önem taşıdığına şüphe yoktur. Bu itibarla Eğitim politikası, sağlam bir millî ekonomi politikasının temelini teşkil eder.

Eski devirlerin «eğitim için eğitim» telâkkisi yerine hayat için, toplumun kalkınma ve refahı için eğitim davası hareket noktamız olmalıdır. Kalkınmanın fikrî engellerini ortadan kaldırmalı ve vatandaşın inanç, bilgi ve davranışları müsbet ve yapıcı yönlerde geliştirilerek, onda çevresini iyileştirme gücünü yaratmalıyız.»

Millî Eğitim Bakanlığının, Profesör Baltacıoğlu'ndan 1966 yılı içinde, eğitim konusu üzerinde bir rapor isteğini, «Kalkınmak zorundayız» adlı makalesinden anlıyoruz (*). Başbakanın bu mesajıyla Hoca'nın bu raporu arasında sıkı bir ilişki kurmak mümkündür. Baltacıoğlu iktidar yetkililerine Eğitim politikasının dayanması gereken felsefî temelleri benimsetmeyi başarmış demektir (**). Bu büyük bir kazanımdır. Çünkü, Baltacıoğlu özellikle ekonomik verim anlayışı da içinde olduğu halde, her türlü verim konusunu eğitim felsefesine temel yapmış bir pedagoğtur. Şu noktayı özel surette belirtmek istiyorum. Profesör, nasıl bir eğitim politikası izlenmesi gerektiğini yıllarca yazıp söyledikçe ve bizler de bunları savunup paydıkça, skolastik kafalar bize yan gözle bakıyorlar. Kitabî, ezberlenmiş bilgilerin insan varlığında aktif bir rol oynayamayacaklarını ileri sürdükçe, onların akılları başlarından gidiyor. İş o kadar tersinden görüyorlar ki rahatlıkla böyle bir eğitim tezini savunanları karalama cüretine kadar uzanıyorlar. Okumayan, okuduğunu anlamayan, yahut ters anlayanlar bir yana, yüksek eğitim ve bilim kurumlarında da fikirleri engelliyenlere, sabote edenlere, ne yazık ki, rastlanmaktadır. Burada bir misal vermek zorunluluğu duyuyoruz. Bir zamanlar, Yüksek bir meslek okulunda Meslek dersleri öğretmenliği yapıyordum. O sırada bu kuruma Tarım bölümünün de eklenmesi Bakanlık Talim - Terbiye Kurulu kararı olarak bildirilmişti. Durum Öğretmenler Kurulunda görüşülüyordu. Fakat, bu kararın uygulanmasından dikkatle kaçınıldığını görüyordum. 15 gün arayla yapılan iki Öğretmenler Kurulu toplantısında, **Devlet Kalkınma Plânına, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınlarına ve diğer gerekli literatüre dayanarak açıklamalarda bulundum.** Bir ömür boyunca pratik ve teorik olarak kazandığım yaşantıları da savunmalarına destek yapmıştım. Vaktiyle üç köy enstitüsünde çalışmıştım. Halen **Kars'ın Susuz Bucağında Kâzım Karabekir Öğretmen Okulu** adını taşıyan Köy Enstitüsünün hazırlık safhasında bulunmuştum. **Kayseri'nin Pazarören Bucağında kurulan ve halen Mimar Sinan ilköğretmen Okulu adını taşıyan Köy Enstitüsünün ilk kurucu müdürü idim.** İzmir Şirinyerdeki Köy Enstitüsünden çocuklarımın sağlığı sebebiyle ayrılmıştım. Son yıllarda içinde çalıştığım yüksek meslek okulunun çalışma bölümleri arasında açılması Bakanlıkça karara bağlanan Tarım Bölümünün benimsenmediğini görünce yapmak sorunda kaldığım hararetle savunma ile sicilim de birleşince ben,

(*) İ. H. Baltacıoğlu, Yeni adam, S. 785, Aralık 1966,

(**) Bu makaleyi Kalkınma felsefesi bölümünde bulacaksınız.

adeta şüpheli bir kişi durumuna düşürüldüm. Çünkü, iş eğitimini istiyordum. Eğitimde ekonomik verimi de esas alıyordum. Kısacası Baltacıoğlu'nun bir öğrencisi olarak, **İstimaî Mektep, Pedagojide ihtilâl** adlı eserlerindeki gerçekçi pedagoji anlayışını açıklamaya çalışıyordum. İşin iç yüzünü bilmeyen, kavramıyan kişiler nazaranında sanki suçlu bir insan gibi görülüyordum, takip ediliyordum. Her şeyimden kuşkulandığımı anlıyordum. İşte bu, hazır olmayan zihinler, beni teessürümden ölüm sınırının tâ kenarına kadar götürmüşlerdi.

Aziz yurdum! Ben sana ne zaman zararlı oldum?! Bir gerçeği daima övünerek tekrarlamak zorundayım. Baltacıoğlu beni hiç yanıltmadı. 1940 da çok genç yaşta Köy Enstitüsü müdürü olduğum zaman dahî bu temel bilgilere sahiptim. Yolumu hiç şaşırmadan önüme çıkan dikenli yollardan esenlikle geçerek bugüne kadar açık alınla geldim. Şimdi yukarda işaret ettiğim, sınırlarıma egemen olamıyarak niçin frensiz bir gülme durumu geçirdiğimin nedeni herhalde anlaşılmış olacaktır.

Problem; bu kitabın başında, girişin maksat kısmında açıkladığım, orta çağda, çayırdaki at'ın dişini sayarak tartışmayı kesmek isteyen ve iskolâstiğe karşı sağduyuyu, gözlemi, deneyi, akli koymayı düşünen anlayışın karşılaşmasından ibaretti. Halen de bu kör döğüşü, bu yamuk anlayışlardan ileri geliyor ve Türk'ün kalkınmasını engelliyen sakat düşünceler devam edip gidiyor.

Başbakan: «kalkınmanın fikrî engellerini ortadan kaldırmalı; vatandaşın inanç, bilgi ve davranışları müsbet ve yapıcı yönlerde geliştirilerek, onda çevresini iyileştirme gücünü yaratmalıyız.» diyor. Ne kadar haklı ve güzel söylüyor. Bu felsefeyi Baltacıoğlu 60 yıldan beri usanmadan tekrarlıyor. Biz de bu felsefenin yayıcısı ve uygulayıcısı rolünde olmaktan başka bir suç işlediğimizi sanmıyoruz.

B İ R Ö Z E T

Türklerin en büyük eğitimcisi, **Eğitimin gerçekçi felsefesini yapan Pedagog, Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun** kişilik özelliklerini özetleyerek kısa kısa cümlecikler halinde anlattığımız zaman, ortaya şu somut ve canlı tablo çıkmaktadır: **Baltacıoğlu düşüncede ön yargılara dayanmaz, buna hiç katlanamaz. Bu nedenle kesin bir eleştiricidir. Gerçeği bulmakta kuşku metodunu sonuna kadar kullanır. Gerçeği ve insanı bütünüyle kavramıya çalışır. Bir bilim ve felsefe adamından beklenen, gerçekten yüksek bir medenî cesarete sahiptir. Türkiyede fikrin, düşüncenin haysiyetini yere düşürmeyen, onu daima yüce tutmaya çalışan ve bu yüzden büyük ıztıraplara katlanmınmış bir kişidir. Ömrü boyunca demokrasi ve cumhuriyet**

uğruna savaşmıştır. Bu savaşta daima metodlu ve sistemli çalışma yolunu seçmiştir. Eğitimde evrensel sisteme ulaşmıştır. Demokrasi ve Cumhuriyet kavramlarının istediği Yeni Adam kişiliğini yaratmak üzere Yeni Adam Dergisini kurmuş ve orada serbest kürsüsünü açarak yıllarca fikirlerini yaymaya çalışmıştır. Halk Üniversitesi dediği Yeni Adam Okulu ciddi bir fikir disiplinini yaratan ortam olmuştur. Eflâtun'un Akademisi, Aristo'nun Lisesi gibi!...

Baltacıoğlu bunların dışında çok yönlü kişilik özelliklerine sahip bir insandır: **O kuvvetli bir hatiptir. O, ana diline egemen, kuvvetli bir yazardır. O, iyi bir grafolog'tur. O, ciddi bir bilgindir, değerli bir sosyoloğtur. O, mükemmel bir sanatçıdır, hattattır. Yazı üstadıdır. Güzel Sanatlar Akademisinde de hocalık yapmıştır. O, yaratıcı bir eğitim filozofudur. O, çok iyi, usta bir öğreticidir. Bunların yanında onun belirtilmesi gereken daha pek çok kişilik özellikleri vardır. Bunlardan bir kaçına daha dokunalım: O, tabiatçıdır. tabiatı çok sever, bahçe işleriyle uğraşır. Fakat o, aynı zamanda toplumdur. Toplumun her türlü problem ve dertlerini kendisine konu edinmiş, üzerlerinde durmuş, araştırmalar yapmış, okumuş, düşünmüş, söylemiş ve yazmıştır. Aynı zamanda O, kişilik üzerine dayanan bir eğitim felsefesi kurmuştur. Bireyin toplumdaki yerini şüphesiz doğru olarak görmüş ve göstermiştir. O, insancıdır. İnsanlığın ortaklaşa acılarını duyar, düşünür, söyler ve yazar. Ancak O, kendi milletini kalkındırmadan Dünya insanlığını, başka bir deyimle beynelmilelciliği düşünmez. O, büyük bir Türk milliyetçisidir. Türk'e doğru ve Ziya Gökalp adlı eserlerinde bu tarafı açıkça görülür. O, milletine derin bir inançla bağlıdır. O, dindardır: gençliğinden beri Terbiye ve İman, Kalbin Gözü, Kur'an ve Büyük Tefsir gibi yazdığı önemli eserler, onun insanı bütünüyle nasıl ele aldığını gösteren en büyük tanıklardır. Ancak o ne bir din softasıdır, ne de bir bilim softasıdır. Çünkü O, yaratıcı bir kişiliğe sahiptir. Hazır düşüncelere, saplantılara kendini kaptırmaz. Kontrol eder, eleştirir, doğruyu usanmadan araştırır. Vardığı sonuçları en iyi biçimde ve ölçüde ortaya serer. Kendisine, Ankada'da rastladığım zaman, KADER ÜZERİNE MÜNAZARAYA HAZIRLANAN ÖĞRENCİLERİMİN kendisinin fikrini öğrenmek istediklerini söyledim. Onun, insanın egemen olamadığı kuvvetlere karşı boyun eğmek zorunda bulunduğunu kadercilik olarak nitelediğini öğrendim. Fakat, bireyin güçlerini kullanmıyarak, her şeyi Tanrı'dan bekleyen kadercilerden - fatalistlerden olmadığını da anladım.**

Sonuç: Baltacıoğlu bilim ve felsefe alanında sezgili, idealist, gerçekçi bir kişiliğe sahiptir. Türkiye ve Dünya eğitiminin çıkmazlarına, neşter vur-

muş, saplantıları, görenekleri yıkmış, ulusal ve uluslararası ölçülere dayanan bir fikir savaşıdır.

Ancak her savaşçı gibi o da yaralanmış bir kişiliğin sahibidir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi kürsüsünden alınmasını hiç hazmedemediği anlaşılmaktadır. **O, büyük muhtariplerden birisidir.** Anlaşılmadığından, değerlendirilmediğinden yakındığı dikkatten kaçmamaktadır. Onun büyük iştiağı, genç kuşaklara hitabetmek imkânının verilmesidir. Çünkü, genç yaşında kürsüsünden koparılması onun ruhunda cidden derin bir yara açmıştır. Hissediyorum ki o yara halâ kanamaktadır. Bu nedenle öğretmeğe, anlatmaya doyamamıştır. Bu derin ızdırıp sonucunda bir ödünleme yaparak YENİ ADAM OKULUNU kurmuştur. **Bunu ecile, öğreti, doktrin, mezhep, sistem anlamına alıyorum.** Yeni Adam'la alınının teri, kafasının gücü, elinin emeği ile hem geçimini sağlamış ve hem de çok ciddi düşünce, eleştirme savaşları yapmayı öğrenen bir kuşak yetiştirmiştir.

Bana, Baltacıoğlu'nun kusurlarından hiç söz etmiyorsun diyenler var. Ben kul kusursuz olmaz diyorum. Fakat, aynı zamanda ben, bir kusur arayıcısı olmadığımı, görevimin yeryüzünde hiçbir kötülük içinde, iyinin ve iyiliğin büyütecisi olanları aradığımı söylemek istiyorum. Kendime faziletin yolu olarak böyle bir felsefe ile çalışmayı amaç edinmiş bulunuuyorum.

Baltacıoğlu'nun kişilik özellikleri hakkında benim söyleyeceklerim şimdilik burada bitiyor. Bundan sonra kendi kaleminden hayatını, yetişme aşamalarını, devlet hizmetindeki görevlerini, serbest çalışmalarını, çeşitli alanlardaki eserlerini, çeşitli tezlerini, genel felsefesiyle bunun içinde milliyet anlayışını, ulusal kalkınma, din, dil, sanat, eğitim felsefelerini en özlü yönleriyle göstermeğe çalışacağız.

Böylece okuyucuları kendisiyle baş başa bırakarak aradan çekiliyoruz.

HAYATI

İsmail Hakkı Baltacıoğlu
1966 Yılında

H A Y A T I

Üstad Baltacıoğlu'nun hayatını esas itibariyle :

- A) YETİŞME AŞAMALARI,
- B) DEVLET HİZMETİNDEKİ AŞAMALARI,
- C) EMEKLİ AŞAMASINDAKİ ÇALIŞMALARI,

olarak üç büyük ayrıntı içinde göstermeği düşündük. Bununla birlikte Hocayı parçalıyarak anlatmaya çalışmak aslında pek doğru olmasa gerek. Çünkü kendisi hayatını bütüncü bir görüşle, canlı bir şekilde Yeni Adam'ın 142 - 360 sayılarında, 118 tefrikada çok enteresan ve tatlı bir üslûp içinde anlatmıştır. Şüphesiz buraya kadar olan hayatının bir kısmıdır. Sonrasında yazmaktadır. Gerçekte de Hoca'nın hayatı tam bir bütünlük gösterir. Onu bölümlere ayırarak anlatmanın doğru olmadığını biliyorum. Fakat özellikle çok ve çeşitli dersler öğrenmek zorunda olan, buna karşılık zamanları dar bulunan Öğretmen okullarıyla Lise öğrencilerini düşünmek gerekiyordu. Çünkü Hocayı en çok onların iyi tanınmasını, öğrenmesini gerçek bir ihtiyaç olarak seziyor ve görüyoruz. Bu nedenle okumayı kolaylaştırmak için, uygun bölümlere ayırmak suretiyle Hoca'nın hayatını kendi kaleminden dinletmek üzere (HAYATIM) adlı tefrikaları özetledik(*).

A — YETİŞME AŞAMALARI:

Bu aşamaları okul öncesi, İlk öğrenim, Orta öğrenim, Yüksek öğrenim olarak dört safha halinde göreceğiz :

AİLE ÇEVRESİ VE OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ :

Bu bölümün en önemli kısmı, inancımıza göre, okul öncesi aile eğitimidir. Üstad Baltacıoğlu da bu noktaya dikkatleri çekmek için hayatını yazmaya başlarken kısa bir giriş yapmak ihtiyacını duymuş. Sonra özellikle ana-baba ve büyük babasından söz ederek karakterinin kuruluşundaki birinci derecede etkili olanların özelliklerine işaret etmiş. Bu kısımda soyadının nereden geldiğini açıklıyor. Annesi ile babasının üzerinde bıraktı-

(*) İ. H. Baltacıoğlu, Hayatım, Yeni Adam Gazetesi, sayı : 142 (17 Eylül 1938) — 360 (20 Kasım 1941), İstanbul.

ğı olumlu etkileri iyice belirtiyor. Böylece yeni çocuk Psikolojisi ile Psikiyatrinin artık bu gün tamamiyle isbatladığı çocuk eğitimi üzerindeki bir gerçeği kendi varlığı ile bir kez daha ortaya seriyor. Bunu bu alanın uzmanları da şu sözlerle kısaca formüle ederler: «**Ömrü boyunca sürüp gidecek olan insan karakterinin kesin biçimini aldığı çağ, özellikle çocukluk döneminin okul öncesi yıllarıdır.**»

İşte Baltacıoğlu'nu Baltacıoğlu yapan çok etkin başlangıçlardan birisi bu dönemdir. Yaman bir ana, iyi bir baba! bu dönemde kalıtım, ya da soyaçekim dediğimiz biyolojik temel üzerine sosyal çevrenin yaptığı olumlu veya olumsuz etkiler ömür boyunca insanı ya iyimser, ya kötümser; ya çalışkan, ya tembel; ya lider, ya arkadan gelen bir karakterin sahibi yapabilir. Şüphesiz doğuştan getirdiği biyolojik güçlerle birleşerek.

Bu kısa girişten sonra sizleri Hoca'nın özetliyerek vermiye mecbur kaldığımız HAYATIM adlı tefrikasıyla başbaşa bırakıyoruz. Burada göreceğiniz (YA) harfleri anlatılanların Yeni Adam Gazetesinin hangi sayılarında çıktığını göstermektedir.

« H A Y A T I M »

«İnsan hayatını yazmalı mıdır? Her insan kendinden söz etmek ve kendinden söz ettirmek ister. Bu en köklü bir huyumuz, egoistliğimizin bir yüzüdür. Hayatımı yazdıran sebeplerin bir bu cinsi var. Bir de hayatımız, içinde yaşadığımız sosyete ve onun tarihini alâkalandırabilir. İnsan sosyal durumu icabı birçok işlere karışabilir. karıştığı için de iyi ya da kötü, daha doğrusu sosyetenin evolüsyonuna uygun ya da değil olabilir. O zaman insanın sosyete hayatında müsbet veya menfi bir rolü olmuş olur. Kendimi bir egoistlik akınına kaptırmış mı oluyorum? Bilmiyorum, yalnız bildiğim şudur: Bazı kimseler bazı olaylar için benim büsbütün müsbet bir rolüm olduğunu, bazıları da aynı şeyler için rolümün büsbütün menfi olduğunu söylerler. Benim kanaatim çok kere şu olmuştur: Ne müsbettir, ne de menfidir diyenler, bilerek söylemiyorlar; duygularına, iç atılımlarına, şahsım hakkında besledikleri sempatiye ve antipatiye göre hükmediyorlardı. Öyleyse hayatımın belli başlı tecrübelerini dökümanlı bir surette tesbit etmeyi zarurî buldum.

İNSAN HAYATINI YAZABİLİR Mİ?

İnsan kendinden bahsederken bitaraf olabilir mi? Ben bunu yalnız büyük bir ilim aşkı taşıyan insanlar için mümkün görüyorum. Bunun için büyük bir objektiflik dehası ve iradesi gereklidir. Ancak bizim gibi âcizler de hayatlarını yazmalıdırlar. Çünkü yazarsak biz istesek de istemesek de bir takım hakikatleri ele vermiş olacağız. Herşeyden önce de kendi karakterimiz hakkında bilgi vermiş olacağız. Biz neyiz ve

ne değiliz, onu göstermiş olacağız. Sonra zarurî olarak şahsî hiçbir mahiyeti olmayan bir takım vesikalar ortaya konulmuş olacaktır.

BABAM-ANAM-BÜYÜK BABAM

Babam Baltacıoğlu İbrahim Ethem'dir. Annem Seyyit kızı, Düzceli Hamdune'dir. Babamın babası olan Baltacıoğlu Abdurrahman 1220 (1804) de Mucur'da doğmuştur. Sonra İstanbul'da yerleşmiş, Cihangir'-de Yeni Çeşme sokağında bütün çocukluğumu içinde geçirdiğim büyük ahşap evi yaptırmıştır.

SOYADIMIZ - BALTACIOĞULLARI

«Baltacıoğlu»nu soyadı kanunundan sonra almadık, zaten vardı. Büyük babam Abdurrahman, dedem Abdullah Mucur'da hep Baltacıoğlu diye çağrılıyordu. Yaptığım incelemelerden sonra Baltacıoğlu'nu soyadı olarak kabul ettim. Soyadı kanunu çıkmadan önce kullanmaya başladım. Bunda öğünülecek birşey yoktur. Hiç olmazsa bir kökü vardır. Anadolu'da «Baltacıoğlu» adını taşıyanlar yalnız biz değiliz. Daha bir çoklara var. (YA 142)

BÜYÜK BABAMA AİT BİLDİKLERİM

Büyük babamın ve babamın hayat tecrübelerinin hafızam ve karakterim üzerinde derin izleri vardır.

Büyük babamın ahlakî şahsiyetine ait bir olayın hikâyesi benim benliğim üzerinde sarsıcı bir etki yapmıştır. Beni manevî kuvvetlerin varlığına inandırmıştır.

Bendeki vatan duygusunun bir parçası da büyük babama ait eski bir kılıçtan kopup gelmiştir. Onun babama miras bıraktığı birçok kitabı da zaman zaman karıştırmışım.

BABAM BALTACIOĞLU İBRAHİM ETHEM

Babam karakterimin teşekkülünde en çok etki yapan adamdır. Babam herşeyden önce bir kültür adamıydı. Ondan şu etkiyi aldım: Maddî değerlerden başka manevî değerler de vardır, bir vicdan vardır. **Manevî değerler ve vicdan herşeyin üstündedir.** Babamın bana şuurluca aşıladığı sosyal değerlerden biri de Türklük değeridir. Babamın telkinleri karşısında benim Türk olmam, idealist olmam adeta bir kaderdi.

Babamın en büyük hassalarından biri de mükemmel bir işçi olmasıydı. Babam halkçıydı. Asalet iddiası, servet hırsı taşımazdı. İzzetinefisini herşeyden kıskanırdı. (YA 143)

Babam derin ve çok uyanık bir hayat duygusu taşıyordu.

Babamla olan ruhi ilgim o kadar derindir ki onun öldüğüne aklımla, şuurla inandığım halde, içimle, duygumla bir türlü inanmamışım. (YA 144)

ANNEM SEYYİT KIZI HAMİDE

Annem babamın ikinci karısıdır. Annem bildim bileli hastaydı. Annemde bulduğum ikinci özellik çok çalışkan bir insan olmasıdır. Çok söylerdi. Çok bedbindi. Annem normal bir kadın değildi. O bir histerikti. Mektebe hiç gitmemişti. Onun müthiş inadı, sarsılmak bilmez ceht kabiliyeti bana da geçmiştir. O bana bir takım mutlak ve mücerret değerleri aşıladı.

Babam beni daha çok somut ve pratik işlere götürüyordu. Halbuki annem hep soyut ve zihnî bir kültür iştiağıyla kızıştırıyordu. Darülfünun Tabiiyat Şubesine yazılmamda annemden gelen bu ilk telkin ve değerlemelerin çok etkisi olmuştur.

Annemin en büyük kuvveti sabrı idi. (YA 145)

Anamla babam arasında üzerimdeki etki bakımından müşterek bir nokta var: işi sevmek. Hem de ayrıldıkları bir nokta var: fayda için iş ile güzellik için iş. Ben böyle ayrı iki istikamette çalışan kuvvetlere şahsiyetimin teşekkülünü teslim etmiş bulunuyordum. Bir yandan tatbik etmek, yararlanmak, bir yandan da yaratmak ve seyretmek. Bu iki ana eğitim zaman ve mekânda gelişe gelişe beni bir yandan el işlerine, zanaate, bahçıvanlığa, pratik ve uygulama hayatına, bir yandan da güzel sanatlara, estetiğe, soyut bilimlere, felsefeye götürmeyecek mi? Bir çocuk kişiliği için zıt ve **mütenafir** görünecek olan bu ayrı kuvvetleri bütün hayatımda birleştirmek ve bir ahenge kavuşturmak istemeyecek miyim?...

KARDEŞLERİM: HATÇE, HİDAYET VE KEMAL

Hidayet ve Hatçe aynı anadandır. Kemal öz kardeşimdir. (YA 146) Bende estetik bir şuur haline gelecek olan güzel kadın idealini Hatçe modeli üzerinde yaratmaya çalışıyordum.

Hatçe'nin maddî varlığına gösterdiği saygı ve temizliği beni çok etkilemiştir. Hatçe çok okurdu. Onun satın aldığı her romanı ben de okuyordum. (YA 148)

DAYILARIM (BABAMIN DAYILARI)

Babam, anam ve kardeşlerimden sonra çocukluk hayatımı en çok dolduran hatıralar iki dayımdan geliyor. (YA 150)

BAHÇEMİZ

Cihangir'deki evin bahçesi bende derin izler bırakmıştır. Çocukluğum tamamiyle bu hür çevre içinde geçmiştir. (YA 151)

İLKÖĞRENİM AŞAMALARI:

Henüz dört, dörtbuçuk yaşında iken okula başladım. Sonra Kabataş'ta Şemsülmekâtip'e yazıldım. Bu özel okul yenilik atılımı yapan eğitim kurumlarının başındaydı.

Ali Nazima'nın idman adlı resimli okuma kitabı ruhumda büyük değişiklik yapmıştır.

Kabataş'ta iskeledeki kahvede karagöz oynatan adamı hiç unutamiyorum. (YA 154)

Şemsülmekâtip zamanının en hür okulu idi. Oradan babam beni ayırıp Firuzağa'da Meşriki füyûzat adlı yine özel bir okula verdi. Bu okuldan olumlu denilecek hiçbir şey almadım. Sonra Sarıyer'de bir okula gittim. (YA 155)

Devam ettiğim sonuncu ilk okul Tophane'de Kışla arkası okuludur. Kuran ve hat hocamız Hacı Mustafa Efendi bana sanat, temizlik, canlılık ve iyilik aşılarını aşıladı. (YA 156)

Bu satırları yazarken düşünüyorum: Çocukluk hayatımın en ateşli, en canlı yıllarını içine alan dört okul bana ne öğretebildi? Hiç bir şey. Şemsülmekâtip'in bazı âdetleri ve yaşayış tarzları, Kışlaarkası hat hocasının şahsı müstesna, öteki okullardan olumlu denebilecek bir alışkanlık olmamıştı. Bu hayat müesseselerinin üstünlüğünü kabul etmiyor ve onları beğenmiyordum, ki onlara **temessül** edebileyim. Bende teşekkül eden tek kişilik bir ihtilâlcî kişiliği idi. Okula, derse, usullere ve hocalara karşı gitgide derinleşen, büyüyen şiddetlenen bir gayz duyuyor, onu taşımak için fırsat arıyordum. (YA 157)

Kışlaarkası okulunu bitirince Fevziye Rüştîyesi'ne yazıldım. Bu okulun hatırası benim için çok önemlidir. Çünkü benim eğitim alanındaki ihtilâlciliğimi hazırlayan o olmuştur. İlk pedagoji eserim olan **Talim ve Terbiyede inkılâp**'taki isyan ve inkârlarımın kaynağı bu Fevziye okulunun hayatı olmuştur. (YA 157)

Fevziye Mektebin'de bizim fikrî teşekkülümüze en çok hizmet eden Türkçe hocamız Türk Mustafa Efendiydi. İlk mantıkî teşekkülümü ona borçluyum. (YA 158)

Mantıkî şahsiyetimin teşekkülünde Arapça hocamız Kenan Hoca en büyük rolü yapanlardan biridir. Artistik şahsiyetim üzerinde de Hattat Kadri Efendinin etkisi oldu. (A 159)

Kadri Hocanın bana verdiği ve bütün hayatımda yalanını kimsenin çıkaramadığı inançlar şunlardır:

I- Bazen en basit bir çizgi bile ruhumuzu taşır.

II- Kâinatta madde, can ve ruh âleminde başka dikkate değer başka âlemler, incelik, güzellik, ideal âlemleri de vardır.

III- İnsan hayatının hep uyuşturucu, hep alçaltıcı olması zarurî değildir.

Hürriyete, mutlak düşünceye de muhtacız. Sanat bu ihtiyacımızı karşılar. (YA 160)

Bunun dışında bende Fevziye Mektebi hatırası istibdat, zulüm, haksızlık hatıralarıdır. Beni bir okul ve eğitim ihtilalcisi haline getiren ortazaman müessesesi işte bu okuldur, (YA 160). Hayatımın bu devrinde benim üzerimde en büyük tesirleri yapmış olan pandomima tiyatrolarıdır. Bu tiyatrolar bana ilk tiyatro zevkini aşılamışlardır. Bu kaçınılmaz kuvvetin etkisi altında evde yalnız başıma sahne ve dekorlar kuruyor, rol yapıyordum. (YA 161)

Geçmiş hayatımızın ehemmiyetsiz, hatta manasız sayılabilecek öyle vakaları vardır ki karakterimizin en meşhur hususiyetleri bile ancak onlarla ve onların gölgesinde izah edilebilir.

Karakterimiz çocukluk hayatımızın ilk tesadüfleri ve tecrübeleri ile doğar, zamanla bu tane etrafına birçok şey toplar ve son şeklini alır. Fakat bu evrim yolundaki istikametini hiç değiştirmez. Herkesin hayatında olduğu gibi benim hayatımda da böyle ilk hareket noktaları, yaratıcı başlangıçlar vardır. Bunlar arasında **annem, babam, ağabeyim ve ablam başta gelir.** Bir de Hafız Dayı'nın damadı olan Hayrullah Bey.

Bu adam bana iki zevk tanıttı.

Biri dağ zevkidir, (YA 162)

Biri de balık avıdır.

Hiçbir iş, hayatımın bu döneminde bana çiçeklerle uğraşma kadar heyecan vermedi. Annem çiçeklere aşıktı. Babam hakiki bir bahçıvandı. Ben de bir çiçek yetiştiricisi idim.

Bu tarihte bence ,fıkrî teşekkülüm bakımından iki önemli olay oldu. (YA 163) Bu iki olay sosyal şartlarımın yardımıyla beni eğitim ideolojisinin bütün sahte fikirlerini önce tezyife (Talim ve Terbiyede İnkılâp'ta olduğu gibi), sonra da büsbütün ilmi bir tenkide (İçtimai Mektep'te olduğu gibi) götürmeyecek miydi? Ben çocukluk hayatımın bu basit tecrübelerinden ilk hızı almıyacak mıydım? (YA 164)

Hayatımın önemli bir kısmı da çizgiler, renkler, cisimler üzerinde oynamakla geçti. (YA 164)

Ben bu çeşitli etkiler altında yarı hayatımı resme, işe, yaratıcılığa verdim. Kalem, fırça, boya kutusu, tahta, keser benliğime karıştı, bütün hayatımda benimle kaldılar. (YA 165)

Küçükken yaşadığım dinî hayatı da anlatmalıyım. (YA 166)

DİN HAYATIM :

Bundan bahsetmez ve kendimi sırf lâik terbiye almış bir insan gibi gösterirsem haksızlık etmiş olurum. Ben William James'in dinî tecrübe adını verdiği iç tecrübeyi bilenlerdenim. Çünkü benim babam dindar, anam dindar, amcam dindardı. Her üçü de bu dindarlığı ibadetleri, ayinleriyle yaşıyorlardı. Ben tamamıyla zühtî bir aile içinde doğup büyümüş-tüm. Fakat ben yepyeni bir nesle mensuptum. Ne babamın, ne anamın, ne de amcamın dindarlığı benim de dindar ve hatta âbit olmam için kâfi değildi. Bir çok tecrübelerim bir çok dinî ananelerin aleyhine idi.

Buna rağmen bende dinî bağlılık bir ihtiyaç olmuştu. Ben bu duygu-yu şöyle izah ederim : **Babamda dinî tecrübe sırf ahlâkî ve bedîî bir tecrübe olarak beliriyordu. Din onun ruhunda doğruluk, iyilik ve güzellik** ideallerinin bir soy ifadesiydi. Hatta bu tecrübenin estetik yönü ahlâkisine üstündü. Meselâ ramazan babamın gözünde güzel mimarî eserlerini görmek, güzel ses dinlemek için bir vesile idi. Onun için her akşam İstanbul'un bir semtine, bazen Cihangirden kalkıp Fatih'e, Unkapanı'na Ayasofya'ya Sultan Ahmet'e kadar koşar dururduk. Oralarda daima aynı lezzetleri arıyorduk.

Bir Sinan kubbesi, bir rakım yazısı, bir Yesarî taliki ve gökleri aydınlatan mahya....

Dönüşte camiin yapı tekniğine, teknik mucizelerine dair ne biliyorsa söylüyordu. O akşam camide okunan yahut Rakım yazısıyla taşta oyulan bir ayetin tefsiri bütün kuvvetiyle bir ahlâk konferansı oluyordu. Mevlî tekkelerine de bu maksat ve ihtiyaçla gidiyorduk. Güzel sanatlara yaklaşmamda belli başlı nedenlerden biri işte bu deneylerim oldu.

Benim için didî tecrübe şu üç niteliği taşıyordu :

1— Bir an için olsun bütün ferdiyetinden, yâni yemek, içmek, uyumak, şehvetlenmek.. arzularından ve tutkularından kurtulmak.

2— Sonsuzluk, zamansızlık, mekansızlık, mükemmellik, güzellik, iyilik ve doğruluk vasıflarını taşıyan bir kavramla doğrudan doğruya münasebette bulunmak.

3— Gelip geçici olan her şeye değer vermemek, ebediyet ve beka sırrına varanları tanımak, bir kemal, beka ve mutlak kültürü.

İşte bu duyganlıktır ki beni ileride millî ve insanî kalıplara girecek, demek ki gitgide rasyonalize olacak bir idealciliğe hazırlıyordu.

ORTA ÖĞRENİM AŞAMASI: (İDADİ HAYATIM)

İlk okul hayatım 1899'da bitiyor. Sonra Vefa İdadisine yazıldım. Müdür Abdi Beydi. Bana ilk defa geometrik çizgilerin, ornomanların tadını tattıran onun güzel eserleri oldu. (YA 167)

İslâm Tarihi hocamız Ağah Bey'in bizde yaptığı değişikliklerden birisi medeniyet telâkkisine aittir. Benim müsbet bilimleri öğrenmek için Darülfünun Tabiiyat Şubesi'ne girmemde onun tesiri oldu. O Türkçenin varlığına ve büyüklüğüne çok inanan bir insandı. Bize durmadan öztürkçe sevgisi veriyordu. (YA 168)

Cebirci İbrahim Efendi mantıkî ve felsefî şahsiyetimizin teşekkülünde en büyük rol oynanmış olanlardan biridir. (YA 169)

Vefa İdadisi'nde iken geçirdiğim ruhî devrimlerden en büyüğünü J.J. Rousseau'nun Emile'i yaptı. Benim kapalı ev hayatım, sosyetenin uzak kalmam, tabiatla yakın münasebetlerim, romantik zevklerim beni Rousseau'nun tesirine hazırlıyordu. (YA 171)

Okuduklarım arasında Jules Verne, Paul de Kock, xavier de Montépın beni teshir ediyordu.

Bu devirde hayatımı temellerinden sarsan üç büyük olay oldu. Birincisi ölüm, ikincisi hastalık, üçüncüsü aşk.

Ablam Hatçe'nin veremden ölümü beni çok acı içinde bırakmıştır. (YA 172) İkincisi geçirdiğim şiddetli bir hastalıktır, tifo hastalığı. (YA 173) Bu hastalık bana iç hayatımın derinliklerini öğretti. Benim için bir psikoloji ve sanat dersi oldu. (YA 174)

YÜKSEK ÖĞRENİM AŞAMALARI: (DARÜLFÜNUN HAYATIM)

Darülfünun hayatım bir hürriyet ve şahsiyet hayatı oldu. (YA 175)

Bizde ilmi mutlak değer olarak tanıma şuurunu inşa edenlerden biri Kimyager Vasil Naum idi. Darülfünun'da kafamı bir bilim kafası gibi yoğuranlar arasında Morfolojist Dr. Esat Şerefettin ve Fizikçi Sait Gelenbevi de var. (YA 176)

Rüştiye'de yazı hocam olan Çukurcumalı Hattat Kadri Hoca'dan aldığım hususî dersler yıllarca sürdü.

Darülfünun'da Mehmet Halit adlı bir arkadaşım vardı. Cumalar - hariç hemen her gün onunla İstanbul'u keşfe çıkardık. Halit iki şeye çok inanıyordu. Biri Türk sanat mazisinin büyüklüğüne, ikincisi benim bu büyük mazinin eserlenini duyup kavradığıma. (YA 178)

Eczacı Şinasi hayatımın bu devresinde fikrî ve ahlakî teşekkülümde derin izler bırakan orijinal bir şahsiyettir. (YA 179)

Şinasi bendeki din buhranının şiddetlenmesine sebep olan insandır. Şinasi öztürkçeci idi. Dil haznesini annemden, dil maktûğını Şinasi'den almıştım. 1908'den **başlayarak yazdığım yazılarda öztürkçe sevgisi ve saygısı vardır.** Bu konuda Cevdet Paşa ve Sakızlı Ohannes Efendi'nin de bana etkisi oldu. (YA 180)

B—DEVLET HİZMETİNDEKİ SAFHALAR : (MEMURİYET HAYATIM)

1. İkinci Meşrutiyet Döneminde (1908 – 1923) :

Darülfünun'a girdikten sonra yazı hocam Hattat Kadri Efendi'nin etkisiyle Divanı Hümayun Defteri Kalemî'ne çırağ oldum, (YA 181)

Bir aralık Maarif Nezareti Mektubi Kalemî'ne girdim. Sonra Sicil kalemî'ne nakledildim. Buradan da Divanı Hümayun Mühimme Kalemî'ne geçtim. (YA 183)

Girdiğim bir müsabakayı birincilikle kazanıp Meclisi Harbiye Kalemî'ne girdim. Daha sonra, Meşrutiyetin ilk yıllarında Hususi Kalem'in memuru oldum.

İlk hocalığım Meşrutiyetten 3—4 yıl önce Firuzağa'da Sirkeli Mescit denilen özel vakıf mektebinde yazı dersi vermekle başlar. Resmî olarak ilk defa hocalığım Çarşamba'da açılan Darülmuallimini İptidaiye'dedir. YA 184)

Memuriyet hayatıma ait iki canlı hatıra var. Birincisi 17 yaşında ikinci defa aşık olmamdır. İkinci olay 19 yaşındayken Meşrutiyetin ilâmidir. Darülfünun tahsilni henüz bitirmiştim. (YA 185)

Meşrutiyetten önceki memuriyet hayatım şu şekildedir: 22 Mart 1320'de mülâzimetten Babialı Divanı Hümayun Kalemî'ne devamla başlayorum. 8 Teşrinî evvel 1320'de 20 kuruş maaşa geçiyorum, bir aralık Divanı Hümayun Kalemî'nden ayrılmak kararıyla Maarif Nezareti Mektubi Kalemî'ne giriyorum. Buradan maaşla Sicil Kalemî'ne geçiyorum. Fakat tekrar Divanı Hümayun'a dönüyorum. 11 Mart 1323'te Mühimme Kalemî'ne naklediliyorum. 11 Kânunuevvel 1323'te 20 kuruş zam görüyorum. 323 yılı Şubat sonunda buradan ayrılıyorum. 1 Mart 1324'de Tophaneî Âmire Meclisi Harbiye Kalemî'ne imtihanla 300 kuruş maaşla tayin ediliyorum. 1 Teşrinievvel 1325'de yapılan tensikatta maaşım 600 kuruşa çıkarılıyorsa da o tarihte istifa ediyorum.

MESLEK (HOCALIK) HAYATIM

İlk hocalığım, beni elifbaya başlatan ilk okulumda başlar. Meşrutiyet-ten üç yıl kadar önce Beyoğlu'daki bu Sirkeci Mescit Mektebi'nde yazı dersi veriyordum. Bu işi fahri olarak yapıyordum. Benim şikâyetim üzerine bir öğrencinin falakaya yatırılması yüzünden bu hocalığı bıraktım. (YA 187)

27 Kânunisani 1324'de Darülmuallimini İptidaiye'ye yazı hocası oldum. (YA 188)

Darülmuallimini İptidaiye'de hayatımın en önemli olayı bir konferans olayıdır. Bu konferans şahsî bir meslek hayatının yaratıcı başlangıcı olmuştur. (YA 190)

Darülmuallimin çevresi fertçi, entellektüalist ve kozmopolit bir çevreydi. Bense mutaassıp bir Rousseau'cu, cemiyetçi ve şahsiyetçi (fertçi demek değil) idim. Kendime göre entüvisyoncu ve terkipçi idim. (YA 191)

Müessesenin katı geleneklerini doğrudan doğruya yıkmayı mümkün ve doğru bulmakla birlikte, henüz geleneği kurulmamış olan faaliyetlere el attım: Yazı, eliş, resim. Tedrisatı İptidaiye Mecmuası'nda «Yazı Öğretmenin Yoyu» adlı bir makalem çıktı. Aynı mecmuada Resmin Usulü Tedrisi hakkında bir makalem daha yayınlandı. (YA 193)

Yazı konferanslarım da aynı mecmuada «İslâm Yazılarının Tarihçesi» adıyla tefrika edildi.

Müdür Muavini Fuat Şemsi Satı Beye, o da Maarif Nazırı Emrullah Efendiye söyledi. Avrupa'da pedagoji ve elişleri tedrisatı için tettebular yapacaktım. (YA 194)

AVRUPA'DA

Fransa'da geçirdiğim zaman ömrümün en feyizli ve taşkın zamanıdır. Çünkü gençtim, kuvvetli bir ideal taşıyordum: öğrenme, tanıma, bütün yenileşme ve değişme imkânlarını arama ideali. (YA 200)

Ecole Normale de la Seine'de altı ay kaldım. Bütün hayatımda olduğu gibi Paris'te de belli başlı meşgalelerim şunlardı: Okulları ziyaret, tiyatroları, müzeleri gezmek, (YA 208)

İNGİLTERE'DE

Paris'ten İngiltere'ye, Londra'ya geçtim. Bu tetkik programında dört ana konu vardı: parklar, müzeler, tiyatrolar, okullar. (YA 215)

Hayatım'ı okuyan bazı yakın arkadaşlar beni bu yazılarımdan dolayı Ahmet Mithat Efendi iye benzetiyor.

Bende eğitimin determinizme bağlı olduğu fikri kitaplarla teşekkül etmiş bir okuma fikir değildir. İngiliz milleti gibi sosyal bünyesi çok gelişmiş bir milletin okullarıyla doğrudan doğruya temastan alınmış bir yaşama fikridir. Bu tecrübe pedagojik şahsiyetimin teşekkülünde en büyük rolü oynamıştır. (YA 216) **Bana gelinceye kadar hiçbir Türk terbiyecisi ahlâk, ekonomi, teknik gibi terbiyenin de genel sosyal determinizmin bir tâbii olduğunu sezmemiş, anlamamıştı. Terbiye ve İman, İçtimaiyat Noktai Nazarından Terbiye** adlı kitaplarımı incelerseniz doğru söylediğimi görürsünüz. (YA 261)

Bir kere entellektüalist bir pedagoji kültürüne karşı beslediğim güven yıkıldı. İkincisi terbiyede sosyal anlamıyla aktif bir çevrenin yaratıcı kudretine büsbütün inanır oldum. (YA 217)

Georges Bertier'in çıkardığı Education dergisinde Bedale'in bir yazısı çıktı. Bedale «**Yeni okul hayata hazırlamaz, bu hayatı yaşatır.**» diyordu. Bu cümle benim pedagoji anlayışında en yüksek ve en derin inkılabı yaptı. Bu cümle kafamı karıştırdı. Birçok şeyler yıkılır, birçok şeyler de doğar gibi oluyordu. 1910'da yazdığım Talim ve Terbiyede İnkılap'la başlayıp İçtimai Mektep, daha doğrusu Toplu Tedris'te en son vazih şeklini bulan yepyeni bir pedagoji anlayışının merhalelerinden biri de bu idi. (YA 222) İtalyan Montessori'den, Amerikalı Dewey'den de yararlanmıştım. Montessori'deki çevre sezgisi Dewey'deki iş sevgisi benim eserlerimin kanına kadar karışmıştır. «Hazırlamak» yerine «yaşatmak» bu iki pedagojik hakikat sezişini ele aldım, tam otuz yıl üzerinde işledim. Eğitim olgusunun sosyal zaruretleri hemen hiç düşünülmemiş gibidir Ben pedagojimi, sosyo-psikolojiye dayıyordum. Sonra İçtimai Mektep telâkkisine vardım. (YA 222)

İngiltere'den Belçika'ya gittim. Ostant'ta bir gün kalıp Brüj'e gittim. (YA 223)

Bürüksel okulları beni çok oyaladı. (YA 224)

Decroly ile görüşmelerim **fikirlerim teşekkül tarzı hakkındaki** kitaplık inancımı sarstı. Decroly'den aldığım sezgi ileride bütün pedagojik etüt ve travaylarımda işime çok yarayacaktır.

Bürüksel'de pedagojik uyanıklığıma çok yardım etmiş olan adam Ecole Normale hocası J.B. Tensy'dir. O eliş derslerinde kağıttan kürek yap-tırmıyordu. Masa, sandalye gibi gerçek şeyler yaptıırıyordu. (YA 225)

Ben «terbiyevî eliş» klişesiyle ifade edilen yapmacık işlerden bıkmış haldeydim. Fakat bunların yerine koyacak şeyleri henüz tasarlayamamıştım. Kafamın bu krizi geçirdiği anda Tensy'nin işleriyle karşılaşmış-tım. O günden bu güne tebellür eden kanaatimi bundan 12 yıl önce Maarif Vekilliği tarafından satın alınan, fakat bugüne kadar basılmamış olan

İş Pedagojisi konulu kitabımda, **Umumî Pedagoji, Hususî Peragoji, Resim ve Terbiye, Toplu Tedris** adlı kitaplarımda travay prensibi diye tesbit etmiş bulunuyorum.

Bürüksel'den sonra Anvers'te yerleştim. (YA 227) Sonra Gand'a ve Nivell'e gittim. (YA 228) Sonra da Namure'ye. Belçika hatıralarım arasında bir tanesi var ki çok şiddetlidir. İri mavi gözlü, mat sarı renkli flâman kızını aradan otuz yıl geçtiği halde bir türlü unutamıyorum. (YA 229)

Liege'deyim. Spa'ya gittim. Oradan Lüksemburg Büyük Dükalığı arazisine girdim. Sonra da İsveçre'ye. (YA 230)

Jeneve'de Dr. Claparede'le görüşemedim. Seyahatleydi. (YA 230)

Zurich'e gittim. Bern'deyken Fransa'ya tekrar geçip Lion'u gördüm.

ALMANYA'DA

Almanya'da ilk gittığım şehir Berlin'di. (YA 234)

Almanya'da gördüğüm Herr Seinig, 1911'den bu yana yaydığım ve müdafaa ettiğim resimde şahsî ve yaratıcı metodun humurunu mayalayan adamdır. (239 YA)

İSTANBUL'A DÖNÜŞ

İstanbul'a döner dönmez Satı Beyle görüştüm. Darülmuallimindeki eliş derslerine ve Tatbikat Mektebindeki tatbikat derslerine nezaret etmemi istedi. (YA 245)

Eliš öğretiminin propagandası için konferanslar ,sergiler düzenledim. Makale, kitap yayını yaptım. Bilgi Derneği Mecmuası'nda, Tedrisatı İptidaiye Mecmuası'nda, İfham gazetesinde eliş derslerinin nazariyesi için yazılar yazdım. Elişinin Usulü Tedrisi adlı kitabımı Maarif Nezareti namına bastırttım. (YA 248)

Süleyman Paşa zade Sami Bey çalışmalarımı çok destekliyordu. Maarif Nazırı Şükrü Beyle görüşerek Eliş Darülmuallimini kurma tasavvurumu ona kabul ettirdi. Binanın yeri ve tahsisatı ayrıldı. Ama, harp, projenin uygulanmasına imkân bırakmadı. (YA 249)

Hamdullah Suphi ,Satı Beyden sonra Darülmualliminde müdürlük yapan Ebulmuhsin Kemal Beye benimle işbirliği yapmasını tavsiye etmiş. (YA 252) O da beni müdür muavini yapmak istedi. Sadece teknik işlerle uğraşmak üzere ders nazırı olurum dedim.. Kabul etti.

1331 (1915) de Resmin Usulü Tedrisi adlı eserimi Maarif Nezareti bastı. Tedrisatı İptidaiye Müfredat Programı'nda resim ve eliş kısımlarını ben yazdım. **1919'da** Ethem Nejat'ın Yeni Fikirler dergisinde Resim Öğretmenin Yolu diye iki makalem çıktı. (YA 253)

1332 (1916)'da orta Öğretim Genel Müdürü İdim. Müterakenin ilk yıllarında Karikatürist Cemil'in intiharı üzerine Sanayii Nefise Mektebine estetik hocası oldum. İstanbul'un millî devlete iltihakından sonra Maarif Vekaleti programa Resim Pedagojisi dersi koydu. Bu dersi bana ilâve ders olarak verdi. Bundan 8-9 yıl önce (1930'larda) estetik dersini benden aldılar. Ahmet Haşım'e verdiler. Sonra da resim pedagojisi dersini kaldırdılar. Darülfünun'dan ayrıldıktan sonra estetik dersi yarı resmî surette bana teklif edilmişti. Burada izahı mümkün olmayan sebeplerden dolayı kabul etmedim. (YA 254)

DARÜLMUALLİMİNDE HOCALIK HAYATIM

Bütün günlerim ve gecelerim talebemle, gençlikle, temas etmekle geçirdi. Benim vicdanımda bir değer hükmü herşeyin üstündeydi: **yaşamak, ideal için yaşamak.** İşte bütün hayatımda, bütün talebeme aşıladığım fikir, **kuvvet fikir budur.** (YA 255)

Darülmualliminde Ders Nazırı iken Maarif Nezaretine verilmek üzere hazırladığım bir lâyiha ile Gökâlp ilgilendi. Bu Lâyihamı İttihat ve Terakki Merkezinde bir toplantıda okumuş. Bu yüzden Maarif Vekili Şükrü Beyle aram açıldı. (YA 256)

Birçok sebebin ve emri vakilerin etkisi altında Ders Nazırlığının kırkırı günü bu görevden istifa ettim.

O tarihte Şemsülmekatip'te fahrî ders nazırı bulunuyordum.

DARÜLMUALLİMİN MUALLİMLİĞİNDEN AYRILIŞIM

«Bir güçlük de Hamdullah Suphi Beyle uğraşmaktı. Hamdullah Suphi Bey hatipti ve hitabeti mutlak bir hitabetti. Ders vermekten ziyade nutuk söylerdi. Darülmuallimin'deki Türk telebenin Türklük duygularını uyandırırken bu tablebede Araplık, Arnavutluk nefretini de birlikte uyandırır. Müessesede gün aşırı bir hadise çıkıyordu. Arnavut talebe ile Türk talebe arasında. Ben de Hamdullah Bey gibi Türk milliyetçisi idim; fakat milliyet politikasını ne tecavüzü, ne de tedafû bir politika olarak değil, bir kültür dâvası olarak anlıyor ve bu anlayışla çalışıyordum. Ben Türklük suurunu yazılar, ornanlar, atasözleri, halk tecrübeleri ve halk değerleriyle uyandırıyor ve kuvvetlendiriyordum. Darülmuallimin hocası sıfatıyla muamelelerimde ve öğütlerimde, konferansçı sıfatıyla Türk ocağında hep böyle çalışıyordum.»

Darülmuallimat'ta ve Ana Muallim Mektebinde aynı zamanda dersim vardı. Darülmuallimat Tatbikat Mektebinde bir psikoloji anketi yaptım. Çocuklarda cennet, cehennem fikirlerinin teşekkülünü dair. Bu anketin bütün neticeleri Darülfünun Terbiye Darülmesaiis'nde duruyordu.

Mürteci ve muhafazakâr gurup arada sırada heyet olup Maarif Nazırına giderler, beni şikâyet ederlermiş. Günün birinde Nezaretten bir mektup oluyorum. Bu yazıda Darülmuaallimin ve Darülmuaallimat'taki derslerimin İbrahim Alaattin ve Mustafa Şekip Beylere verildiği, benim de derslerimin, maaşım artırılarak Darülfünun'a hasredildiği bildiriliyor. (YA 259)

DARÜLMUALLİMAT MUALLİMLİĞİM

Benim 1908'de başlayan öğretim hayatımın ilk hedefi şu idi: gençlikte değer ve teknik inkılabını kabul eden bir zihniyet yaratmak. Her yeni devir başında bulunan adam bunu yapar. (YA 262)

Darülmuaallimat derslerindeki gayem Darülmuaallimin'dekinden ayrı gayrı değildi, Bu gayeyi şöylece anlatabilirim: **talebemin hayat anlayışını değiştirmek.**

Ahlâkî prensiplerim muhkem şeylerdi. Biri de şuydu: «**Mektebe hoca olarak girmek, hoca olarak çıkmak. Vazifeyi cinsî hassasiyete alet etmemek.**» Bu prensibe bütün hayatımda sadık kaldım diyebilirim. (YA 264)

Benim pedagoji derslerimde her fikir başlıca iki kutup etrafında toplanır: 1) **Zihni ezber ve hazır fikirlerden realiteye çevirmek,**

2) **Bu realite hakkında mümkün olduğu kadar uygun fikirler vermek.** YA 265)

ŞEMSÜLMEKÂTİPTE DERS NAZIRLIĞIM

1329 (1913)e gelinceye kadar bir terbiye müessesesini kendi başıma ve bütün mesuliyetlerini yüklenerek idare etmiş değilim. Şemsülmekâtip'in Müdür Muavini Hasan Tahsin Bey ve şimdi Haydarpaşa Lisesi Edebiyat Öğretmeni olan Süreyya Bey bana mektebin ders nazırlığını teklif ettiler. Mektep Müdürü olan Mahmut Fahrettin Efendi ile görüş-tüm. Esaslı şartlarımı söyledim: İdarî ve ilmi bütün selâhiyeti istiyordum. Muallimler daimî yapacaktım. İcap edenleri çıkaracağım, icap edenleri alacağım. Ders programında tadilât yapacağım.

Şemsülmekâtip'teki hayatım şiddetli ve üzüntülü olmuştur. Bu işte bana en çok yardım eden iki insan vardı: Muavin Hasan Tahsin Güneş ve eşi Naciye Güneş. (YA 277)

O zamanki fikirlerim Talim ve Terbiyede İnkılap'ta yazılıdır. ve bugünkü kadar, meselâ İçtimâî Mektep ve Toplu Tedris'te olduğu kadar vuzuh kazanmış ve sistemleşmiş değildir. Ne de olsa bugünkü kanaatlerimin kökü o masum mazidedir. Şemsülmekâtip'ten kitabı kaldırdım. Talebe

kitap okuyordu, kitaba müracaat ediyordu. Fakat talebenin eline verdiğim kitap tek, muayyen, basmakalıp bir kitap değildi. Kütüphanemiz vardı. Bu mektebe mahsus olan pedagojik yeniliklerden biri de sentetik ders levhalarıydı. Bir âna mevzu etrafında çeşitli yerlerden kesilmiş, toplanmış parçalardan meydana gelen duvar levhaları. O tarihlerde Coğrafyanın Usulü Tedrisi adlı eseri yazdım. Maarif Nezareti bu eseri bastırdı. (YA 280)

Önem verdiğim şeylerden biri de gezintilerdi. (YA 281)

Şemsülmekâtip memlekette tiyatronun mektebe girip yerleşmesine sebep olan ilk müessesedir. Bu tecrübeyi ilk defa yapan ben değilim. İzmit'te Muammer Torgaç ilk tecrübeyi yapmıştır.

Şemsülmekâtip'te temsil edilmek üzere yazdığım çocuk piyesleri şunlardır: **İtalyan Çorbası, Köy Hocası, Edirne Muhasarısı, Vatanperver Kalbi, Bayrak, Küçük Hüseyin'in Gazası, Muradı Hüda-verdigâr, Yavuz Sultan Selimin Şehadeti. Edirne Mihasarısı, Sultan Selim'in Şehadeti Piyeleri basılıdır.** Birer nüshası Maarif Vekilliği Terbiye Müzesi'nde bulunur. (YA 282)

Bir tesadüf bana tiyatro sanatının büyük bir sırrını buldurdu. Gördüm ki tuluatta başka bir feyiz, başka bir canlılık var. Tuluat ne süflörle oynamaya, ne de ezber temsile irca edilemez. Bu tecrübe bende yepyeni bir tiyatro idrakinin başlangıç noktası oldu.

Temsil tecrübeleri bana terbiyenin en mühim faktörlerinden biri karşısında bulunduğumu haber veriyordu. (YA 283)

Avrupa'da gördüğüm açık hava okulları beni büyülemişti. Şemsülmekâtip'in ders nazırlığını şöyle böyle bir yardımda bulunmak için kabul etmiş değildim. Talim ve Terbiye debir inkılâp yapmak için almıştım. Bu okul Talim ve Terbiyede İnkılâp adlı kitabımın tatbikatı olacaktı. İşi Süleyman Paşazade Sami Bey'e açtım. (YA 285)

«Olur, yapalım.» dedi. Göz Hekimi Esat Paşa da fikrimize katıldı. Açık hava mektebi için Küçük Çamlıca yolunda Kamanto köşkünü kiraladık. Halkı aydınlatmak için de bir beyanname bastırdık. (YA 286) Hasan Tahsin Bey benim için iyi bir yardımcıydı. Muallimler: Ahmet Nuri, Niyazi (Evcimen), Baha Tevfik (Şimdi Kabataş Lisesi'nde öğretmen), Behram (Sivas Ortaokulu Müdürü) v.b. idi. Baha Tevfik, adının karıştığı ders nazırlığından istifa etmeme yol açtı. Fakat kendimi gayesine varmış sanıyordum. Şemsülmekâtip'te yaptığım yenilikler bütün mekteplere yayıldı: spor, tiyatro, resim ve elişinin tedrisat metodu olarak kullanılması, bahçe işleri, koedükasyon, kıyafet inkılâbı, talebe ile anabar baları bir araya toplamak, araştırmacılık, sözün kısası İçtimâî Mektep'in ilk tohumlarının serpilmesi. (YA 289)

ORTA ÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜNDE (TEDRİSATI TALİYE MÜDİRİ UMUMİLİĞİNDE)

1918'deyiz. Maarif Nazırı Dr. Nazım, Ziya Gökalp'a sormuş: Bana Taliye için bir Müdürü Umumî namzedi göster, demiş. Gökalp beni, yahut bir iki kişi arasında beni de namzet göstermiş. Dr. Nazım da bana teklifte bulundu. Teknik işlere müdahale etmeyecek, tam selâhiyet verecekti. İdare hayatında, hele Meşrutiyet devrinde yüksek memuriyetlerde memleket için çok faydalı işler başarabileceğime inanıyordum. Vazifeyi kabul ettim.

Dr. Nazım'a aleyhimde propaganda yapıyorlardı. Ona **Din ve Hayat** adlı kitabımın bir nühhasını verdim. Nazır bu kitabı Nezaret hesabına satın aldı ve müesseselere dağıttı. (YA 290)

O zamana kadar bir kalemde şeflik bile yapmamıştım. Ancak ne yapacağımı açıkca biliyordum. Şube müdürlerine prensiplerimi söyledim. Bu prensiplerden başlıcaları şunlardı: **İşlerde hiçbir şahsî nüfuza tâbî olmamak. Terfi, maaşa zam işlerinde ehliyet ile kıdemi emsal alarak kabul etmek. Selâhiyeti geçmemek, fakat kendi selâhiyetini de kullanmak. İşleri sahiplerinin kendi takiplerine ihtiyaç bırakmıyacak kadar çabuk çıkarmak. Bütün işlerde doğru- dan doğruya benimle temas etmek, yani birinci derecede ne Müsteşar'a, ne de Nazır'a başvurup emir almamak.** Tâli mekteplerin tanzim ve tensesikine dair olan fikirlerimi de müteaddit lâyhalar halinde yazıp yazıp Nazır'a veriyor, onun tasvibini alıyordum. «Maarifte Bir Siyaset» adlı broşürüm Maarif Nezareti'ne verilmiş olan layihaların bir hülâsasıdır. Bu raporların bir kısmı da «**Maarif İslâhatına Dair Layihalar**» adıyla Maarif Vekilliği tarafından basılan kitaba alınmıştır. (YA 291)

Her tedrisat dairesi bir pedagoji bürosu demektir. Onun başında bulunan adamın mutlaka pedagoji veya felsefe adamı olması gerekir. Yoksa müesseselerin pedagojik seviyesi kolayca yükselmez. Müfettişlerin de, pedagojik direktifler alması için bu tedrisat dairelerine bağlı olması gerekir. (YA 294)

Emrullah Efendi Muhitülmaarif'i yazarken beni birgün yanına çağırttı. Bu kitapta «hat» kelimesini bana yazdırmak istediğini söyledi. Ziya Gökalp yarı şahsiyetini Emrullah Efendi'nin şahsiyetine borçludur. (YA 295)

7 Haziran 1335'de ben Âliye Müdürü Umumisi oldum. Maarif Nazırı Sait Beydi. Aradan üç ay geçmedi. Nazır beni Heyeti Teftişîye Reisliği'ne nakletmek istedi. İstifa etmek uygun olduğu halde bunu yapmadım. Sait Bey hocamdı. İzzeti nefsimi kıydım. Onun dediğini kabul ettim.

30 Ağustos 1335'de nakil işi yapıldı. Âliye'de iken Ali Kemal'in yaptığı Darülfünun tensikatında açığa kalanların tekrar alınmasına muvaffak oldum.

Hayatım'ı günü gününe yazıyorum. Önceden yazılmış da şimdi tefrika ediyorum değil. Fakat hayatımın muhtelif yıllarına ait birtakım vesikaları yıl yıl bölmüş ve kalın bir dosyanın içine koymuş bulunuyorum.

TEFTİŞ KURULU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Mütarekenin en koyu, en zalim günlerindeyiz. Bir takım emareler ve hadiseler benim memuriyetimi değil, hayatımı bile tehlikeye koyuyordu. (YA 301)

İngiliz askerleri evimi bastılar. (YA 302)

Baskından sonra merhum Nazım Ziya ile anlaştım. Önce onun evinde gizleneceğim. Sonra da Anadolu'ya kaçacağım.

28 Ağustos 1335'den 7 Kanunuevvel 1336'ya kadar Teftiş Kurulunda kaldım.

Bu felâket günlerinde 1336'da, Bâbîâli'ye verilecek olan ıslâhat projesini hazırlamak üzere Müsteşar Ali Reşat Beyin başkanlığında bir komisyon kuruldu. Komisyonun hazırladığı ve Maarif Nazırı Hadi Paşanın Bâbîâli'ye verdiği proje Maarif Hakkında Layihalarda basılmıştır. (1339)

Bu projenin büyük bir kısmı benim elimden, kalemimden çıkmıştı. Bu kitapta bulunan bana ait lâyhalar şunlardır:

- Maarif siyasetinin prensipleri hakkında,
- Bir maarif siyasetinin tesisi ne suretle mümkün olacağına dair.
- Umuru Maarif Vekâleti celilesine,
- İptidâîlerin ıslâhı hakkında.

Sonra «Mülga Maarif Nezareti'nde münakit bir komisyon tarafından tertip edilen maarifi umumiye projisi suretidir» adlı projede de; «Heyeti Teftişîye», «Taşra Teşkilatı», «Tedrisat ve Vahdeti Terbiye», «Tahsili Tâlî», «Maarif müesseselerinin hayatı dahiliyesi hakkında», «Darüleytamlar» paragrafları benim kalemimden çıkmıştır. Bunlar arasında «Darüleytamlar» paragrafı dikkate değer fikirler taşır. (YA 303)

Ben, çalışmak fırsatı zuhur ettiği yerde çalışmayı kendime meslek olarak kabul etmişimdir. Benim bir irade ve faaliyet felsefem vardır ki, kendimi bildim bileli onu yalanlıyacak bir vaka-ya rasgelmedim. Şu: Tabiatte hiçbir şey kaybolmaz, derler. Bence cemiyette de hiçbir şey kaybolmaz. Bir hayır işlenmek istendiği zaman fiile geçmese bile niyet ve karar halinde kalan bir ha-

yır cemiyetin hafızası için kazanç olur. Ortaya bir maya atılmıştır. Günün birinde bu maya hayatı vazifesini yapacaktır. O kötü günlerde hep böyle düşünerek çalışmışım.

1908'denberi ortaya atılan iş, toprak, kolonizasyon, kollektif iş fikirleri çimlene çimlene bugünkü terbiye müesseselerimizde çiçek açmış, hatta meyva vermiş bulunuyor. O fikirlerin o teorilerin ve tatbikat tasavvurlarının Yeni Türkiye'de neler doğurduğuyla münekkitle ve tarih meşgul olacaktır. Memuriyetim esnasında Nezaret'e verilmiş talimatnamelerim, kanun lâyhalarım var. Bunları hayatım tefrikasında ayrı ayrı olarak neşretmet niyetindeyim.

Ben memuriyet hayatı için yaratılmış bir insan değildim.

Aynı zamanda Edebiyat Fakülte'sinde müderris bulunuyordum. Arkadaşlar beni Fakülte Reisi seçmek istiyorlardı. Bu ilmî vazifeyi reddetmek elimden gelmedi. Kabul ettim. İstifamı yazıp nezarete verdim.

Memuriyet hayatım burada bitiyor. İki defa daha, kendime rağmen bu mesleğe uğrayacağım.

ÜNİVERSİTEDE PROFESÖRLÜĞÜM

(DARÜLFÜNUN'DA MÜDERRİSLİĞİM)

Darülmualimin'de benim gibi hoca olan Hamdullah Suphi Bey bir gün yanıma geldi. Ve şunları söyledi:

-Ben Darülfünun'da hem estetik, hem de terbiye dersi veriyorum. Kanaatimce siz terbiye dersini benden iyi verebilirsiniz. Siz kabul ederseniz Maarif Nazırı'na gidip yerime sizi tayin etmesini söyleyerek istifanememi vereceğim.

Müphem bir duygu bana yeni bir hizmet ve kendi kendimi yetiştirme sahası açıldığını sezdiriyordu. (YA 304)

Hamdullah Suphi Bey'e müsbet cevap verdim.

1912'de Türkiye'de ilmî ve objektif bir pedagoji-Eğitim sosyolojisi düşünülmüyordu. Bugün yaptığımız gibi mektebin morfolojisini, hem fizyolojisini değiştirmek gibi inkılapçı teşebbüsler kimsenin aklına gelmiyordu. Darülfünun kürsüsünü böyle bir hava içinde almışım. (YA 305)

Bilgi Derneği'ni kurduk. Bilgi Derneği adlı bir dergi de yayımlandı. Fakat devam etmedi. Kadınlar henüz Darülfünun'a giremiyorlardı. Süleyman Paşazade Sami Bey (Müstear adı: Süleyman Nesip) le düşündük. «Hanımlara mahsus serbest dersler» diye bir kurs açtık. Bu kurs İnas Darülfünununa varlık veren rüşeym oldu. Ben terbiye dersini veriyordum. (YA 306)

1914'de Edebiyat Fakültesi Muallimler Meclisi Ağaoğlu Ahmet Bey'in başkanlığında teşkilât işleri için toplandı. Gökalp, Yusuf Akçora ve ben Darülfünun'un Avrupaî bir müessese haline gelmesi fikrini müdafaa ediyorduk. Meclis programa yeni dersler konulmasını, müesseseye ilmî muhtariyet verilmesini istedi. 10 Mart 1916'da bu konuda Darülfünun Müdüriyeti Umumiyesi'ne (ÜNİVERSİTE GENEL MÜDÜRLÜĞÜNE) gönderilen mazbataya beu de imza koydum. (YA 307)

Benim Darülfünun'daki tedrisatım hakkında Jean-jacques Rousseau'nun Terbiye Felsefesi, İçtimâî Mektep gibi eserlerim bir fikir verebilecektir. Edebiyat Fakültesin'de bir Terbiye Şubesi açılması hakkında teklif yaptık.

1916 (1332) benim Darülmualimin ve Darülmualimat'daki derslerimden ayrıldığım zamandır. İnas Darülfünunundaki Fenni Terbiye derslerini de vermek üzere Darülfünun'daki usulü tedris ve tatbikatı dersi uhdemde bırakılmıştı.

1917 Darülfünun islâhatı hamlesinin en kuvvetli anıdır. (YA-309)

31 Mart 1333 (1917) de Maarif Nazırı Şükrü Bey'den gelen bir tezke-reyle kurulan Fenni Terbiye Encümeni'ne aza oldum. Fenni Terbiye Mecmuası'nı çıkarmaya başladık. **Önce Satı Bey reisti. O istifa edince beni reis seçtiler.**

Yine aynı yıl Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin Genel Sekreteri'yim. Bir konferans gezisi düzenledik. (YA 310)

Dönüşte topladığımız halk işlerini, çektiğimiz fotoğrafları cemiyet merkezinde sergiledik. (YA 311)

Ben bu babayı ve bu anayı tanımasaydım manevî, yani fikrî ve ahlâkî varlığım olamazdı. . Babam olmasaydı toprağı, işi, halkı, maneviyatı hangi kör tesadüf bana tanıyacaktı. Anam olmasaydı gururu, enerjiyi, sebatkârlığı, tahsil ve yükselme hırsını hangi insandan okadar şiddetli olarak alacaktım.

Fakat yirmi yaşından sonra bir an geliyor, insan artık anasıyla baba-sıyla anlaşılamaz, daha doğrusu birlikte yaşayamaz oluyor. Bir yalnızlık duyuyorsunuz, bu yer yüzünde kendinizi eksik buluyorsunuz. İşte o zaman kendinize bir eş arıyorsunuz.

EVLİLİĞE GİRİŞ

Bu çağ evlenme çağıdır. **Ben evlenmekte ilk şart olarak sempati-yi kabul ettim. Benim kadında hiç affetmediğim kusur giyinmesini bilmemektir.**

Kadının âlim olması şart değildir . Fakat kafasının işlemesi şarttır. Bu esas şartları uygun olarak ve hiç kimsenin tavsiyesine baş vurmadan tesadüfen kendime bir eş seçtim, Bir ay sonra da evlenmem emrivaki oldu (1917) (YA 312)

Darülfünun'da yapılan islâhatın mühim kusurları vardı. Islâhat hareketini başaran adamlar hep mücerret kültür sahibi olan insanlardı. Bu konuda Edebiyat Fakültesi Meclisi Müderrisini'ne verilmiş olan 23 Kanunuevvel 1334 (1918) tarihli bir lâyiham vardır. (Metni Yeni Adam'da) (YA 313)

Darülfünun'a muhtariyet getiren Darülfünunu Osmanî Nizamnamesi'nin Meclisi Maarif'ten çıkması işinde (Genel Müdür) olmamdan çok istifade etmiştim.

İLK ŞURAYI SALTANATTA: (YA 315)

KARAGÜNLER: (YA 316)

AHLÂK ANLAYIŞI :

Benim ahlâk anlayışım içinde hem hürriyet vardır, hem inzibat vardır. Benim anladığım hürriyet disiplinli, ahlâklı bir hürriyettir.

ANADOLU'DA: (YA 318)

Benim Anadolu'ya gitmem Hamdullah Suphi'nin çağrılmasıyla oldu, (YA 319)

Ankara'da bir ay kaldık. Burada ilk Maarif Şûrası yapıldı. (YA 320)

Maarif Vekili Hamdullah Suphi bana bir program verdi. Gereken yerlerde konferans verecektik. (YA 321)

Daha evvel Anadolu'da iki yolculuk daha yapmıştım. **Bende halk, milliyet, Türkün yaratıcı dehası, içtimâî realite şuurlarının şiddetlenmesi bu üç yolculuk yüzündendir.** Bu canlı tecrübeler kitabî ve iskolâstik bir tahsilin ruhuma zorla yerleştirdiği ikizliği ; **âlimle cahil, şehirli ile köylü, medeniyet ile kültür, yeni kültürle eski kültür arasındaki ikizliği yok etti.** Türk halkının **Türk ruhunun öz-süzlüğüne, sonsuzluğuna bu küller altındaki Anadolu'yu bulduktan sonra büsbütün inandım. Bu inanca ulaştıktan sonra hayatımda yeis nedir tanımadım. Ve ölüm korkusu benden uzaklaştı-verdi.**

EDEBİYAT FAKÜLTESİ DEKANLIĞI

Dört defa Edebiyat Fakültesi Reisi'ne seçildim; 7 Kanunuevvel 1921, 20 Kanunuevvel 1922, 30 Eylül 1923 3 Eylül 1924'de. (YA 327)

İstemediğim halde, Maarif Vekili İsmail Safa beni müsteşarlığa tayin etti. Meclisi Müderisin «tedris vazifesinden ayrılması caiz görülmemiştir» diye karar verdi. Karar benim temayüllerime çok uygundu. Bana görev teklif edildiği tarihte bir islâhatçı değil, iyi bir maarif mamuru aranmakta idi. Ben ise iyi bir memur değil, iyi bir islâhatçı olabilirdim. (YA 328)

2. Cumhuriyet döneminde :

a) 1923-1933 İstanbul Darülfünunda :

9 Teşrinisani 1923 Cuma günü Emin seçildim. (ÜNİVERSİTE REKTÖRLÜĞÜ) (YA 329)

Darülfünun Emmini olduktan sonra, 1923'de İleri (5 Kanunuevvel), Tanin ve Vakit (6 Kanunuevvel) gazetelerinde mülakatlarım basıldı. (Metni Yeni Adam'da) (YA 330-332)

Şubat 1924'de Ankara'dayım. 8 Şubat 1924 tarihli Hakimiyeti Milliye gazetesinde bir mülakatım çıktı. 19 Şubat 1924'de Vatan gazetesinde çıkmış olan bir mülakatım daha vardır. (YA 333)

Bu vesikalar Darülfünun Eminliği'nde yapmak istediğim şeyler hakkında fikir verir. Fakat bütün bir hayat ve mücadele boyunca elde edilen inanç ve düşünceleri bu tefrikaya sığdırmak imkânsızdır. Fakat Darülfünun teşkilât ve islâhatına ait düşüncelerimin ilham ve kuvvet aldığı birtakım umumî anlayışlarım vardır ki bunları prensipler şeklinde sıralıyorum. Bu idareci fikirler ve ana prensipler bilinmeden, anlaşılmadan benim birbuçuk yıllık icraatım anlaşılamaz:

- 1) Herşeyden önce üniversite fikri,
- 2) Bilgi, malûmat gaye değil vasıta,
- 3) İlmî istihsalin ilk mühim şartı hürriyettir,
- 4) Üniversite milletlerarası bir hayatın imkânlarına ulaşmalıdır,
- 5) Âlim namzetleri hürriyet havası içinde yetişebilir,
- 6) Darülfünunun tekâmülü dışarıdan zorlanamaz,
- 7) Bizde mütehasısı olmayan ilim şubelerini gidip vatanlarında öğrenmeliyiz,
- 8) Üniversite hocalığı müstakil bir meslek haline getirilmelidir.

Bu prensipler bugüne kadar benim hak tanıdığım prensiplerdir. Bunların kabul ve tatbikleri için ilim adamlarının efkârı umumiyesi hazır değildir. Bu durumda iki yoldan birine sapmak vardı : Herhangi memur gibi günlük işlerle uğraşmak ve merasimde müesseseyi temsil etmek. Bir de fikirleri hazırlamakla birlikte emri vakiler ihdas ederek millî üniversitenin oluşuna hizmet etmek. Muvaffak olmamak, şahsımı dedikoduya maruz bırakmak, bunların hepsi birer ihtimalid. Muvaffak olayım olamayayım, işe başlamak lâzımdı. Başladım.

Herkes her başladığı işi sonuna götüremez. Götürmesi de kendinden beklenemez. Hele bu kollektif bir iş ise, zaten bunu fertlerden beklememelidir. **Fert işi sonuna getirsin getirmesin, eğer işe başlamış ve imkânlarının yettiği kadar vazifesini yapmışsa, yeter.** (YA 334)

21 Kânunusani 1924 tarihli VATAN gazetesinde bir mülâkatım çıktı. (YA 336-337)

4 Kânunusani 1339 (1923) de Maarif Vekalati'ne verdiğim «**Darülfünun şahsiyeti hükmiyesi hakkında Kunun Layihası**» 21 Nisan 1924'de BBM tarafından kabul edilmiştir.

1923'de İsmail Safa, Heyeti İlmiye adıyla bir pedagoji kongresi topladı. Ben de çağrıldım. Maarif Nezareti zamanında ortaya attığım **Maarif Mıntıkaları konusu ele alındı. Yeni teşkilat kabul edildi.** Fakat eksik uygulandı. (YA 342) (*)

Heyeti ilmiye (Bilim Kurulu) toplantısının müzakere zabıtları Millet Meclisi zabıt heyeti tarafından her toplantıda zaptedilmişti. Bastırılacaktı. Fakat bastırılmadı. **Maarif Vekâleti bu zabıtları buldurup bastırırsa memlekete hizmet etmiş olur.** Heyeti İlmiye'nin kararlarından birini buraya alıyorum: **Hars (Kültür) Teşkilatı Hakkında Rapor.** (YA 343) (**)

Bu raporu çoğu Gökalp tarafından verilen notlardan da faydalanarak ben yazmıştım. Bu rapordaki mukarreratın çoğu sonradan maarif hayatımızda tatbik edilmiştir. Heyeti İlmiye 17 Ağustos 1923'de çalışmalarına son verdi. (YA 344)

1924 Şubatının 10'uncu günü Gazi'yi görmek için Ankara'dan İzmir'e hareket ettik . (YA 345)

(*) Maarif Eminlikleri teşkilatı Bunların yaşamaması sebebi olarak, Maarif Eminleriyle Valilerin, özellikle protokol işlerinde, merasimlerde hangisinin sağda, hangisinin solda duracağı gibi bizce basit ve yersiz bir takım kaprisler olduğu söylenir. Gerçek böyleyse Hoca'nın yüksek ideali elbette, anlayışsız ve yetersiz ellerde tutunamaz ve gelişemezdi. Yazık ki böyle de oldu.

Milli Eğitimin niçin hâlâ kararlılık kazanamaması sebepleri böylece ortaya çıkmış oluyor. Milli eğitimi (sen-ben) kavgasının dışında tutmayı başaramadıkça bu hal sürüp gidebilir. S. K.

(**) Biz bu raporu buraya alamadık, yeni Adam'ın 343 sayısında yayımlanmıştır. Basmayazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğüne toplanıp özel kanuna göre Ankara, İzmir ve İstanbul'daki beş Milli Kutüphaneye mecburi ve devamlı olarak gönderilen her cins yayın gibi yeni Adam sayıları düzenli olarak gönderilmiştir. Konu üzerinde derinleşme ihtiyacını duyacak gelecek kuşaklara Yeni Adam Kolleksiyonlarını kolayca nerelerde bulabileceklerini söylemek bize düşen bir görevdir..

Ömrümüz izin verirse kuracağımız **BALTACIOĞLU PEDAGOJİ ENSTİTÜSÜ** Kitaplığında Hoca'nın bütün külliyesi toplanacaktır. İnşallah! S. K.

7 Şubat 1924'de İlâhiyat Fakültesi'ni merasimle açtık. 29 Mayıs 1340 tarihli Sebilürreşat'ta Yahya Afif ateş püskürüyordu. (YA 347)

30 Mart 1340 tarihli ileri gazetesinde bir mülâkatım çıkmıştı. (YA 348)

Darülfünun Eminliğim zamanında her teşebbüsümün önüne engel olarak dikilen bir mesele vardı: Tensikat meselesi.

Merhum Vasıf Bey'in müsteşarı olan Köprülüzade Fuat Bey Darülfünun'da benim tarafımdan tensikat yapılmasını Vekilin istediğini bana bildirdi. Tensikata taraftar olmadığımı, vicdanıma rağmen bu işi yapamayacağımı, Vekâlet ısrar ederse istifa edeceğimi bildirdim. Vasıf Bey de tensikattan vazgeçti. (YA 349)

26 Nisan 1927'de Maarif Vekaletine istifamın kabulü için telgraf çektim.

1927 yılında Maarif Vekili Necati Bey beni Ankara'ya davet etti. Bana görev teklif etti. Kabul etmedim. Halk Terbiyesine ve Sanat Mekteplerine dair iki lâyiha vermemi istedi. Hazırlayıp gönderdim. Bu lâyhalar Muallimler Mecmuası'nda ve Terbiye adlı kitabımda basıldı.

Sanayii Nefise'de estetik ve resim pedagojisi hocası idim. (YA 352)

Bugünkü Güzel Sanatlar Akademisi binası, o zaman büyük mücadelelerle yapılabildi.

GAZİ TERBİYE ENSTİTÜSÜ'NDE MÜDÜR VEKİLLİĞİM

1928'de Maarif Vekili Cemal Hüsnü Bey beni Ankara'ya çağırdı. Darülfünun Müderrisliği de uhdemde kalmak üzere Gazi Terbiye Enstitüsü Müdürlüğünü teklif etti. Bu vazifeyi birkaç şartla kabul edebileceğimi söyledim. Şartlarım şunlardı: Gazi Terbiye Enstitüsü'nün teşkilâtını uygun bulmuyorum. Bu müessese için bir islâhat lâyihası hazırlayacağım.. Vekâlet bu lâyihanın esaslarını tasvip ettiği takdirde müdürlük vazifesini asaleten kabul edeceğim. O zamana kadar da vekâletten çalışacağım. Vekil bu şartları uygun buldu. Ben de göreve başladım. Lâihayı bir ayda hazırladım. **Bu lâyiha Terbiye (*) adlı** kitabımda basılmıştır. Tasarladığım enstitünün hususiyeti, orijinalitesi terbiyevî bünyesinde görülmür. (YA 353)

(*) İ. Hakkı Baltacıoğlu, Terbiye, İstanbul 1932

(Bu eseri okudukça için için, Türk eğitimi adına, ağlarım. Türkiye'nin Atatürk ideallerine uygun eğitim liderlerinin çok ileri anlayışta yaratılmasına vücut vereceğine inandığım Gazi Eğitim Enstitüsü hakkındaki projenin reddedilmesi milletimize çok pahalıya mal olmuştur. Kırk yıl içinde bu yüksek meslek okulu esfle kayda mecburuz ki güdük, anlamsız bir kurum olmaksızın çıkarılamamıştır. Mülkiye Mektebi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Hukuk Mektebi, Hukuk Fakültesi, Ziraat Mektebi, Ziraat Fakültesi... olmuştur da Gazi Eğitim Enstitüsü hakkı olan, tam teşekküllü, mesleğin her dalına çeşitli uzmanlar ve elemanlar yetiştiren bir EĞİTİM FAKÜLTESİ.

Estitünün durumu yeis verici idi. İlk iş gençlere bu yuvayı sevdirmek , ahlâkî, bedîî bir hayatın temellerini atmak. Önce hayatlarını anarşiden kurtarmak. Onlara güven ve zevk vermek. Böylece cebri değil, ahlâkî otoriteyi kurmak.

Birgün Maarif Vekili çağırdı. Lâyiha müzakere edilecekti. Talim ve Terbiye üyeleri lâyihamın aleyhinde idi. Yapacak iş yoktu. Ayrılacaktım. 10 Haziran 1930'da ayrıldım. Vekil beni istasyona kadar götürdü, şu sözleri söyledi: «**birgün gelecek, lâyihamızda düşündükleriniz olacak. Fakat şimdi fikirler ve arkadaşlarımız hazır değil.**» (YA-355)

İstanbul'a döndükten sonra kendimi İçtimaî Mektep'i yazmaya verdim. Bu kitabımı canım kadar severim.

GÜZEL SANATLAR AKADEMİSİNDEN AYRILIŞIM:

Sanayii Nefise'deki estetik dersini benden alıp Ahmet Haşim'e verdiler. Bende resim pedagojisi dersi kaldı. Bu ders de kadrom kaldırılarak 26/9/1932'de geri alındı.

b) 1933-1942 Yeni Adamı Yaratma Çabaları:

DARÜLFÜNUN'DAN NASIL AYRILDIM:

1933'e doğru Darülfünun tensikâtı meselesi tekrar canlandı. O tarihte kâtibim, eski talebem olan Selmin Siber (Evrin) di. Albert Malche ile yaptığımız görüşmede o da vardı. **Malche Nurullah Ataç'a; «Garip değil mi? Türkiye'de hangi taşı kaldırırsam altından I. Hakkı Bey çıkıyor. Kendisini yakından tanımak isterdim.»** demiş. O da J. J. Rousseau-Terbiye Felsefesi'nin Fransızca tabı için Prof. Bouglé'inin, tâbi Felix Alcan nezdindeki teşebbüsünü anlatmış. (YA 356)

1933 yılı Ağustos ayında Maarif Vekili Dr. Reşit Galip Bey'den aldığım bir mektupta; Darülfünun'un 31 Mayıs 1933 günlü, 2252 sayılı kanunla 31 Temmuzda ilga edildiği ve bu tarihte vazifemin de sona erdiği bildiriliyordu.

Çamlica'daki evimin yazı odasına çekildim. Tam altı ay bir münzevi gibi, bir tariki dünya gibi yaşadım. Herrkes beni unuttu. Yalnız bir kişi beni yalnız bırakmadı: Komşum ve dostum Servet Yesarioğlu. (YA 358)

TESİ olamamıştır. Bu yüzden çeşitli öğretim basamaklarının ve eğitim yöneticiliklerinin ortaklaşa standartlara ulaşan elemanlara tevdi edilemediği acı bir gerçektir.

Öğretmen okullarını lise seviyesine getirmede çok geç kalınmış ve oraların üstün yetenekli mezunlarının Gazi Eğitim Fakültesinde uzmanlık öğrenimi yaparak çıkmaları sağlanamamıştır.

Eğer Türk Eğitimi halâ yönünü arıyorsa bu noktadaki hatayı ilk sebep olarak görmemek mümkün değildir. Yazık!) S.K.

Geçinmek lâzımdı. Benim için haftalık bir gazete çıkarmaktan başka yol yoktu. Gazetenin adını verdim: Yeni Adam. Ahmet Hamdi Tanpınar'la bir plan yaptık. Ankara Caddesinde idarehaneyi tuttum. ilk sayıyı 3000 bastık. 1500 kadar satıldı. Bir aralık satış düştü, durum kötüleşti. Artık gazeteyi kapayacaktım. Baskıyı yapan Kültür Matbaası sahibi Takfor Batmaz'ın iyiliğini ömrümce unutamayacağım. Beni bundan alıkoydu. Başmürettip Kopernik çok az bir parayla işe devam etti. Bir aralık Yeni Adam bir yıl müddetle kapatıldı. Tekrar açıldı. Mahmut Yurter'le tesadüfen arkadaş olduk. Çocuk Hikâyelerine devam edebilmemiz için ufak bir sermaye koydu. Sonra Yeni Adam idare müdürü oldu. Neşriyat işini genişlettik.

c) 1942 - 1950 :

Ankara Üniversinde yeniden profesör ve Milletvekili:

HAYATIMDA BİR DÖNÜM NOKTASI:

1939'da Maarif Şûrası'nda İnönü bizi kabul etti. 1940'da Ankara'da bulunduğum sırada Hasan Ali Yücel beni aradı. Eski maaşımla, eski kürsümü Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde vereceğini söyledi: 8 ay sonra pedagoji, Terbiye Terihi ve Tedris usulleri dersini verdiler. Geçen gün, yeni açılan Pedagoji şubesinde iki yeni ders daha verdiler. Bu gece 1 Teşrinisani 1941 Cumartesi gecesi. 53 yıllık insan ve 32 yıllık hocalık hayatımın en büyük düsturu şu idi:

Vazifesini yapmak; imkân oldukça elinden geldiği kadar ve ömrünün sonuna kadar; kayıtsız ve sartsızca vazifesini yapmak. Bir müddet sonra bu tefrikanın eserlerim ve lâyhalarım kısımlarını neşredeceğiz. Balfacioğlu. (Yeni Adam 360)

BİR ÖZET :

İsmayil Hakkı Baltacıoğlu'nun Kronolojik Hayatı :

İsmayil Hakkı Baltacıoğlu 1886'da İstanbul'da Cihangir'de doğmuştur. Baltacıoğullarından Mucurlu Abdurrahman'ın torunu, İstanbullu İbrahim Ethem'in oğludur. Anası Eskişehirli Seyyit kızı Hamide'dir. İlk öğrenimini İstanbul'da Sirkeci, Şemsülmekâtip, Meşriki Füyuzat, Kışlaarkası iptidailerinde ve Feyziye Rüştîyesinde yapmıştır. 1903'te Vefa İdadisi'nden, 1908'de Darülfünun Ulûmu Tabiiye şubesinden mezun olmuştur. 1910'da Maarif Nezareti tarafından pedagoji ve elîşi dersleri üzerinde incelemelerde bulunmak üzere Avrupa'ya gönderilmiştir.

Ömrü boyunca yazı, resim, süsleme sanatlarıyla, mimarlık, tiyatro incelemeleri, el sanatları, bahçıvanlıkla uğraşmıştır. Yazı sanatında ilk olarak Çukurcumalı hattat Hoca Kadri Efendi'nin şakirdidir. Hattat Sami

Efendi ile Hacı Kâmil Efendi'den de ders almıştır. İslâm ve Türk yazılarının her türlüşünü yazar. Kûfi yazısı ile yazdığı **Yârabbel âlemin**, sülûs celisi ile **Allah , Muhammet** , yine sülûs celisi ile **Errızku alellah** yazıları çok yaygındır.

Baltacıoğlu 1908 Meşrûtiyet inkilâbından sonraki yıllarda dersleri, konferansları, yazıları, kitapları, pedagoji sergileriyle durmayıp çalışmış, yeni eğitim ve öğretimin temellerini atmıştır. Türk okullarında 1910'dan beri resim, eliş, hitabet, tiyatro, açık hava kültürü adına ne yapılmışsa, hepsinin ilk kaynağı, Baltacıoğlunun çalışmalarında ve eserlerinde bulunmaktadır. **Talim Ve Terbiyede İnkılâp** adlı pedagoji kitabı ile İzmir'de verdiği konferansları toplayan **İzmir Konferansları** , bu yolda yayınlanmış ilk ihtilâl eserleridir.

Baltacıoğlu, Balkan harbinden sonra İstanbul'da, Fındıklı'da Şem-sûlmekâtip adlı ilkokulun ders nazırlığını parasız olarak üzerine almış, bu okulda yeni eğitim üzerindeki bütün düşüncelerini en geniş hürriyetle uygulamıştır. Bu sırada **self - education**, açık hava okulu, öz tiyatro, kır gezintileri ile okul aile müsamerelerinin ilk denemelerini yapmıştır.

Baltacıoğlu'nun şimdiye kadar üzerine aldığı resmî ödevler sırasıyla şunlardır :

Divanı Hümayun kâtipliği	1904
Tophaneî âmire Meclisi Harbiye Kalemi Kâtipliği	1908
Darülmualimin hat muallimliği	1908
Darülmualimin usûlü tedris muallimliği	1909
İstanbul Darülfünunu Terbiye müderrisliği	1913
Darülmualimat, Ana Muallime Mektebi fenni terbiye, İlmi ruh ve Frobel işleri muallimliği	
Darüşafaka terbiye muallimliği	1917
Maarif Nazareti Tedrisatı Taliye müdiri umumîliği	1918
Maarif Nazareti Tedrisatı Âliye müdiri umumîliği	1919
Maarif Nazareti Heyeti Teftişîye müdiri umumîliği	1919
Edebiyat Fakültesi Reisliği,	1920
Fakülte Reisliğine tekrar seçilmesi.	1922
Sanayii Nefise Mektebi Âlisi Bedayi muallimliği	
Maarif Vekâleti müsteşarlığı	1923
İstanbul Darülfünunu Eminliği	1923
Sanayii Nefise Mektebi Âlisi Resmin usulü tedrisi muallimliği	1924
İst. Darülfünunu İlâhiyat Fakültesi İçtimaî ve Dinî Ruhiyat müderrisliği	1924
İlâhiyat Fakültesi İslâm Bediiyatı Müderrisliği	1925
İst. Darülfünunu Edebiyat fakültesi Terbiye, İçtimaiyat, Ahlâk Müderrisliği	1925

Eminlikten istifası	1927
Ankara Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Professörlüğü	1942
Afyon Karahisar mebusluğu	1942
Kırşehir mebusluğu	1946

C-EMEKLİLİK SAFHASINDA

(1950'DEN SONRASI) (*):

1. Tam Serbest Çalışma aşamaları :

Bir çok kişiler emekli olunca artık çalışmayı gereksiz sayarlar. Evlerinde veya kahve köşelerinde adeta ölümü sessizce beklerler. Böyle yaptıkları için de o, ezeli kanun, pek çabuk gelir, hükmünü yapar. Oysa emeklilik dönemi apayrı ve çok değerli bir çağdır. Çeşitli zorlayıcı baskılardan kurtulmuş, hür çalışma ve yaşama olanaklarına kavuşmuş, yaratıcı bir insanın nelere kadir olduğunu Hoca'nın fikir ürünleri pek güzel isbatlamaktadır. Gerçekte de emeklilik aşaması Hoca için apayrı ve pek ilginç bir çalışma ve yaratma safhası olarak ortaya çıkmaktadır. O, görüyoruz ki durmadan okumakta, araştırmakta, söylemekte, yazmakta ve yol göstermeğe devam etmektedir. O kanıdayız ki en yaratıcı ve verimli çalışma dönemlerinden biri de bu safhadır. Böyle olduğu için de her fikir adamına, her gence örnek olma niteliğindedir. Hem de en üstün biçimiyle!

Hoca'nın bu aşamadaki hayatını şu başlıklar altında kısaca belirtmeğe çalıştık:

- Bağlı bulunduğu bilim ve kültür dernekleri,
- Gazetelerde yazdığı makaleler,
- Yeni Adam'a devam kararı,
- Çeşitli yerlerde verdiği konferanslar,
- Bu dönemde yazdığı bâzı kitaplar v.b.

BAĞLI OLDUĞU BİLİM VE KÜLTÜR DERNEKLERİ :

Baltacıoğlu, merkezi Paris'te bulunan Association Jean Jacques Rousseau adlı cemiyetin kurucu üyesidir.

Baltacıoğlu, uluslararası Sosyoloji Cemiyetinin üyesidir.

Baltacıoğlu, Türk Sosyoloji Cemiyetinin Fahrî Başkanı'dır.

Baltacıoğlu, Türk Dil Kurumu'nun da sâdık bir üyesidir.

(x) İ. H. Baltacıoğlu 1950'ye kadar C.H.P. den Milletvekili idi. Parti bu tarihte iktidardan çekilince Hoca da aktif politika hayatından ayrıldı. Emekli oldu. Yeniden canlı bir fikir hayatına girdi. Yeni Adam'ın 1950 den sonraki sayılarını incerseniz ne kadar yaratıcı ve üstün bir fikir savaşına giriştiğini hayret ve hayranlık duyguları içinde görürsünüz.

GAZETELERDE YAZDIĞI MAKALELER :

Hoca'nın çok zengin bir yazma gücü var. Doğurucu ve yaratıcı bir güçtür bu! Şüphesiz yıllardan beri Yeni Adam Gazetesindeki Başmakaleleri hep kendisi yazmıştır. Ayrıca iç sayfalarda da imzalı imzasız pek çok yazılarına rastlıyoruz.

Bunların dışında İstanbul ve Ankara gazetelerinin bazılarından da çok ilginç makaleleri çıkmıştır. Örnek olarak İstanbul'da DÜNYA ve TER-CÜMAN, Ankara'da ULUS v.b. gösterilebilir. Bu notları düşerken Cumhuriyet devrinin başlangıçlarına doğru gitmedik. Sadece 1950 den sonraki aşama içindeki gazete yazılarına işaretle yetindik.

YENİ ADAM'I ÇIKARMA KARARI :

Hoca, 1950 den önce-Profesör ve Milletvekili bulunduğu sıralarda-bir müddet ara vermek zorunda kaldığı Yeni Adam'ı emekli olduktan sonra tekrar çıkarmaya karar veriyor. Çünkü bu tarihte C.H.P. iktidardan çekilmişti. Hoca da bu durum sonucu bir soy aktif politikadan çekiliyor. Yine fikir hayatına dönüyor. Ancak bu dönemde Hoca'nın Politika'nın felsefesini yaptığını görüyoruz. Gelecek ciltlerde ele alacağımız "Politika Nedir? İktidar-Muhalefet,, gibi son derece değerli ve ilginç makaleleri var. Anlıyoruz ki daha önce politika yazılarına yer vermeyen Yeni Adam'ın bu dönemden sonra politika ile ilgili ,uyarıcı, yetiştirici çok faydalı konuları da ele aldığı dikkatten kaçmıyor. Çok partili bir demokrasi devrine girildiği bir sırda objektif ve tarafsız görüşleriyle topluma rehberlik yapma görevini de böylece yerine getirmiş bulunuyor. Böylece birinci sınıf bir sosyolog olarak Yeni Adam Gazetesi (*) nde açtığı Halk Üniversitesi kürsüsü ile Türk Toplumuna yapıcı ve yaratıcı adamlar yetiştirme ülküsünden hiç bir zaman ayrılmadığını göstermeğe devam ediyor.

NUTUKLARI, KONFERANSLARI, KONUŞMALARI :

Hoca'nın çok belirgin yanlarından birisi de mükemmel bir hatip olmasıdır. O, yazmayı olduğu kadar söylemeyi de çok seviyor. Her çağrılan yere koşmuş; geçliğinden beri imkân ve fırsat bulduğu her yerde, her zaman, yetkili alanlarda anlatmaktan, sohbet etmekten, konferanslar vermekten kaçınmamıştır. Her vesile ile duygu ve düşüncelerini söylemeği zevkli bir ödev bilmiştir.

Ta Meşrutiyet devrinde İzmir'de (1) podagoji üzerine verdiği konferanslarıyla ün yapan büyük hatip, son yıllarda ve özellikle 1960 dan sonra İstanbulda, Ankara'da ve diğer illerde bir çok konferanslar vermiştir. İstanbul Eğitim Enstitüsünde halen muntazam ve seri konferanslarına devam etmektedir. 1960 dan sonra İzmir'e bir kaç kez davet olunmuş;

(*) İ. H. Baltacıoğlu, Yeni Adam Fikir Gazetesi, Kuruluş: 1-Ocak-1934, İstanbul.

merkezde ve ilcelerde çeşitli konular üzerinde pek enteresan konuşmalar yapmış, konferanslar vermiştir. Bunlardan bizzat dinlediklerimizden bir ikisini örnek olarak bildiriyoruz: Millî Kalkınmada Sosyal kuvvetlerin rolü (2), Atatürk'ün kişiliği (3), Alevilik nedir, ne değildir? (4)

Hoca, Ankara, İstanbul ve İzmir yüksek okul, üniversite, ve Bilim dernekleri salonlarında da sayısız konuşmalar yapmıştır, yapmaya devam da ediyor. Ayrıca diğer illerden de davet alıyor ve her çağrılan yere gitmeyi adeta görev sayıyor.

1950'DEN SONRA ÇIKARDIĞI BAŞLICA KİTAPLAR :

1. KUR'AN ÇEVİRİSİ (Kur'anı Öz Türkçeye çevirmiştir), 1957, Ankara.
2. BÜYÜK TEFSİR (ALLAH NEDİR ?), 1961, Ankara.
3. PEDAGOJİDE İHTİLÂL, İstanbul, 1964.
4. CİNSEL EĞİTİM, İstanbul, 1967 (Millî Eğitim Bakanlığına vermiştir).
5. TÜRK PLÂSTİK SANATLARI (Henüz basılmadı).
6. ZİYA GÖKALP. İstanbul, 1966.

Bunların her biri Türk toplum gerçeklerinin bir yanını aydınlatan, yol gösterici son derece önemli eserlerdir.

* * *

(1) İ. H. Baltacıoğlu, İZMİR KONFERANSLARI, 1915 (Eski yazılarla kitap halinde basılmıştır).
(2) Sosyal kuvvetlerin millî kalkınmadaki rolü, İzmir İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi, 1960.
(3) Atatürk'ün kişiliği, Ödemiş'te Atatürk'ün heykelini açış konuşması, 1960.
(4) Alevilik Nedir, Ne değildir? Bergama Halk Eğitimi Merkezi salonunda, 1960.

E S E R L E R İ

ESERLERİ

Üstad Baltacıoğlu'nun eline kalemi aldığı ve başkaları için yazmaya başladığı gündenberi yazdığı eserlerinin çeşitleri ve bunların önemi, değeri hakkında açık bir görüş elde edebilmek için bazı noktaların önceden belirtilmesi gerekiyor. Hoca, Zamanının yüksek öğrenimini Tabiat Bilimleri üzerinde yaptığı halde olaylar, belki de yaratılışı, eğilimleri kendisini Sosyal Bilimler alanına götürmüş ve bu alanda en üstün derecelere varmasını sağlamıştır. Bu nedenle Hoca, Pozitif Bilimler alanının verdiği gerçek yargılardan ve vargılardan yola çıkarak felsefe ve sanat dünyası dediğimiz değer yargılarının doruğunda karar kılmıştır. Bundan ötürü olacak, varlığı madde ve ruh yönleriyle bütünü ile kavrama ve, yorumlama ve kendi felsefesini kurma şansına da kavuşmuştur.

Hoca'nın eserleri üzerinde durmak isteyenlere kolaylık olmak üzere biz onları esas itibariyle iki büyük başlık altında sunmayı uygun buyuyoruz:

A—ÇEŞİTLİ ALANLARDA :

1. Felsefe eserleri,
2. Sosyoloji eserleri,
3. Pedagoji eserleri,
4. Estetik eserleri,
5. Edebî eserleri.

B—BELİRLİ ALANLARDA :

1. Çocuklar için,
2. Gençler için,
2. Öğretmen için,
4. Halk için yazdıkları,
5. Halk Üniversitesi kurulması hakkındaki yazıları.

Hoca'nın yazı hayatını özetleyen şu yazıyı birlikte okuyalım:
Ankara'da Emek adlı aylık bir kültür dergisi çıkmaya başlamıştır.
Emek niçin çıktığını şöyle anlatıyor(*):

"Bu Dergiyi yayın hayatımızın mesele ve olaylarını okuyucuya duyurmak için çıkarıyoruz. Günlük gazetelere, dergilere, kitapçı vitrinlerine rağmen büyük şehirlerdeki kitap meraklıları bile yayınlar hakkında derli toplu bir bilgi edinememektedirler. Küçük kasaba ve köylerdeki okuyucu ise, çıkan kitap ve dergilerden tamamen habersizdir. Çoğu zaman aradığı kitabı da bulamamaktadır. Böyle bir boşluğu bu küçük dergi ile doldurmak iddiasında değiliz. Fakat karınca karanınca faydalı olmaya çalışacağız...,

Emek'in bu ilk nüshasında İ.H. Baltacıoğlu'nun eserleri üzerine de bir yazı çıkmıştır. Bu yazıyı da olduğu gibi alıyoruz.:

Bu sütunları, eserleriyle, kültür hayatımıza hizmette bulunmuş fikir ve sanat adamlarına ayırıyoruz. Her sayımızda bir yazarımızın kısa hal tercümesiyle eserlerinin bir listesini sunacağız.

İ.H. Baltacıoğlu 1302-1886 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1324 yılında İstanbul Darülfünununun (üniversite) Tabiiyyat şubesinden diploma almıştır. Çeşitli memurluktarda bulunmuş, öğretmenlik yapmış, 1910 da Avrupaya gönderilmiştir. 1339 da Darülfünuna emin (rektör) seçilmiş, fakat 1341 de istifa ederek ayrılmıştır. Profesör olarak çalışmasına devam eden Baltacıoğlu 1932 yılında açıkta kalmış, ancak 1942 de Dil ve Tarih-Coğrafya fakültesine pedagoji profesörü olmuştur. İki devre milletvekilliği de yapan Baltacıoğlu, halen Türk Dil Kurumu ve Milletlerarası Sosyoloji Enstitüsü üyesidir. Bir taraftan 20 yıllık Yeni Adam dergisini çıkarmakta, bir taraftan da Kur'anı Türkçeye çevirmektedir. Bir Türkçe sözlük hazırlamaktadır.

İlk yazılarını bundan 50 yıl önce (1953 deki durum) ikdam gazetesinde yayınlamış olan Baltacıoğlu, Türkiye'de en çok kitap ve makale yazarlardandır. Eserleri daha çok Pedagoji, Sanat, Sosyoloji, Psikoloji, Felsefe ve Çocuk edebiyatıyla ilgilidir. Onun **Talim ve Terbiyede İnkılâp** adlı eseriyle **İçtimai Mektep'i**, eserlerinin en orijinali olmakla kalmaz, 1910'dan bu yana eğitim ve öğretimimize yön veren birer yol gösterici vasfını da taşır. Türk okuluna getirdiği yenilik fikirlerinden dolayı kendisine «**Terbiyeci İsmail Hakkı**» adı verilir.

Baltacıoğlu, bir ara hemen bütün çalışmalarını tiyatro üzerine çevirir. Bu konuda eserler ve piyesler yazar. Karagözü tekrar diriltmeğe ve köylere kadar yaymaya uğraşır. Tiyatroya getirmek istediği yenilikle yazdığı piyesler büyük bir ilgi toplar. Onun dikkati çeken eserlerinden birisi de «Türke Doğru» dur. Bu eserinde Milliyet olayını gelenek birliğine dayar ve milliyet politikasının ana hatlarını açıklar.

(*) Yeni Adam, sayı: 738,5 Kasım 1953.

Bu kadar çeşitli konularda eser veren Baltacıoğlu aynı zamanda hattat, **grafolog ve dekoratördür. Sayılı hatiplerimizdendir. Türk dilini en iyi kullanan yazarlarımızdandır.** »

Emek dergisi bunları yazdıktan sonra başlıca eserlerinin bir listesini veriyor. Biz bu eserleri yukarıda verdiğimiz plân içinde sıralıyarak tanıtmayı daha uygun bulduk. Aynı zamanda verdiğimiz liste içinden bazı kitapları üzerine özellikle dikkatleri çekmeyi gerekli gördük. Böylece Hoca'nın gelişigüzel değil, tamamiyle çok ciddi ve sistematik düşünce yollarını nasıl kovaladığını da göstermek istedik.

ESERLERİNİN LİSTESİ ŞÖYLEDİR :

A- ÇEŞİTLİ ALANLARDA :

I. FELSEFE ESERLERİ :

Bunların başlıcalarını yayın tarihleriyle birlikte veriyoruz:

Kalbin Gözü	İstanbul,	1922
Jean Jacques Roussau'nun Terbiye Felsefesi ...	«	1925
Felsefe (Halk kitapları serisinden).....	«	1938
Büyük Tefsir (Allah Nedir?)	Ankara,	1961

II. SOSYOLOJİ ESERLERİ :

Avrupa Bizi Nasıl Tanıyor?	İstanbul,	1913
Din ve Hayat	«	1918
Ahlâksızlık	«	1918
Maarifte Bir Siyaset	«	1918
İçtimaiyat Nokta-ı Nazarından Terbiye	«	1924
Tarih ve Terbiye	«	1933
S o s y o l o j i	«	1939
Türke Doğru (iki cilt).....	«	1942-1943
Batiya Doğru	«	1943
Ziya Gökalp.....	«	1966

III. PEDAGOJİ ESERLERİ :

Talim ve Terbiyede İnkılâp	«	1910
Terbiye-i Avam (Halk Eğitimi)	«	1914
Elişlerinin Usulü Tedrisi	«	1914
Terbiye ve İman	«	1914
İlm-i Terbiye Konferansları	«	1915
İzmir Konferansları	İzmir,	1915
Terbiye İlmi	İstanbul,	1916

Türkiye'de Sanayi-i Nefise Tedrisatının İslâh ve inkişafına Dair Lâyiha	«	1926
Umumî Pedagoji	«	1930
Hususî Tedris Usulleri	«	1932
Terbiye (Gazi Eğitim Enstitüsü Projesini de kapsar)	«	1932
Resim ve Terbiye	«	1932
İçtimâî Mekte Nazarilesi ve Prensipleri	«	1932
Mürebbilere.....	«	1933
Toplu Tedris	«	1938
Öğretmen.....	«	1944
Rüyamdaki Okullar	«	1944
Pedagojide İhtilâl	«	1964
Bunlardan başka 1920 de Maarif Nezareti adına yayımlanan Usulü tedris serisi de vardır, şunlardır:		
Usulü Terbiye ve Tedris	«	1920
Hendesenin Usulü Tedrisi	«	1920
Eşya Derslerinin Usulü Tedrisi	«	1920
Coğrafyanın Usulü Tedrisi	«	1920
Resmin Usulü Tedrisi.....	«	1920
Elişlerinin Usulü Tedrisi	«	1920
Mektep Temsillerinin Usulü Tedrisi.....	«	1920
Yazının Usulü Tedrisi	«	1920

IV. ESTETİK ESERLERİ :

Demokrasi ve Sanat	«	1931
Sanat	«	1934
Tiyatro	«	1941
Karagöz Tekniği ve Estetiği	«	1942
Türklerde Yazı Sanatı	«	1958

(Not: Buraya henüz alamadığımız Türk Plâstik Sanatları adlı eseri Millî Eğitim Bakanlığına verilmiştir. Basılırsa gelecek baskılarda listemize alınacaktır.)

V. EDEBİ ESERLERİ :

Batak (Roman)	İstanbul	1942
Yalnızlar (Hikâyeler)	«	?
Sapıklar (Portreler)	«	?
PİYESLERİ :		
Kütük	«	1934
Andaval Palas	«	1934
Ölüler	«	1939

İnanmak	«	1939
Kafa Tamircisi	«	1940
Dolap Beygiri	«	1940
Karagöz Ankara'da	«	1940

Bu eserler önce Yeni Adam'da tefrika edilmiş, sonra kitap olarak basılmıştır. Ayrıca, Yeni Adam'da tefrika edilmiş Hayvanlar adlı bir piyesi daha vardır.

Baltacıoğlu, 1934 yılından beri Yeni Adam adlı bir fikir gazetesi de çıkarmaktadır.

B— BELİRLİ ALANLARDA :

Baltacıoğlu'nun bir kısmı yukarıdaki sıralamaya giren, bir kısmı da aşağıda belirtilen Çocuklara, gençlere, öğretmenlere ve her zümreden halka seslenen eserlerini ayrı bir sıralama ile tanıtmayı da faydalı bulduk.

I. ÇOCUKLAR İÇİN :

Hoca, eğitim ve ahlâk anlayışına uygun olarak, çocuk kişiliğini olumlu yönlerde geliştirecek olan bir çok küçük hikâyeler de yazmıştır. Bunlar çocuk ruhunu sömüren ve sırf kazanç hırsıyla yazılan kötü çocuk kitaplarına karşı büyük pedagoğ'un acı duyan yüreğinin şiddetli bir tepkisi de sayılabilir. Çünkü Hoca'nın yazdığı çocuk hikâyeleri incelenince görülür ki onlarda en ufak bir kazanç hırsının kokusu olmadığı gibi Türk Toplumunun iç yapısını ruh ve beden sağlığı kurallarına göre kurmak zorunluluğunu haykıran bir hava da vardır. Üstad adeta eğitimci olmanın sorumluluğunu duyan ve kötü gidişleri durdurup Türk çocuklarının ruhunu için için kemiren kurtları imha etmek istercesine ve derin bir duyarlılıkla Çocuk Edebiyatının yapıcı örneklerini de vermeğe çalışmıştır. Daha ne yapmalıydı?...

Bu kategoriye giren çocuk kitaplarını aşağıdaki başlık altında sunuyoruz:

YENİ ADAM ÇOCUK KİTAPLARI

Tan Can	Kış ünitesi
Beyaz	Okuma parçaları
Değirmen	Yaz ünitesi
İki serseri	Sonbahar ünitesi
Robenson	Türk askeri
Aslan	Nasrettin Hoca
Donkişot	İzahlı Atasözleri

Çocuk Şiirleri	Yurdunu bil !
İyi Ana	Güz Masalları
Ahmet	Türk çocuğu
Azap	Muşşeret
İnsanlık	Bey B���rek
Gulyabani	Tarih� fıkralar
Bir g����n hikâyesi	��en bilmeceler
Hik��yeli atasözleri	Bulmacalar
Lafonten	Masal içinde masal
Hayvanların kralı	Bilgi damlaları

II. GENÇLER İÇİN :

Hoca'nın kendi Eğitim Felsefesi anlayışına uygun olarak gençler için yazd  ı a  a  da adları verilen kitapçıklar da bunalım geçiren Türk ge  lerini şaşkınlıktan, yamuk d    nce ve davranışlardan, hele yabancı di-yarlardan gümrüksüz giren k     göreneklerden koruyacak nitelikte olan, y  n verici, yapıcı, olumlu, millî, duygu ve d    ncelerin yoğunlaştırılmış örnekleridir. Bu kitapçıklar özellikle İkinci Dünya savaşı içinde yazılmışlardır. Bu savaşın korkunç, yıkıcı havası içinde Türk gençlerini, her po-litik akımın başka bir yöne s  r  kleme   çalıştığı bir sırada, en olumlu değer yargıları ve millî       lerle beslemişlerdir. Büyük Türk, bu alanda duyduğu   ndi  eleri bir yandan Türke Doğru, bir yandan Batıya doğru adlı çok önemli tezleriyle memleket aydınlarına anlatmaya çalışırken, öte yandan da bu duygu ve d    ncelerini daha hafif anlatma yollarıyla gençlere de aktarmaya çalışıyordu. Yazık ki bunlardan okul kitaplarına ye-tesiye parçalar alınd  ı görülmemektedir. Tek istisna var: İzmir Karataş Ortaokulu değerli Türkçe     retmenleri **Saffet Aykun, İlhan ileri, İh-san Altuğ, Abdullah Birkan ve Recep Gökyayla'nın «Ortaokullar-da Türkçe Dersleri,,»** adıyla birlikte yazdıkları serinin III. kitabının 83. sayfasında **«Hayranlık»** (*) adlı Hoca'nın yazd  ı bir fıkra alınmıştır. Ama hepsi bu kadar. Eğitim ve kültür alanına bunca hizmet vermiş bir b  y    m  z için bu kadarı da bir kadirbilirliktir. Fakat bu görevi başkalarından da beklemek yersiz mi olur?

Hoca'nın Gençler için yazd  ı ve **«Gençlik için Cep Kitapları»** adını verdiği seri halinde yayımlanmış çok ilgi çekici, gençlerin karakterlerini, daha uygun bir deyimle kişiliklerini olumlu yönde etkileyen ve geliştiren eserlerinden inceleyebildiklerimiz şunlardır:

Hayatta Muvaffakiyetin ��artları,	İstanbul,	1940
İnanacaksın, ba��aracaksın!	«	1945
Kendine d��n, kendine güven!	«	1945

(*)   . H. Baltacıoğlu, Hayranlık, Türke Doğru, 1. kitap, S. 32, İstanbul 1942.

Vatanını sev, orduya inan!	«	1945
Vazifeni yap, yapıcı ol!	«	1945
Ben bir Türküm	«	1945
Gençler İçin en Büyük Tehlikeler	«	1939
Felsefe (Halk kitapları serisi)	«	1938
Sosyoloji	«	1939
Türke Doğru (İki Ayrı Kitap)	«	1942-43
Batıya Doğru	«	1945
Ziya Gökalp	«	1966

III.     RET MENLER İÇİN :

Yukarıda PEDAGOJ   ESERLER   başlığı altında belirtilen bütün eserleri ,şüphe yok ki herkesten önce öğretmenler için yazılmıştır. Bunun-la birlikte her dereceli öğrenim kurumunun     retim üyelerini birinci plânda ilgilendirenleri bir kere daha sıralamak bizim için ciddi zevkli bir   dev oluyor. Hoca'nın hangi kitaplarını okuyalım diyen öğretmenle-re işte   u listeyi sunuyoruz:

Öğretmen	İstanbul	1944
Rüyamdaki Okullar	«	1944
Çocukların Terbiyesi	«	1948
Toplu Tedris	«	1938
İ��tima�� Mektep Nazariyesi ve Prensipleri	«	1932
Pedagojide İhtilâl	«	1966
Felsefe	«	1938
Sosyoloji	«	1939
Jean Jacques Rousseau'nun Terbiye Felsefesi	«	1925
Terbiye	«	1932
M��rebbilere	«	1933
Tarih ve Terbiye	«	1933
Ziya Gökalp	«	1966
Türke Doğru (İki ayrı kitap)	«	1942-43
Batıya Doğru	«	1945

Bu kitaplar (ve belki de bunların dışında diğer bazı çok önemli olan-lar) her zaman yeni kalacak, faydalanılacak çok değerli eserleridir. Öğretmenler özellikle iyi bir meslek formasyonu almak istiyorlarsa tercüme ve adapte eserler kadar, yerli bir otoritenin yıllarca uğraşarak, kafa söz-gecinden geçirerek yazd  ı ve harca    lem olmıyan bu sentezlerini de mut-laka okumalıdır.

IV. HALK İÇİN YAZDIKLARI :

Halk deyimden toplum içindeki her seviyeden, her zümreden bütün aydınları, okuduğunu anlıyan, fikirlerden faydalanabilecek olan herkesi

kasdediyorum. Hoca yeni Adam'da bir Halk Üniversitesi köşesi de açmıştı. Bakınız O, bu konuda neler söylüyor:

HALK ÜNİVERSİTESİ (*)

Üniversite deyince herkesin hatırına liseyi bitiren gençlerin devam ettikleri fakültelerin topu gelir. Üniversiteye girmek için bu lise tahsilini görmüş olmak şarttır. Bazan bu da yeter görülmez de girmek isteyenleri elekten geçirirler. Böylelikle yalnız üniversite tahsili görmek yetkinde olduklarını sandıklarını alırlar.

Şimdi şu soruyu soralım: Lise tahsili görmemiş olduğu için üniversitelere giremeyenler hep bu tahsili görmeye lâyık olmıyanlar mıdır? Dünyanın büyük bilginleri, feylesofları, teknisyenleri, yaratıcıları, bulucuları hep üniversite tahsili görenler, hep üniversite diploması alanlar mıdır? Bir istatistik yapılsa elde edilecek bilginin şaşırtıcı olacağını sanıyorum.

Durum bu olunca, demokrasi ahlâkı taşıyan bir ülkede başlara, yöneticilere, seçkinlere düşen ahlâk ödevi ne olabilir? diye soruyorum. Bu sorunun karşılığını yine kendim veriyorum: Üniversite tahsili alamıyonlara bu tahsili vermek. Bu işin tek amacı bilime, yüksek tekniğe acıkmış olanları doyurmak olacaktır. Remî, klâsik üniversitelere hiç benzemiyen, sınıfsız, devamsız, imtihanlı, tam anlamıyla, serbest bir üniversite, halk üniversitesi.

Meşrutiyet devrinde Maarif Nezaretinde ilk Öğretim Genel Müdürlüğü yapmış olan rahmetli Edip Bey İstanbul'da Şehzadebaşı'nda kirala-
dığı bir evde Halk Üniversitesinin ilk örneğini vermiştir. Orada ben de hocalık etmiştim. İstanbul Darülfünununda konferans salonunda açılan halk dersleri de böyle bir üniversitenin ilk adımı idi. Cumhuriyet devrinde bunlara benzer bir şey yapılmamıştır.»

Baltacıoğlu, bu konuda yeni Halkevleri Dergisi'nin 1 Nisan 1967 gün ve 6 sayılı, yine 1 Mayıs 1967 gün ve 7 sayılı nüshalarında HALK ÜNİVERSİTELERİ KURALIM başlıklı iki makale daha yayımlamıştır. Hoca bu çok önemli yazılarında konuyu bütün ayrıntılarıyla bir kez daha ortaya koymakta ve amaçlarından tekniğine, metoduna kadar her noktasını iyice aydınlatmış bulunmaktadır. Hele, bir Halk Üniversitesi'nin programının neler olabileceğini o kadar derin bir vukuf ve itiraz kabul etmez bir şekilde anlatışı var ki... Türkiye'nin muhtaç bulunduğu yeni yaratıcı insanların hepsinin okullardan ve üniversitelerden yetişmesinin olanaksızlığını da bir kere daha en inandırıcı bir anlatımla isbatlamaktadır. Burada birçok Türk gençlerinin yüreğinde kanı dinmeyen, hiç durmayan bir yaranın sızısından bahsetmeden geçemeyeceğim : Türkiye'de

(*) Yeni Adam, Sayı: 786, Şubat 1967.

çok yanlış ve yeni bir anlayış türemiş ve kökleşmeğe de başlamıştır: Kendi kendini yaratan, yetiştiren, olgunlaştıran ve Batının otodidakt dediği iradeleri, kişileri bizim kanunlarımız ve değerlendirme yerinde olan yetkililerimiz küçümsüyor, tutmuyor, değerlendirmiyorlar. Onlar ne derece yetişmiş, yapıcı ve yaratıcı adamlar da olsalar hiçbir zaman hakları verilmiyor. Değerlendirmeler olumlu olumsuz elde edilmiş diplomalara ve okul sıralarında geçirilen yıllara göre yapılıyor. İşte Halk Üniversiteleri bu yanlış anlayışı da kökünden yıkacaklardır. Bu nokta üzerinde yetesiye durulmalıdır.

Hoca'nın «Halk Üniversitesi» adlı yukardaki yazısını okuduktan sonra çok düşündüm. Gerçekte bugün, her zamankinden daha fazla böyle bir kuruluşa büyük ihtiyaç duyuluyor. Halk Eğitimi Merkezleri, Halkevleri çok ayrı maksatlarla çalışan kurumlardır. Hiç bir zaman da bu anlamdaki bir Halk Üniversitesi'nin yenini alacak, tutacak durumda görünmüyorlar. Biz Türk aydınlarına burada yeni bir çağrıda bulunmak istiyoruz:

—Geliniz, büyük uyarıcı Türk Hoca'nın kendi teklifini kendi adıyla değerlendirelim: BALTACIOĞLU HALK ÜNİVERSİTESİ'ni bizler kuralım. Onun eserlerini yeniden basalım, onların satışı ile ona manevî bir anıt yapalım. Bu ne kadar verimli ve güzel bir hareket olur. Hem de tam batılı kafanın anladığı bir eser ortaya konmuş bulunur. Hoca'yı fahri Rektör (Başkan) yaparız.

Bu açıdan Hoca'nın «Halk için yazdıkları» kitapların yeni bir sıralamasını yapmayı çok doğru buluyoruz:

Türkçe Kur'an	Ankara,	1957
Büyük Tefsir (Allah Nedir?)	«	1961
Türke Doğru (İki cilt)	İstanbul,	1942-43
Batıya Doğru	«	1945
Sosyoloji (Halk Kitapları Serisi)	«	1939
Felsefe (Halk Kitapları Serisi)	«	1938
Çocukların Terbiyesi	«	1948
Genç Kız	«	?
Gençler için en büyük tehlikeler	«	1939
Hayatta Muffakiyetin Şartları	«	1940
Ziya Gakalp	«	1966
Ben Bir Türküm	«	?
Batak (Roman)	«	1942
Yalnızlar (Hikâyeler)	«	?
Sapıklar (Portreler)	«	?
Kütük (Piyes)	«	1934
Andaval Palas (Piyes)	«	1934

Ölümler (Piyas)	«	1939
İnanmak (Piyas)	«	1939
Kafa Tamircisi (Piyas)	«	1940
Dolap Beygiri (Piyas)	«	1940
Karagö Ankara'da	«	1940

Belki bu konu üzerinde daha fazla durulursa bir çok kitap ve yazıları bu listede yer alabilir. Fakat biz şimdilik bu kadarla yetiniyoruz. Esasen eserlerinin bir kısmını henüz taramakla meşgulüz. Buraya kadar olan sıralamardan sonra bir kaniya varmış bulunuyorum. Türkiye'de eğitim alanında çalışanların eserleri önce eğitimciler ve eğitim yoluna girmek üzere bulunan gençler tarafından okunur. Daha sonra da belki diğer aydınlar bu gibi konulara ilgi duyarlar. Bu nedenle gerekli gördüğüm için şu eserlerden bazı parçalar alarak okuyucuları bu cidden değerli eserlerle birazcık temasa getirmek, kendilerini bu eserlere yaklaştırmak ihtiyacını duymuş bulunuyorum: Çünkü Hoca'nın eserlerini ayrı ve çok kalın bir kitap yazarak iyice tanıtmak gerektiğine inanıyorum. Oysa bu kitapta bu işi yapmak olanaksızdır. Bunu gelecek zamanlara bırakıyorum. Okuyucuyu Baltacıoğlu'nun düşünce ve yaşama havasının içinden geçirmediği kişiliğini-ki bu çok yanlı ve orijinaldir- kavramak mümkün değildir. Biz burada aktüel değerlerinden hiç bir şey kaybetmediklerine inandığımız, aynı zamanda gençler ve öğretmenlerle halk dediğimiz çeşitli duygu ve düşünce düzeyinde bulunan insanların bazı ortaklaşa görüş ve anlayışlara olan ihtiyaçlarını düşünerek şu eserlerinin içindeki konu başlıklarıyla bunlardan birer örnek almakla yetineceğiz.

C— BURADA TANITILAN KİTAPLARI :

1. Rüyamdaki Okullar,
2. Öğretmen,
3. Pedagojide İhtilâl,
4. Ziya Gökalp,
5. Türke Doğru,
6. Batıya Doğru.

Bu kitapları öne alışımızın ciddî nedenleri var. Türkiye'de Cumhuriyet ve demokrasi ilke ve ülküsüne uygun Yeni Adamları yaratacak okul ve eğitim düzeni henüz kurulamamıştır. Bu düzeni işletecek öğretmenlerin kişiliklerinin gelişmesine uygun koşullar ve ortam henüz hazırlanamamıştır. Türk eğitimi henüz doğru yolun ne olacağı üzerinde son kararını verememiştir. Kısacası Türkler bu alanda hâlâ kendilerini aramaktadırlar.

* Türklerin kendilerini arayıp bulabilmeleri için de bir takım çok temel kavramlar üzerinde buluşmaları ve anlaşmaları gerekmektedir. Bun-

lar nelerdir? İşte bu altı kitaptan son üçünde Türklerin kendilerini bulmalarına, sonra da gidecekleri yolları seçmelerine yarıyacak kavramların neler olduğu belirtilmektedir.

Bu kavramlar özellikle kültür, medeniyet, milliyet, din, dil, sanat, eğitim ve kalkınma felsefesi alanlarıyla ilgilidir. Türklerin eğitim yolu ile kalkınabilmesi için muhtaç oldukları okul tipi «**R ü y a m d a k i O k u l l a r**» adlı kitapta canlandırılmıştır.

R Ü Y A M D A K İ O K U L L A R (*)

Baltacıoğlu'nun bu adı taşıyan güzel eseri özellikle yeni öğretmen kuşaklarına şevk ve heyecan verici niteliktedir. Bu kitap üç formadan ibaret bulunmasına rağmen, Türk okulunun iç yapısında olması gereken evrimi bir roman üslûbu içinde anlatmaktadır. Çok aydınlatıcı, değerli bir eser olan bu küçük kitabın önsözünde Hoca'bakınız neler söylüyor:

«Burada okuyacağınız rüyalar görülmüş değil, düşünülmüştür. Bu rüyaları yazarak bir fantaziye yapmak hevesine kapıldığım sanılmasın. Maksadım, fikirlerimi sonuna kadar sermek ve en ufak noktalarına kadar aydınlatmaktır.

Ruhumuzun garip bir ihtiyacı var: düşündüğümüz, inandığımız şeyleri aklın diliyle anlatamadığımız zaman akıl dilini bırakıp sanat dilini kullanmaya başlarız. Zaten sanatın doğması bile bu akıl dilinin yetersizliğinden gelmiyor mu? Bana bu rüya kitabını yazdıran sebep, işte böyle bir ruh durumudur.

İçtimai Mettep'i yazıp bitirdikten sonra da böyle bir ihtiyaç duymuş, kitabımın sonuna bir de diyalog koymuştum.

Bu rüyalarımı dikkatle okursanız **İçtimai Mektep** ve **Toplu Tedris** adlı eserlerimde savunmasını yaptığım terbiye ve tekâmül (evrim) anlayışımın en şahıslştırılmış (somut) anlatışını bulacaksınız, Böyle anlatıldığı zaman düşünceler yeni bir hüviyet kazanıyorlar, onların anlaşılma ve sevilme kabiliyetleri de son derecesini buluyor.

Bu rüyalarda bir çok mübalağalar, agrandismanlar vardır. Böyle olmakla birlikte rüyalarımın giren pedagojik düşünceler ve inançlar gerçekliklerinden çok bir şey kaybetmiyorlar.

İşte, rüyalık yanları atılırsa **Rüyamdaki okullar İçtimai Mektep'te «Şahsiyet pedagojisi, istihsal pedagojisi, bütüncülük,, klişeleriyle anlatmak istediğim ideal okullardır»**

(*) I. H. Baltacıoğlu, Rüyamdaki Okullar (Öğretmen kitapları serisinden), İst. 1944.

Bu kitabın içinde 7 rüya vardır. Bunların neye dair oldukları başlıkların altında kısaca anlatılmıştır. Biz de bunları almakla yetiniyoruz. Maksadımız okuyucuya bir fikir vermekten ibarettir.

BİRİNCİ RÜYA:

«Bir garip okula, onun içindeki garip öğretmenlere ve onun içindeki garip şeylere dairdir»

İKİNCİ RÜYA:

«1 numaralı Terbiye Yalanı Salonu ,2 Numaralı Terbiye Yalanı Salonu, 3 numaralı Terbiye Yalanı Salonu, ve içindeki iş, faaliyet, teknik, metod, randman yalanlarına dairdir.»

ÜÇÜNCÜ RÜYA :

«Hakikat Salonu'nda görülenlere ve «**bu kadar fikir için bir yemek pişirmek**» diyen garip fikirli bir terbiyecinin söylediklerine dairdir.»

DÖRDÜNCÜ RÜYA :

«Beylik düşünceler ve inançlarla bir okulu teftişe gelen bir müfettişin Şahsiyet okulu denilen bu okulda kullanılan insan yetiştirmenin apayrı tekniğiyle karşılaşınca duyduğu büyük şaşkınlığın beyanına dairdir.»

BEŞİNCİ RÜYA :

«Bütün pedagoji bilgisini kitaplardan alan, olaylara karşı gözlerini kapayan eski kafalı ve görenekçi bir müfettişin Şahsiyet okulu'ndan kapı dışarı edildiğine dairdir.»

ALTINCI RÜYA :

«2 milyon lira ile yapılmış bir okulun yemekhanesinde rastlanan bir Arşimet'e ve bu yemekhanede rastlanan bir şeytan'a ve o Arşimet'le bu şeytan'ın çekişmesine dairdir.»

YEDİNCİ RÜYA :

Bir resim öğretimi metodu sahibinin kendi metotları tatbik edilen ileri bir okul öğrencileri tarafından haksız yere nasıl kapı dışarı edildiğine dairdir.»

* * *

Bu kitap, özellikle bütün eğitim yöneticileri, öğretmen ve müfettişler tarafından okunmaya çok değer ilginç bir eserdir. Kalıplaşmış, görenekçi düşünceler karşısında sağduyunun egemenliğini sağlamak ve yaratıcı yollara girebilmek başka türlü imkânsızdır.

Hoca çeşitli yollarla maksadını anlatamadığını görünce, en sonunda Pedagojide İhtilâl'i yazma ihtiyacını duymuştur(*)

Ö Ğ R E T M E N (**)

Hoca'nın, Öğretmenlerin düşüncelerini yumuşatmak ve sağduyularını harekete getirmek için yazdığı bu değerli eserinin içindeki başlıklarla bazı kısa yazılarını alıyoruz. Bunlar hangi konuları işlemek ihtiyacını duyduğunu göstermeleri ve bir fikir vermeleri bakımından dikkate çok değer bulunmuştur.

İ Ç İ N D E K İ L E R :

Hangi terbiye? İnkılâp adamı. İki Öğretmen, İdealsiz öğretmen. Köyden kaçan öğretmen. Gezemeyen öğretmen, şaşırın öğretmen. Dayak belâsı. Kitap belâsı. Ezbercilik belâsı. İmtihan yerine travay. Nasıl Sormalı? Sınıfta dönmek. Talebeyi yetiştirme. Öğretim Sıraları. Üç türlü talebe. Okulun dört derdi. Bay direktörün bir şeyden haberi yok. Pedagojiye inanmıyor musun? Pedagog. Pedagoji: Dünü, bugünü, yarını. Okul bahçesi. Okul gazetesi, okul tiyatrosu, tasarruf pedagojisi. Köyünü nasıl kalkındıracağını?»

Yukarıdaki başlıkların içinden hangisini seçip de buraya alayım diye bir hayli düşündüm. Kitabı yeni baştan dikkatle okudum. İçindeki 27 yazının hiçbirini diğerinden daha az önemli görmek olanaksızdır. Bu nedenle bazı parçaların ancak başlarıyla sonlarını almak suretiyle kitabın değeri üzerine dikkatleri çekmeyi uygun buldum. İlgilenecek olanların kitabın bütününe incelemeleri çok yerinde olur. Önce «**İdealsiz Öğretmen**» adlı essiz parçadan şunları sunuyorum:

«İdealsiz öğretmen, çocukların ve gençlerin canını sıkıyan bir söz makinasından başka bir şey değildir. Öğretmenin ilk işi ders okutmak değil, çocuklar ve gençlerdeki milli ideali şuurlandırmaktır. Öğretmen millî adamın şahsiyetini yetiştiricidir. İdealist öğretmenler elinde yetişmiyen millet çocukları çarcabuk soy-suzlaşırlar. Milli idealin şuurlandırıcısı gibi koruyucusu da öğretmenlerdir.» (*)**

Bu çok değerli yazının arkası kitapta orta boy dört sayfa tutmaktadır. Biz bu parça münasebeyle şunları eklemek ihtiyacını duymuş bulunuyoruz. Rahmetli eğitimci M. Rahmi Balaban derdi ki: «**Millet işlerinde herkesin görevden kaçtığı yerde idealistler kaçmaz!**»

(*) İ. H. Baltacıoğlu, Pedagojide İhtilâl, İst. 1966.

(**) İ. H. Baltacıoğlu, Öğretmen (Öğretmen kitapları) İst. 1944.

(***) İ. H. B. Öğretmen, S. 14-17, İst. 1944.

Dünyanın hızla değişmesi karşısında, şüphe yok ki, bundan Türk toplumu da çok etkilenmekte ve çeşitli bunalım anları geçirmektedir. Bu gibi anlarda köylerde, kentlerde halkın içinde, halkla birlikte, halkla dizdize, başbaşa yaşayan öğretmenlerin rolü pek büyüktür. Yüksek kültürlü, sayılan ve sevilen öğretmenlere halk içten inanır, onların aydınlatıcı öncülüklerine derin bir ihtiyaç duyar. Gerçi öğretmenlik mesleği zordur, fakat şerefli, çok zevklidir. Ona egemen olanlar bu mesleği kolay kolay bırakamazlar. Hele idealist öğretmenler, yaptıkları önderliğin büyük etkisini gördükçe büsbütün işlerine, çevrelerine bağlanırlar. Mustarip, karanlıkta kalmış yurttaşlarına yardım ve hizmet etmek ülküsünden asla uzaklaşamazlar. Bu nedenle Türk toplumu her zaman idealist (ülkücü) evlâtlarının önderliğine muhtaçtır. Bu düşüncelerdir ki büyük Hoca'nın bu son derece dikkate değer yazıları üzerinde çok durulması gereğini duyuyoruz.

Hoca'nın öğretmen adlı kitabındaki şu yazılara da dikkatli çekmeği uygun bulduk:

«Köyden Kaçan Öğretmen (*)

«Köyden kaçan öğretmenlere geliş güzel kızmamalıyız. Eğer bu kaçma kültür arama ihtiyacıyla oluyorsa öğretmeni hoş görmeliyiz. Kitap isteyen öğretmene kitap, gazete isteyen öğretmene gazete, radyo isteyen radyo, gezmek isteyen zaman vermeliyiz. Öğretmen köyde kaldıkça gelişemez, geliştiği nisbette de köy için yararlı olur. Öğretmen bir bekçi değil, bir devrim gücüdür; okumalı, dinlemeli, görmeli ve söylemelidir ki ancak böylelikle gelişebilen insanlar gibi o dahi gelişsinsin.»

«Gezemiyen Öğretmen (**)

«Öğretmen ne kadar çok gezerse o kadar çok öğrenir, o kadar çok yenileşir ve o kadar çok yenileştirmek ister. Gezen, gören ve geniş ölçüde yaşayan öğretmen en büyük eğitim randımanını verir; çünkü artık o aynı insan değil, yaratıcı gücü artmış olan bir insandır. Öğretmen gezmelidir.»

Hoca, diğer yazılarında olduğu gibi bu görüşlerini de bir çok delillerle iyice açıkladıktan sonra şu sonuçlara bağlıyor:

«Öğretmenin gezmesi için şunların yapılması gerekir:

1) Kültür Bakanlığında (şimdiki adı Millî Eğitim Bakanlığıdır) bir Gezi Bürosu yapmak.

(*) Aynı eser, S. 18-20.

(**) Aynı eser, S. 21-23.

- 2) Milletlerarası gezi organizasyonlarıyla pek sıkı temasta bulunmak.
- 3) Ulaştırma araçlarında öğretmenler için büyük indirim yapmak.
- 4) Şehirlerde öğretmenlerin parasız barınması için çareler bulmak.
- 5) Gezileri kollektifleştirmek.

Burada ehemmiyetle tavsiye ettiğim tedbirler alınırsa aynı öğretmen aynı maddî şartlar içinde randımanını en yüksek olarak verir; çünkü artık aynı öğretmenin yaratıcı kudreti aynı değildir.

«Şaşıran Öğretmen (*)

«Vaktiyle ressam Nazmi Ziya bana şu sözleri söylemişti: Sosyal fikirleri olmıyan edam ressam değil ya, nakkaş bile olamaz. Ben de onun sözlerine benzeterek diyorum ki: felsefî kültürü olmıyan bir insan öğretmen değil ya, lala bile olamaz. Öğretmenlik her şeyden önce yapıcılık ve yaratıcılık işidir. Öğretmen yalnız çocuğun beynini yoğurmakla kalmaz; bu çocuğun ruhundan «şahsiyet» denilen en ince, en güzel işi de meydana getirir.»

Bu dört sayfalık çok değerli yazıda Hoca gerekli noktaları titizlikle açıkladıktan sonra şu sonuçlara varıyor:

«Memlekette bir pedagoji devrimi yapmak işinde en çok dikkat edilecek noktalar şunlardır:

- 1) Pedagoji bir usûl ve prosede yığını değildir. Pedagoji bir hayat anlayışıdır.
- 2) İyi öğretmen olmak için çok usûl, kural bilmek değil, çocuktaki insanı iyice anlamak gerektir.
- 3) Öğretmenin öğrenimi sadece pratik ve mihanikî olamaz; bu öğrenim artistik ve filozofik olmak dahi gerekir.
- 4) Öğretmen bir otomatın değil, yaratıcı bir insanın yaratıcısıdır.
- 5) Pedagoji devrimi yapmak için ilk kaynaklara kadar çıkmalıdır.
- 6) Felsefesiz pedagoji olamaz!..

Hoca'nın bu kitabından şu parçayı da alarak bu konuya son veriyoruz:

Hangi Terbiye? (**)

İstedığımız terbiye hangisi? Öldürücü terbiye var, diriltici terbiye var; hangisi? Terbiye insan evriminin bir vasıtasıdır. Bu evrim ileriye de olur, geriye de olur. Terbiye insanı yükseltir de, alçaltabilir de. Bizim istediğimiz terbiye herhangi gövde, kafa ter-

(*) Aynı eser, S. 24-27.

(**) Öğretmen, S. 5-7.

biyesi değil, insanı millî tipinin en yüksek örneklerine benzeten öldürücü, yaratıcı terbiyedir. Okullar insan fabrikalarıdır. Yeni okullar yeni insan fabrikalarıdır. Yeni okulların şartları yeni fabrikasyon şartlarıdır.,,

Hoca bu yazısında da eğitimimizin bir çok gerçeklerini ne dokunuyor, açıklamalar, uyarmalar yapıyor. En önemlisi de her ileri sürdüğü görüşün sonunda yapılacak işleri sıralıyor, böylece hiç bir teklifini askıda bırakmıyor. İşte Hoca'nın en dikkate değer özelliklerinden birisi de budur.

PEDAGOJİDE İHTİLÂL (*)

Hoca bu eserinin önsözünün son üç paragrafında şunları yöylüyor:

«1912'de **Telim ve Terbiyede İnkılâp** adlı eserimi yayınlıyorum. Bu kitapta yaygın bir halde bulunan düşüncelerimi 1931'de **İçtimai Mektep** adlı kitabımda sistemli bir oluştaya getiriyorum. Bununla da kanmıyorum. 1933'de yayınladığım **Rüyamdaki Okullar** adlı kitabımda bu düşünceleri romanlaştırıyorum. Herkes anlasın, herkes merak etsin diye.

Şimdiye kadar ortaya koyduğum tezlerin arasında üç tanesi vardır ki ya hiç anlaşılmamış, ya da benim anladığımdan başka türlü anlaşılmıştır. Bu tezlerden biri tiyatro tezidir. İkinci milliyet tezi, üçüncüsü de bu pedagoji tezidir. Meğer Devinat ne kadar haklıymış; (Devinat, 1910'da Hoca Paris'te' Ecole de Seine'in derslerinde ziyaretçi olarak bulunduğu kurumun müdürüdür. Ahlâkçıdır. Bir toplantıda şunları yöylemiş:

«**Yeni bir fikrin kabul edilmesi için, en aşağı, otuz yıl ister.**» önsözün içinde bundan sözedilmektedir.)

«Tanzimattan bu yana, açtığımız okullara, çizdiğimiz programlara, okuttuğumuz kitaplara, kullandığımız usûllere bakın. Biz ,bir türlü pedagoji anlıyoruz. O da okul sıralarında oturtan, kitap okutan, bilgi ezberleten, imtihana, sınava hazırlayan, memurluğa imrendiren Pedagoji ! Benim aradığım pedagoji ne Tanzimat pedagojisi, ne Meşrutiyet pedagojisi ve ne de Cumhuriyet peragojisidir. **Benim aradığım pedagoji, atom devrine yakışan yaratıcı insanı, yaratıcı Türk'ü yetiştiren yaratıcı pedagojidir. Pedagojide ihtilâl,** pedagoji tezimin nasıl uygulanacağını gösteriyor. Bu kitabım ötekilerin bir devamıdır.»

Hoca'nın pedagoji tezi, bilindiği gibi, **İçtimai Mektep Nazaiyesi ve Prensipleri** adlı ünlü eserinde sistemleştirilmiştir. Bu kitap 1937-1938 yıllarında tarafımızdan bir travay konusu olarak uzun uzun incelenmiş ve o yıllarda Giresun'da çıkmakta olan haftalık Akgün gazetesinde «Eği-

(*) İ. H. Baltacıoğlu, Pedagojide İhtilâl, İst. 1964.

timin gerçekçi sistemini kuran pedagog» başlığı altında tefrika edilmiştir. Hoca'nın Dünya pedagojisini de sarsacak bir nitelikte olan bu tezi üzerinde bu kitabın gelecek ciltlerinde Eğitim Felsefesi başlığı altında çok durulacaktır.

Şimdi burada **Pedagojide İhtilâl** adlı eserinin içindeki konuları yansıtan başlıklar üzerine dikkatleri çekmek istiyoruz. Bu başlıklar sırasıyla şöyledir:

«Dünkü, Bugünkü Okulların Acıklı durumu; Sınıf Denilen Kapalı Oda; Dünya Okullarındaki Kitap Saplantısı; Ezbercilik Bir Belâdır! Eğitim Dünyasını Kemiren Mantıkçılık; Sınav Denilen Belâ! Bu Okullar Niçin Vardır? Pedagoji Tarihi Bize Ne Öğretebiliyor? Benim Pedagojiden Anladığım;

Adam Yetiştirmek İnsanlara Milletinin Kültürünü, Zamanının Tekniğini kazandırmak Demektir.

Adam Yetiştirmek İçin Yapılacak İlk İş Adamın Yetiyeceği Çevreyi Varetmektir.

Adam, Milletin Kültürünü, Zamanının Tekniğini, Çevreleri İçinde Yaşayarak Yetiyebilir.

Adam, Kültür, Teknik Çevreleri İçinde Yaşayarak, Sosyal Randmanlar Vererek Yetiyebilir.

Adam Yetiştiricilerinin İşleri İnsanları, Kültürleştirmeye, Sosyalleştirmeye Başlatmaktır.

Adam Yetiştiricilere Düşen İş Nedir?.,

İşte **Pedagojide İhtilâl** adlı eserin kapsadığı konular bunlardır. Bunlar birer konu değil, Hoca'nın Pedagoji tezinin prensipleridir. Bu kitabında Hoca son bir kere daha Ortaçağ artığı, kalıntısı; insanları şunun bunun kulu kölesi yapan ezberci pedagojiye var kuvvetiyle yüklenmekte, onun bir kere daha dirilmeye meydan vermiyecek surette onu ezmektedir. Hoca bunda yerden göğe kadar haklıdır. Bir milletin yaşama kaderi üzerinde eğer eğitimin büyük payı varsa—ki buna kuşku yoktur—o halde o millet bir an bile kaybetmeden hasta, çürük, sakat bir takım pedagoji anlayışlarından yakasını kurtarıp yüzyılımızın gerçeklerine uygun yaratıcı insanları yetiştirecek pedagoji yollarını seçmelidir.

Hoca bu son derece dikkate değer eserini bitirirken «Son Söz» yazmayı da ihmal etmemiştir. Bakınız bu ilginç Son Söz'ünde Hoca neler söylüyor:

«**Pedagojide İhtilâl burada bitiyor. Söylemek istediklerimi söyledim. Söylerken de kitaplarda okuduklarımı, bellediklerimi**

değil, düşündüklerimi, bulduklarımı söyledim, Bunlar ömrünü eğitim konusuna vermiş olan bir insanın kileridir. Onları benimsemek, ya da yadırgamak size düşüyor. Türk ulusu sanatçı olduğu kadar felsefeci bir ulustur. Plâstik sanatlarda insanlara önderlik eden bu ulus isterse pedagoji alanında da bu işi yapabilir. Unutmayın ki Atatürk'ün büyük adam olarak yetişmesinde en büyük etken ona «Kemal» adını veren bir öğretmendir. İnsanı tanımak, insana değerini vermek, işte ulusça kalkınmanın büyük sırrı! Şeytanın en büyük günahı kıskançlıktır. Allah'ın buyruğuna karşı gelmiş, Ademe secde etmemiştir. Çünkü Adem'i kıskanmıştı. Ben bu eserde yıktıklarımı yıkmak için yıkmadım. Yerlerine daha doğrularını, iyilerini, daha güzellerini koymak için yıktım. İ.H.B.»

Hoca'nın Pedagoji teziyle ilgili olarak yukarıda üç önemli eseriyle okuyucuyu karşı karşıya getirdik. Dikkat edilecek olursa, bu üç eserin birbirlerini tamamladıkları görülür.

Rüyamdaki Okullar'da atom çağının yaratıcı Türk insanının kişiliğini kuracak gerçek eğitim çevrelerinin derin özlemi (hasreti, iştiağı) duyulur.

Öğretmen adlı eserde atom çağının yaratıcı Türk insanının kişiliğini kuracak Yaratıcı Öğretmen (*) kişiliğini kazandıracak olan Öğretmen Okulları denen yetiştirme çevrelerine ve öğretmenlerin ülkücü olma zorunluğuna önemle dikkatler çekilir.

Pedagojide İhtilâl adlı eserde de Türk Pedagojisini köstekliyen, atom çağının yaratıcı Türk insanının yetişmesini engelliyen ölü, fosil düşünce

(*) **Yaratıcı Öğretmen:** Benim Huri Arısoy'la birlikte 1954 de kompoze ederek yayımladığımız 320 sayfalık bir eserin de adı olmuştur. Bu eserimiz, Hoca'dan da esinlenerek yazdığımız Türk Eğitim Felsefesine Giriş mahiyetindedir. Çok ilgi görmüş, iki ay içinde satılmıştı. Yenisini isteklilerin çok olmasına rağmen, basmak mümkün olmadı.

(*) Bu kitabımız hakkında Mili Eğitim Bakanlığı Öğretmen Kitaplar Serisinin 79 uncu olan ve 1961 tarihinde basılan **Öğretmen Kitapları Kılavuzu'nun** 66. sayfasında **Fuat Gündüzalp** şunları yazmaktadır:

«... Diyebiliriz ki İsmayil Hakkı Baltacıoğlu'nun Talim ve Terbiyede İnkılâp ve İctimai Mektep adlı kitaplarının yayımlanmasından beri memleketimizde bu şekilde bir kompozisyon denemesi yapılmamıştır. Zaten yazarlarının, Baltacıoğlu'na karşı büyük bir hayranlık duydukları anlaşılıyor. Şu farkla ki bu eserde zamanımıza bütün yenilikleri gözönünde bulundurulmuş ve fazla olarak derin teorilerden kaçınılıp daima pratik ihtiyaçlara cevap verilmeğe gayret edilmekmiştir.

Yazarlar, eğitim alanında fosil haline gelmiş olan fikirleri, zihniyetleri ve mevzuatı kıyasıya tenkit etmekten çekinmemişler, ilim bakımından doğru bildikleri kanaatlerini büyük bir mederî cesaret ve derin bir imanla savunmuşlardır».

* Kendi hesabıma itiraf edeyim ki bana bu eleştirme gücünü ve cesaretini veren Baltacıoğlu'dur. S. K.

ve anlayışlara kıyasıya saldırılır. Ancak yıkılanların yerine daha iyilerinin, daha doğrularının ve daha güzellerinin konulması zorunluğu da belirtilir.

Buraya kadar Türk Eğitiminin alması gereken yönünü belirten eserler üzerinde duruldu. Ancak, bu eğitimin temel dayanak noktaları olmak zorunda bulunan sosyal bazı kavramların da açıklanması gerekiyor. Türk milletinin yaşama ülküleri neler olacaktır? Türk ulusu bu dünyada güçlü bir varlık olma şansını koruyabilmek için hangi sağlam noktalara tutunacaktır? İşte bu açıdan da bizleri Hoca yıllardan beri uyarıya çalışmaktadır. Bu amaçla Ziya Gökalp, Batıya Doğru, Türke Doğru adlarını taşıyan son derece dikkate layık eserler de yazmıştır. Baltacıoğlu'nun bütün eserleri incelenince bir nokta özellikle çok iyi beliriyor. Hoca hep belirli amaçlara yönelmiş düşüncelerinin iyi anlaşılmasını sağlamak üzere konuyu bütün ayrıntılarıyla sonuna kadar açıklıyor. Böylece dağınık gibi görünen fikirleri arasında çok sıkı bir bağlantının var olduğu görülüyor. Bundan sonra da kafanızın iyice aydınlığa kavuştuğunu anlıyor ve seviyorsunuz. Çünkü artık Hoca'yı anlayabilmekten gelen bir güven duygusuna kavuşmuş oluyorsunuz. Bu nedenle sizlere aşağıda şu üç kitabın kapsamına giren çok önemli konuları da tanıtmanın zorunluğunu duyuyorum:

Ziya Gökalp, Türke Doğru, Batıya Doğru:

Z İ Y A G Ö K A L P (*)

Ziya Gökalp'in Türk Devlet Felsefesi'ndeki yerini Türk aydınlarının bilmesi, çok iyi bilmesi gerekiyor. Özellikle yeni kuşakların buna daha çok ihtiyaçları var. Gökalp adı Türk aydınının kafasında ve vicdanında daima sevgi ve saygı ile yer alacaktır. Gökalp herşeyden önce bir Sosyolog'tu. Türk ulusunun kurtuluş ve yükseliş yollarını arayıp bulma ve ortaya koyma onun başlıca ülküsü olmuştur. Yeni Mecmua adıyla çıkardığı dergide yayınladığı makalelerle, **Türkçülüğün Esasları** adlı kitabında sistemli olarak ortaya koyduğu fikirleriyle, zamanının Darülfünununda işlediği konularla, daha bir çok çeşitli faaliyetleriyle yaşarken devrinin Türk aydınlarına gerçekten önderlik ettiği, onlara gelişme ve ilerleme yolları açtığı Baltacıoğlu'nun yazdığı bu kitaptan iyice anlaşılıyor. 230 sayfalık bu eserde Hoca, 48 yaşında öldüğü için yetesiye açıklamaya vakit bulamayan büyük Gökalp'in düşüncelerini, kendi buluşlarıyla de kuvvetlendirerek iyice aydınlatıyor. Şu gerçek bir kere daha anlaşılıyor ki Hoca'nın Hoca olabilmesinde en kuvvetli etkenlerden birisi de Ziya Gökalp'tir. Hoca bu minnettarlığını yazdığı kitabın başına koyduğu şu çok güzel duygulu parça ile bakınız nasıl anlatıyor:

(*) İ. H. Baltacıoğlu, Ziya Gökalp, İstanbul, 1966.

«G Ö K A L P! SENİN EN BÜYÜK ESERİN, ULUSUNUN ULULUĞUNA İNANMANDIR.

TÜRK ULUSU OLMASAYDI; SEN SEN OLMAZDIN. SEN DE OLMASAYDIN TÜRK ULUSU KENDİNİ BULAMAZDI.

SENİ GÖKALP YAPAN, ŞU İKİ İNANCINDIR: KÜLTÜRCÜLÜK İLE UYGARLIK.

SEN OLMASAYDIN, BEN DE, BEN OLMAZDIM.

BU KİTABI SANA OLAN BORCUMU ÖDEMEK İÇİN YAZDIM.

BANA BU KİTABI YAZDIRANLARIN İYİLİĞİNİ HiÇ UNUTMIYACAĞIM.-BALTACIOĞLU,,

Hoca'nın bu çok değerli eserinde başlıca şu konular ele alınmıştır:

- I Gökalp'in kişiliği,
- II Bilim, sosyoloji, felsefe anlayışı,
- III Din anlayışı,
- IV Dil anlayışı,
- V Sanat anlayışı,
- VI Ahlâk anlayışı,
- VII Milliyet anlayışı,
- VIII Hars, Medeniyet anlayışı,
- IX Eğitim anlayışı,
- X Din eğitimi,
- XI Üniversite anlayışı.

İşte Baltacıoğlu Ziya Gökalp adlı bu eserinde büyük bir vukufu Gökalp'in kişiliğini belirtmekte; O'nun bilim, felsefe, sosyoloji, dil, din, ahlâk, milliyet, eğitim, sanat, kültür, uygarlık ve üniversite anlayışını açıklamaktadır. Bu eserin Diyarbakırı Tanıtma ve Turizm Derneği tarafından bastırılıp yayınlandığı anlaşılmaktadır.

Biz Baltacıoğlu'nun bu eserinde iki şey görüyoruz. Hoca Ziya Gökalp'i sevgi ve minnetle anlatırken bilim adamlarına yaraşır bir olgunluğun örneğini de veriyor.

Önce Gökalp'in Türk fikir hayatına getirdiği son derece önemli, yol gösterici, önderlik edici çalışmalarını değerlendiriyor. Sonra da çok erken yaşlarda hayata gözlerini kapadığı için fikirlerini sonuna kadar açıklama olanığını bulamayan Gökalp'i derin bir vukufuyla tamamlıyor, şüphesiz O'nun yanıldığı bazı noktalara da büyük bir saygı ve duyarlılık içinde işaretler koyduktan sonra kendi araştırma, buluş ve görüşlerinin sonuçlarını veriyor. Bu nedenle biz bu kitabımızın son bölümünde Hoca'nın Tezleri'ni anlatırken özellikle "Milliyet,, anlayışını Ziya Gökalp adlı kitabından özetliyerek sunuyoruz:

T Ü R K E D O Ğ R U (*)

Niçin Türke Doğru kitaplarını tanıtmak ihtiyacını duyduğumu burada kısaca bir kez daha belirtmeliyim. Baltacıoğlu'nun ilerde genel felsefesini, Millî kalkınma felsefesini, Din felsefesini, Sanat felsefesini, Politika felsefesini, Eğitim felsefesini kolayca kavrayabilmek için daha önce bu felsefesere temel olan eserleriyle iyice kaynaşmak gerektiğine inanıyorum. Bir oluşun öncesi anlaşılmadıkça sonrasını kavramak kolay olmuyor. Bu nedenle Ziya Gökalp'la da yakın ilişkisi bulunan bu eserlerindeki özellikle iki kavram üzerinde kafalarımızın tam bir aydınlığa kavuşması gerekiyor: **Kültür ve Medeniyet!**

İşte Baltacıoğlu **Türke Doğru** adlı bu iki ciltlik eserinin birincisinde **Türke Doğru'dan** ne anlaşılmak gerektiğinin teorisini yapıyor, hangi alanlarda, nasıl ve niçin **Türke Doğru** gidileceğini gösteriyor. İkinci kitapta da Türk aydınını eksiklik duygusundan kurtaran, kendisine güven sağlayacak olan konuları ele alıyor ve yüce Türk ulusunun özelliklerini kendisine özgü usta bir dille anlatıyor. Bu iki kitabın değerini ve önemini kavrayabilmek için içindeki başlıklara birlikte bir gözatalım:

Türke Doğru'nun Birinci Kitabının içindekiler şunlardır:

«Önsöz, Türke Doğru, Türk Nedir? Problemler, Değer Buhra-
nı, Anane, Ananecilik ve muhafazacılık, Milliyetçiliğim, Hayran-
lık, İnsaniyet, Irk ve Milliyet, Ahlâkta Türke Doğru, Hukukta
Türke Doğru, Muşerete Türke Doğru, Dilde Türke Doğru, Mimik-
te Türke Doğru, Edebiyatta Türke Doğru, Romanda Türke Doğru,
Tiyatromuz yoktur. Tiyatroda Türke Doğru, Milli Tiyatro prob-
lemi, Milli Tiyatro Nasıl Doğar? Mimaride Türke Doğru, Mima-
ride Türklük, Evde Türke Doğru, Bahçede Türke Doğru, Mobil-
yada Türke Doğru, Resimde Türke Doğru, Dekorda Türke Doğ-
ru, Şehircilikte Türke Doğru, Fatihin heykeli, Heykelde Türke
Doğru, Modada Türke Doğru, Maraş pabucu, Musikiside Tür-
ke Doğru, Dansta Türke Doğru, Teknikte Türke Doğru, Din
ve Milliyet, Felsefede Türke Doğru, Atasözleri, Devlette Türke
Doğru, Efsaneye kıyma, Türk rejimi, Terbiyede Türke Doğru,
Pedagojide Türke Doğru, Maarifte Türke Doğru, İlmî selâhiyet.»

Türke Doğru'nun ikinci kitabında da şu başlıkları görüyoruz:

«Önsöz, Kuvevetlisin, Cevap ver, Vazifeni yap, inanmak, inana-
caksın, Başaracaksın! Milleti anla! Kendine dön! Durma, yarat!
Yurdunu sev! Devleti say! Ordu, Orduya İnan! Havaya hâkim
ol! Genç adam, oku! Çoğal! Altan Baltacıoğlu'na açık mektup,
Tuna Baltacıoğlu'na açık mektup, Kahramanlar, Koca Sinan, Nas-

(*) İ. H. Baltacıoğlu, **Türke Doğru**, iki kitap, İstanbul, 1942-1943.

rettin Hoca, Mustafa Rakım, Meçhul Asker, Meçhul öğretmen, Öğretmen, Gökalp, Köylü Ayşe, Han uşağı, Limoncu, Türk olan herşey, Doğançay, Yeşil, Süleymaniye, Hereke, Pabuççu, Yemeklerimiz, Çorba, Aşure, Pastırma, Akide, Sedir, Lafçılar, Saygısızlar, Karıştırıcılar, Noel, Mehmet ağa, Türkün ölmeyen ruhu, Biz Türkler nereden geliyoruz, nereye gidiyoruz ve biz neyiz? Millet nedir? Gelenek, Millî ahlâk problemi, Türk ahlâk gelenekleri, Klâsikler, Mevlâna'yı nasıl anlamalı? Millî mantığa doğru! Plana Doğru! Türke Doğru! Lâle.»

Her biri ayrı bir değer ve önem taşıyan ve Türk varlığının bir yönüne ışık tutan bu eşsiz yazıların tümünü buraya almaya imkân yok. Yanlız Hoca'nın **Türke Doğru'dan** muradının ne olduğunu gösteren şu parçayı buraya aktarmayı çok gerekli buldum:

«Türke Doğru

Milliyet fikri, yüksek benlik fikri, orijinal oluş fikri, öz kültür fikri, kendine inanma fikri, kendine güvenme fikri, kendine yetme fikri, kendi milletini başkalarından aşağı görmeme fikri, kendi milletini başka milletlerden üstün görme fikri, tarihî varlığına inanma fikri, dününe, bugününe, yarınına sarılma fikri, önsüzlük, ardsızlık fikri, en yüksek hayır, en yüksek ahlâk fikridir. Bir kavim ki, kendini başkalarından aşağı görür ve başkalarını kendinden üstün sayar, o kavim aşağı bir kavimdir. Bir millet ki, yabancıların ahlâkını, zevkini, felsefesini kendininkinden üstün bulur, yabancıların kültürünü benimser, o millet millet» adına lâyık değildir. Milliyet şuuru üstünlük şuurudur. Milliyet şuuru aşağılık duygusu ile hiç birleşemez.» (*)

Türke Doğru adlı eserinin ikinci cildinden de şu parçaları almayı uygun buldum:

«Köksüzler (**)

Ahmet Hikmet'in «Yiğenim» monoloğunu bilir misiniz? Bir şahaserdir. «Yiğenim» ne Frenktir, ne de Türk; köksüzün biridir. Avrupa'da mühendislik tahsil etmiş, Türkiye'ye geldikten sonra ilk işi aşçıbaşının bıyığını traş etmek olmuştur! Milliyetçi muharririn bu hasta adama karşı hiç tahammülü yoktur: onu alır, hemen realitenin balçığına batırır. «Yiğenim» Zonguldak'ta maden kuyularında yıllarca realite balçığına battıktan sonra artık köklenmiştir. Köksüzler başaşağı dikilen ağaçlara ben-

(*) İ. H. Baltacıoğlu, Türke Doğru, Cilt I, S. 5, İst. 1942 (Bu yazının sadece italikle dizilen baş

* tarafı alındı. Alt kısmı üç sayfadır. Yukarıdaki fikirleri açıklamaktadır.)

(**) İ. H. Baltacıoğlu, Türke Doğru, Cilt II, S. 108, İst. 1943.

zerler; hiç yeşermeyenler, oldukları gibi kalırlar! Köksüzler mutlaka parazit olurlar. Köksüzler mutlaka hülyacı olurlar. Köksüzleri köklendirmek için tek çare: havada kalan köklerini toprağa sokmaktır. Günde sekiz saatlik faydalı bir iş için çalıştırmak, biraz da yormak, bu hayat hastalarına şifasını verir. Hiçbir edebî eser, merhum Ahmet Hikmet'in «Yiğenim»i kadar köksüzleri iyi anlatamamıştır. Bilmem niçin, edebiyat kitaplarımız bu güzel ve realist monolog ile başlamaz?»

«Meçhul Öğretmen ! (*)

Yolsuz, ışıksız ve sıtmal köyde, sırasız ve kitapsız bir köy odasında, davar güden ,tezek yakan çocukları aldın, okuttun, adam ettin. İnandın, yarattın ve öldün. Biz yaşayanlardan ölen sana en büyük sevgi ve en derin saygı!- 3 Ağustos 1939.»

«Uzak bir vilâyetin adı Coğrafya kitaplarına girmiyen bir köyünde unutulmuş bir öğretmen vardır. Bu adam yüzde yüz bilir ki aldığı ufak bir para ile günün birinde zengin oluverecek değildir. Bu adam yüzde yüz bilir ki yaşını doldurunca gücü yerinde olsa bile bir kaç yıl çalıştıktan sonra günün birinde zorla tekaüde sevkedilecektir. Yine bu adam yüzde yüz bilir ki bu köyde ihtiyarladıkça çocukları önce orta, sonra muhakkak ki yüksek tahsilden yoksun kalacaklardır. Ve yine bu adam apaçık görür ki bu köyde bulaşık hastalıklar, mikroplar, kazalar vardır. Korkunç gerçek!

Uzak bir vilâyetin adı Coğrafya kitaplarına girmiyen bu köyün unutulmuş öğretmeni için bu yeryüzünde teselli ve neşe imkânları nelerdir? Banyolu, kaloriferli, elektrikli, eşini ve çocuklarını kolaylıkla barındıracak bir yuva mı? Haftada bir kaç akşam çoluğu çocuğu ile gidip yeni gelen filimleri seyredeceği köy sineması mı? Ayda bir defa köye temsil vermiye gelen tulûat kumpanyası mı? Köy okulunun zengin kütüphanesi mi? Helva sohbetleri mi, kara ve deniz avları mı, oyun, tenis, futbol meydanları mı? Haftada bir defa onu ve ev halkını asfalt şoseler üzerinden kaydırıp şehrin kucağına atıverecek otobüs seferleri mi; hangisi? Hayır; hiçbirisi!

Tek kuvvet, tek büyüleyici kudret: bu meçhul öğretmene, öğretmen okulunda iken en çok sevdiği, en çok saydığı, en çok beğendiği ve üstbeşer olarak tanıdığı bir öğretmen ona bütün maddî, uzvî ,ruhî varlıkların üstünde varolan bir varlıktan bahsetmişti: «Yurdun ,vatanın için öleceksin, ölmeyi bil!» demişti ve sonra söylemek istemişti: «Bak, yalan söylemiyorum; ben de bu yolda ölüyorum. Tam altmış yıl garezsiz, menfaatsız bu yolda yürüdüm. Artık tükendim, öleceğim, fakat yine memnunum.

(*) Türke Doğru, Cilt II, S. 74.

Sen de benim gibi ol; öl!» O, bunu öyle müstesna bir anda ,öyle ağır, samimî ve güzel söylemişti ki ona, o altmış yıllık üstada, inanmamak kim-senin elinden gelmezdi. O da inanmıştı.

Altmışlık ihtiyar kimseyi aldatmamıştı. O gün meçhul öğretmeni de aldatmıyordu. Çünkü altmışlık ihtiyar o gün şu sözleri söylememişti: «Çalış, çabala, mesleğinde ilerle; günün birinde mutlaka refaha kavu-şacaksın. Mesleğinde ehil ve kaadir olduğun için memleket, dünya seni alkışlayacak. Herkes seni beğenecek. Mesleğinin üstün ferdi, sevilen ve sayılan piri olacaksın.» Hayır, bütün bu yalan vaatleri altmışlık ihtiyar o genç ruha yapmamıştı. Aksine, söz sırası buraya geldiği zaman altmış-lık ihtiyar susmuştu...

Yakın bir tarihte düşman donanması Türk adalarından birini sarmış, toplarının ağızını adaya çevirmiş ve askerini adanın topraklarına çıkarmı-ya muvaffak olmuştu. Bu adada silahlı ufak bir Türk kuvveti bulunuyor-du. Donanma kumandanı bu Türk kuvvetinin kumandanına murahhas gönderip teslim olmasını istemişti. Türk kumandanı vazifelerini sonuna kadar yapacağını söyledi ve emri altındaki Türk kuvvetinden tek er kal-mayınca kadar adayı müdafaa etti. Bu şehametini tek saiki ideal kuv-vetidir.

Meçhul öğretmenin ideali de tıpkı bu meçhul erlerinki gibi muklak soydandır: hiçbir menfaat karşılığı olmayarak ve ölüncüye kadar! Meç-hul öğretmene selâm ve saygı!» 11 Eylül 1941

*

**

Buraya kadar büyük Hoca'nın «**Kültürde Türke Doğru!**» üzerine olan uyarıcı felsefe ve inançlarını belirtmeye yarıyacağını umduğumuz yazılarına, eserlerine değindik, bunlar üzerine dikkatleri çekmeğe çalış-tık. Bundan sonra «**Medeniyette Batıya Doğru!**» tezinden neyi kastet-tiğini ve bunda niçin direndiğini belirtmeğe gayret edeceğiz. Bu neden-le de Batıya Doğru adlı eserini öncelikle tanıtacağız.

BATIYA DOĞRU (*)

Hoca'nın Batıya Doğru adını taşıyan bu çok dikkate değer eseri de diğerleri gibi kendine özgü felsefe ve inançlarının kristalleştiği orijinal bir yaratmasıdır. Hoca'nın bilim ve felsefe alanındaki çalışma biçimini iyi incelememiş olanlar ivedi ve öncül yargılara pek çabuk kapılırlar ve derler ki «Hoca'nın yazıları bir araştırmaya dayanmıyor!» İşte bunda hep yanılırlar. Baltacıoğlu, bir fikrini, bir inancını tez haline getirmeden önce çok araştırır, çok okur, çok inceler. Fakat bir konuda iyice aydın-landıktan ve onu kişil kanı haline getirdikten sonra da yazmaya başlarken herhangi harcıalem bir yazma yolunu tutmaz. Konusunu bütün kafa,

(*) İ. H. Baltacıoğlu, Batıya Doğru, İstanbul, 1945.

kalp gücüyle, daha açık bir deyimle bilim, felsefe ve sanat... kudretini seferber ederek, varlığının, kişiliğinin bütününü harekete getirerek yazar. Böyle olunca o, önüne geçilmez, önünde durulmaz bir yaratma atılımının hızı içinde kaleme sarılır, fikirlerini en usta bir biçimle, hem de en etkili olacak şekilde yazar. Bu sebeple Hoca'yı iyi tanımayanlar hep aldanırlar. O, çürük, dayanaksız, temelsiz iddialara kalkışmaz. İşte şimdi bu görüş açısından Batıya Doğru adlı 186 sayfa ve 36 parçadan ibaret olan eseri-nin içindeki çok ilginç yazı başlıklarını görebiliriz:

«**Önsöz, Batıya Doğru, Medeniyete Doğru. Devlet Yöngüsü. Nü-fusa doğru. Kurutmaya doğru. 50 milyona doğru. İşbölümüne doğru. Adamını bulmak. Değer tanımaya doğru. Adam yetiştirmek Bilenle bilmiyen. Bilgin kime derler? Bilginle bilimci. Bilim ka-fası. Medetli şüpheye doğru. Bilgi koramı. Felsefeye doğru. Üni-versiteye doğru. Yapıcı üniversiteye doğru. Üniversite töresine doğru. Şahaser nedir? Klâsik karmaşası. Tiyatroda Batıya doğ-ru. Romanda Batıya doğru.**»

Hoca bu kitabındaki yazılarında de şu yazma yolunu tutmuştur: ön-ce konunun özetini veriyor. Bunlar çoğu defa yarım sayfalık ve italikle dizilmiş parçalar halindedir. Sonra araya bir ayrıntı işareti koyuyor. Bu büyük bir siyah noktadır. Bunun arkasından konunun uzunluk kısalık zorunluğunu tayin eden etkenlere göre, açıklamalarını yapıyor. Delillerini gösteriyor. Eleştirmelerini, sonra da isbatlarını tamamlıyor. Daha sonra da yazının son kısmında çoğu defa ikişer üçer satırlık anekdotlar halinde fikirlerini formülleştiriyor. Atasözleri gibi felsefe dövizleri yaratıyor.

Hoca bu eserinin önsözünde **Batıya Doğru**'yu yazma ihtiyacını ni-çin duyduğunu şöyle açıklar: «**Batıya Doğru'yu niçin yazıyorum? Türke Doğru'dan sonra bir de Batıya Doğru yazmalı mıydım?..Türke Doğru'yu bir şey söylemek için yazmıştım: ulusçuluk üzerine Ernest Renan'dan beri ve Ziya Gökalp'tan sonra söylen-miş olanlardan ayrıca, başka bir şey söylemiş olmak için. Öyle sanıyorum ki Türke Doğru'da söylediklerim sosyoloji manüel-lerinde ve tretelerinde tekrarlanan gelen şeyler değildir.**

Batıya Doğru'yu da yazıyorum; çünkü «medeniyet,, denilen girift ve dolaşık realite, onun anlaşılması, onun özümlemesi, onun öğretimi ve eğitimi üzerine herkesten ayrıca ve başkaca düşündüklerim, bulduklarım ve söyleyeceklerim vardır da, o-nun için.

Medeniyet oluşumu ve gelişimi için bu eser gibi eserlere gereklilik var mıdır? Buna hiç şüphe etmiyorum. Çünkü medeniyet işi her şeyden önce bir akıl ve metod işidir. Medeniyetin akli ve metodu iyice anlaşılma-lıdır...

Bir kitap, bir düşünce eseri ne kadar açık yazılırsa yazılsın, yine de onu anlamıyacak insanlar bulunacaktır. Şu var ki kitaplar onları anluyacak akılda ve yetkide olanlar için, yalnız onlar için yazılır. Ankara, 4-I-19-45, İ.H.B.,

Hoca bu önsözünde bazı gerçeklere dokunmakta haklıdır. Çünkü **Türke Doğru** adlı ve 1943 de basılan kitabının ikincisinde ve 162. sayfasında bu iç sızısını açıklayan ve yine «Türke Doğru» başlığını taşıyan bir açıklama yazısı vardır. Bu yazıda Hoca, Türke Doğru'nun birinci kitabını, Ülkü Dergisinin 16 Kasım 1943 tarihli, 32. sayısında haksız hücumlarla eleştiren bir Türk eğitimcisinin, kendisini iyi anlamadan bir garip yazı yazdığını anlatır ve buna gereken cevapları verir. İncelenmeye değer buluruz. Şunun için ki bir fikir adamı düşüncelerini çeşitli şekillerde ortaya koyabilir, Bazıları ağır ağıdalı bir üslup içinde düşüncelerini sıralar. Belki de gereğinden fazla kendi kişiliklerini ortadan silerler. Onlar daha çok bilgi aktarıcı, ya da kendisinden kuşkulanan kişilerdir. Fakat Hoca uzun fikir savaşlarından, araştırmalardan sonra elde ettiği sonuçları, kimi zaman bir sistem altında, kimi zaman parça parça fıkralar, makaleler halinde; bazen hikâyeleştirerek, piyesleştirerek, romanlaştırarak anlatır. Kısacası bir fikrini iyice aydınlığa çıkarıncaya karar her anlatım yoluna baş vurur. Şimdi Batıya Doğru'dan ne anlamak gerektiğini göstermek üzere bu adı taşıyan eserin içinde biraz ve çok dikkatli bir davranışla dolaşmamız gerekiyor:

«Batıya Doğru (*)

Tarih boyunca yaşayagelmiş bir Türk ulusu; onun, bir kültürü ve bu kültürün yine tarih boyunca yaşayagelmiş gelenekleri var. Bu kültür ve gelenekler Türke vergidir. Bu kültür ve geleneklerden kopmak mıdır, değil midir? Avrupalaşmak isteyen, Avrupalaşan her ulusun, her devletin ilkönce sormak ve karşılığını vermek zorunda olduğu soru işte budur. Avrupalaşmak işinin neresindeyiz? Batıya gitmek doğru mudur, değil midir? gibi soruları soran artık kalmadı. Şimdi hiç kimse kafasını bu soru ile yormuyor. Toyundan erginine dek, herkes, biliyor ki Batıya gitmek, Avrupalaşmak gerektir ve iyidir. Ancak Batıya gitmeyi istemek başka, bunu doğru olarak yapabilmek başka.»

Hoca bu başlangıç paragrafından sonra üç sayfa içinde Batıya gitmeden ne anlaşıldığını üç görüş altında ortaya koyuyor, bunları eleştiriyor. Sonunda şu hükümleri veriyor: **gerçek üzerinde yapılan en kaba gözlemler bile bize gösteriyor ki: ulus bir dil, din, töre, türe, sanat,**

(*) İ. H. Baltacıoğlu, Batıya Doğru, S. 7, İstanbul, 1945.

felsefe birliğidir. Bu kültürün ve bu geleneklerin bozulması, ulus denilen birliğin bozulması,soysuzlaşması, yozlaşmasıdır. Hiçbir ulus yozlaşarak Avrupalaşamadığı için Avrupalaşma olayını kültür değiştirme, gelenek değiştirme oluşu dışında düşünmek, aramak, en doğru yoldur.

Öyleyse Avrupalı olmıyan bir ulusun Avrupalaşınca değişen, değişebilen nesidir? Bir ulusun hayatında kültüre benzemiyen, Kültürle hiçbir ilgisi olmıyan ve kültür kaynağından gelmiyen ne vardır? Kültürden başka olan bu şeyi kavramamız için önce kültürün ne olduğunu ve ne olmadığını iyice kavramamız gerektir.»

Hoca bu çok nazik ve ağır konunun «kültür» yanını anekdot şekline soktuğu şu açık, kesin hükümlere bağlıyor:

«İki türlü hüküm vardır: 1) Değer hükmü (güzel, çirkin hükümleri gibi) , 2) Gerçek hükmü (doğru, yanlış hükümleri gibi).

Kültür kabile, aşiret, il, ulus gibi bir topluluğun içinde yaşıyan değer hükümleridir.

Kültürün kaynağı kamunun vicdanıdır.

Kültür; bir kabileye, bir aşirete, bir ile, bir ulusa özgüdür.

Kültür, akıl işi değil, duygu işidir.

Kültür, öğrenilmez ,yaşanır.

Kültür, yaratıcı bir evrimle kendi kendini yaratır.

Kültür, kamunun gayri meşurundan (bilinçaltından) doğar.

Her kültür orijinaldir.

Kültürün tarih boyunca değişmiyen, süregelen gelenektir.

Kültür eğitimle alınır. 5-2-1944»

İşte Hoca böyle diyor. Aynı zamanda her ulusun kendine özgü bir kültürü olduğunu da özellikle belirtiyor. Şu duruma göre her millete özelliğini veren kendi öz kültürüdür. O, yabancılardan alınmaz. Bir ithal malı değildir. Almya kalkıncı o millette dejenerasyon dediğimiz soysuzlaşma, yozlaşma, kendinden kopma tehlikeleri başlıyor.

O halde ne yapacağız? Yapılacak iş, başka uluslardan kültür almak değil, medeniyet kavramı içine giren her türlü üstün tekniği alıp o teknikle, eğer yenileşmek ihtiyacı duyulan alanlar varsa, o alanlarda kendimize özgü kültürü de bizzat kendimizin yaratmasıdır. Kopya ve taklit Türk ulusunun yaratma gücünü soysuzlaştırıyor. Kendine olan güveni sarsıyor. Kendini aşağı görme hastalığına yakalanıyor, başka ulusları kendinden üstün görmeğe başlayınca yaratma ve yaşama iradesi sarsılıyor. Türk ulusu için ise bu durum en korkunç bir tehlikedir. Tarih boyunca süregelen, değişmiyen bir takım üstün geleneklere ise hiç el sürülmeme-

li, dokunulmamalı, onları canımız gibi korumalıdır. Hoca'yı biz işte böyle anlıyoruz ve çok haklı buluyoruz. Şimdi şu medeniyet denilen şeyin ne olduğunu yine Hoca'nın dilinden ve kaleminden dinleyip anlamaya çalışalım:

«Medeniyete Doğru (*)

«Ne konuşma dilimizde ne de yazma delimizde «medeniyet» sözünün açık ve kesin bir anlamı yoktur. Üstelik, medeniyet sözünü başka sözlerin yerine de kullanıyoruz. Bu yüzden bir birimizin söylediğini, yazdığını anlamıyoruz veya tars anlıyoruz. Eğer böyle olmasaydı, her yazı yazan bunları ayrı anlamlarda kullanmaz ve her ansiklopedi onlara ayrı ayrı anlamlar vermezdi.»

Hoca yukarıdaki sözleri söyledikten sonra «Medeniyet» in enaz üç türlü anlaşıldığına işaret ediyor, bu anlayışların neler olduğunu belirtiyor, sonra da bunların eleştirmesini yapıyor; yanlışlıklarını ve eksikliklerini gösteriyor. En sonunda da kendi kanısını söylüyor: «...Önce Avrupa medeniyetini ele alalım. Bu medeniyet öbeğine giren uluslarda kültürleri gibi birbirlerinden ayrılmayan, tersine birbirine ilişkin, bitişik ve katışık olan bir öz daha vardır ki işte buna medeniyet demek daha doğru olur. Her ulusun bir dini, dili, töresi, sanatı, ölüm – dirim anlayışı vardır ve hep kendine özgüdür. Oysaki her ulusun hiç te kendine özgü olmıyan ve öbür uluslarla ortaklaşa taşıdığı bilgisi, bilimi, fenni, zanaatı vardır. İşte salt akıldan ve aklın denemeleden çıkan bu teknikler medeniyettir. Bütün bu saydığımız şeyler ulusal olmayıp uluslararasıdır. Öyleyse Avrupa medeniyeti deyince Avrupa'da bu medeniyet öbeğine giren uluslarda ortaklaşa olan yordamları, teknikleri, yalnız bunları anlamamız gerekir.

Medeniyet üzerine bütün ve doğru bir düşünce elde etmek için hep şu noktayı gözlemek gerekir. Hiçbir medeniyet topluluk hayatının, topluluk diriminin belirtilerinden ve kurumlarından ayrı ve soyuk olarak bulunmaz. Medeniyet bunlara karışık ve katışık olarak bulunur. Topluluk içinde medeniyetin nerelerde bulunduğunu görelim:

1) **Bilgi tekniği.**– Fizikoşimi, biyoloji, psikoloji, ve sosyoloji bilimlerinin görme, tanıma, bölümleme, yaklaştırma, anlama, kanun koyma işlerinde kullanılan yöntemlerin ve gerçeği bulmak için geçilen yolların topu. **Bilim mantığı ve bilim metodolojisi.**

(*) Batıya Doğru'nun 11 sayfasındaki Medeniyete Doğru adlı yazıdan.

2) **Fen tekniği.**– Yukarıdaki soyut bilimlerin uygulamaları olan mühendislik, askerlik, hekimlik, politikacılık, eğitimcilik gibi sanatlarda kullanılan işlemlerin, pratik kuralların topu. **Fen bilgisi.**

3) **Ekonomi tekniği.**– Küçük, büyük uran (belediye), tarım, tecim (ticaret), işlerini yöneten bütün işlem bilgilerinin ve kurallarının topu. **Ekonomi bilgisi.**

4) **Zanaat tekniği.**– Soyut bilimlerin uygulanmasından doğmuş olmayıp salt görenek yoluyla, ustadan çırağa geçegelen aşçılık, bahçıvanlık gibi bilgiler **Ampirik bilgiler.**

Bütün bu saydığımız şeyleri bir sözle, kısaca söylemek istersek «**teknik**» deriz. Öyleyse medeniyet teknikten, yoldamdan başka bir şey değildir.

Bu incelemeye göre meselâ «musiki işi bir milliyet işi mi, yoksa bir medeniyet işi mi», dememeli, musiki hem bir kültür, hem de bir medeniyet işidir» demeli. Çünkü musikinin melodileri kültüre. tekniği medeniyete girer.

Şimdi asıl konumuza dönelim. Avrupalılaşmak ne demektir?Avrupalılaşmak Batı medeniyetine girmek demektir. Batı medeniyetine girmek ise Garp tekniğine girmek demektir. Öyleyse **Batıya doğru** parolasının anlamı «**Batı tekniğine doğru**» dur. Sonuna kadar Batılaşmak için sonuna kadar teknişlekmek gerektir.» (*)

İşte Hoca'nın Batılaşma hakkındaki tezi budur. Bu anlayışını atasözleri halinde yoğunlaştırarak şu formüllere bağladığını da görüyoruz:

«İki türlü hüküm vardır: değer hükmü, gerçek hükmü.

Teknik kabile, aşiret, il, ulus gibi bir topluluğun aklında yaşıyan gerçek hükümlerinin topudur.

Tekniğin kaynağı nesnel denemelerin eseri olan akıldır.

Teknik kabile, aşiret, il ve ulus denilen benzer yapıları toplumların ortak malıdır ve birinden ötekine geçicidir.

Teknik akıl ve mantık işidir Teknik yapılır, Teknik kişilerin yaratıcı muhayyilesinden doğar.

Teknik hep meşurda (bilinçte) yaşar.

Teknik Uluslararasıdır.

Teknik sık sık değişen, başkalaşan bir şeydir.

Teknik öğrenilerek kazanılır.»

(*) Batı kavramı coğrafya kavramı değildir. Batı medeniyetini temsil eden bütün ulusları kapsamına alan bir anlayıştır. Bu bakımdan Japonya'da bu kavram içindedir. Hoca bunu kitaplarında iyice açıklamıştır.

İşte buraya kadar hoca'nın eserlerini sıraladık ve içlerinden bir kaçını ele alarak içlerindeki konuları, ne maksatla yazıldıklarını ve bunlardan birer parçayı örnek alarak, O'nun ısrarla üzerinde durduğu bazı kanılarını belirtmeye çalıştık. Burada özellikle bir noktaya parmak basmak istiyorum. Hoca'nın **Batıya doğru** adlı kitabının 70. sayfasında «**Metodlu Şüpheyeye Doğru**» adlı çok ilginç bir yazısı vardır. İşte bence asıl batılılaşma bu! Düşüncelerimizi öncül yargılardan kurtarak ve bizi adam gibi, rahat, korkusuz yazmaya, söylemeğe..., kısacası demokratik düzenin gerektirdiği ve Batının dört yüz yıl kadar süren uzun fikir savaşlarından sonra ulaşabildiği geniş bir **tolerans – hoşgörü** dönemine girebilmemiz ancak bu anlayışın geliştirilmesine bağlıdır. Oysa şu anda bu noktadan pek çok uzaklardayız. Görünüşe göre de düşünce ve inançlara saygı geleneği kurulmadıkça Batı'nın bu açıdan, medeniyetinin yanına bile yaklaşamayacağız. Günümüzün en zorunlu tekniği sanırız ki demokratik yaşama tekniğidir. Bu teknik genellikle ne okullarımızda ne evlerimizde, ne kurumlarımızda var. Bu teknik alınmadıkça her alanda bir kördüğüşü içinde vuruşma durumunda kalacağımıza şüphe yoktur. Ben bu bahsi kaparken Hoca'yı Hoca yapan en büyük faktörün «**Metodlu Şüpheyeye Doğru**» adlı çok önemli yazısında onun yüce kişiliğini bulduğumu söylemek istiyorum. Gerçekten Baltacıoğlu Batı'yı bu anlamda iyi anlamış, metodlu şüphe yolu ile Batının bilim, felsefe, sanat... konuları üzerine eğilmesini başarmakla kalmamış, o metodla kendi yurdunun ve ulusunun kaderine derin etkiler yapmakta olan tezlerini de ortaya koymuştur. Hoca bu yazısını şu, vecize halindeki sözlerle bitirmektedir:

«Metodlu şüpheyeye doğru

Metodlu şüphe, herşeyden gelişi güzel şüphe eden insanın şüphesi değil, bilimli, teknikli şüphedir.

Metodlu şüphe bilim ve felsefe adamının doğruyu bulmak için bütün olurları ve olmazları araştırma yolunda kendi üzerinde yaptığı zorlamadır.

Metodlu şüphe bilgin ve feylezof adam zekâsı ile iradesinin birleşmesinden varolabilen bir denetleme ve yaratıcılık olumudur.

Metodlu şüphenin ilk işi kafayı denetsizce alınmış olan hazır, peşin ve basma kalıp bilgilerden soymak, ekimden önce tarlayı temizlemektir.

Metodlu şüphe deneçleri sonuna kadar götürmeyi ister; doğruyu çıplak ve saltık bir olumla yakalamadıkça susmaz.

Metodlu şüphe aklın doğrulamalarına ve yanlışlamalarına karşı durmayıp ters yönde şuurlu faraziyeler (bilinçli varsayımlar) yapmak olumudur.»

Atatürk «Hayatta en hakiki mürşit ilimdir!» demişti.

İşte onun metodu budur. Türk öğretmenleri, Türk gençleri herşeyden önce kafalarını, bir takım dipsiz öncül düşüncelerden kurtararak Türk ulusunu mutlu kılacak yaratıcı bilim yollarına girebilmek için, metodlu şüphe ile kurmak zorundadırlar. Hoca'nın pedagoji tezi de bu temele dayanır. Sanırım ki çok ciddi bir nokta üzerine gelmiş bulunuyoruz. Fakat biz burada bu konuya giremeyeceğiz. Önce de belirttiğimiz gibi, Hoca'nın felsefesini yazarken bütün bunlar esaslı surette ele alınıp işlenecektir. Biz şu anda tarlayı hazırlamakla uğraşıyoruz. Yani Hoca'nın asıl bundan sonraki savaşlarını kavrayabilmek için ön hazırlık aşaması içindeyiz. Bunlar yapılmadıkça bu otoriteyi kavramak olanaksız görünüyor. Artık bu bölüme böylece son veriyor ve tezlerine geçiyorum. Yeri geldikçe bu konulara tezleri vesilesiyle de değinilecek, aydınlığa kavuşmadığı sanılan noktalar da açıklanacaktır.

* *
*

TEZLERİ

TEZLERİ

Baltacıoğlu'nun bütün eser ve makalelerini tarayıp çeşitli tezlerini ortaya koyabilmek için uzun bir zamana ihtiyaç var. Kuvvetle umuyoruz ki çekirdeğini teşkile çalıştığımız BALTACIOĞLU ENSTİTÜSÜ'nü ve onun arşivini kuracak olan yeni kuşaklar bu çok ciddi ve önemli olan «tezleri» işini de daha iyi başaracaklardır. Biz şimdilik birkaç tezi üzerine dikkatleri çekmekle yetiniyoruz. Bunlardan özellikle «**Milliyet**» tezini, Türk hayat felsefesinin temelini teşkil ettiği için bu bölümde daha derli toplu bir şekilde belirtmeğe, yansıtmaya çalışacağız. Önce burada bazı tezlerinin adlarını sıralamkaya işe başlayalım:

1. Jean Jeacques Rousseau'nun sistem sahibi bir filozof olduğu hakkındaki tezi.
2. Cumhuriyet döneminin Yeni Adam'ını yetiştirecek ve yaratacak olan İctimaî Mektep Nazariyesi ve Prensipleri tezi.
3. Tarih ve Terbiye tezi.
4. Öz Tiyatro tezi.
5. Türk'e doğru'da Milliyet tezi.
6. Sosyoloji tezi.
7. Okul Tiyatrosunun Sosyopsikolojik Temelleri Tezi.
8. Kur'an felsefesi pozitif bilimlere dayanılarak yapılamaz tezi.
9. Resimde Türkler sürrealizmin kurucularıdır tezi.
10. Kalkınmada etken olan üç sosyal kuvvet: Din, Dil, Sanat tezi.
11. Pedagojide İhtilâl tezi.

Bu tezler hakkında bazı noktaları kısaca belirtmeyi gerekli gördük:

1. - «Jean Jeacques Rousseau sistem sahibi bir filozoftur.»

Baltacıoğlu, 1925 te yayımladığı **Jean Jeacques Rousseau'nun Terbiye felsefesi** adlı ünlü eserinde bu tezi savunmuş, açıklamış ve ispatlamıştır. Kendisi aynı zamanda **Rousseau'yu Yaşatma Derneğinin kurucu üyesidir.**

Hoca, **Rousseau'nun Dünya Eğitim Tarihi**'ndeki büyük yerini bu kitabının birinci bölümünde kısaca belirtmiştir. İşte böyle bir filozofu en iyi anlıyan ve onun fikirlerini, felsefesini bir eser halinde sistemleştire-

rek uluslararası haklı bir ün kazanmış olan **Türklerin Rousseau'su da büyük Baltacıoğlu'dur.**

2. - Cumhuriyet döneminin Yeni Adam'ını yaratacak olan «İçtimai Mektep Nazariyesi ve Prensipleri» tezi (*):

Bu tez ilkin 1932'de **İçtimai Mektep** adlı kitabında, sonra da, **Uluslararası Sosyoloji Cemiyeti'nin XV. Kongresinde «Conception Sociopsychologique de la personnalité»** başlığı altında savunduğu «**Şahsiyet - kişilik**» - (**personnalité**) nin sosyopsikolojik izahıdır. Bu eserin içindeki teklif ve prensiplerin nasıl uygulanacağı da 1938 de yayımladığı **Toplu tedris** adlı çok önemli eserinde etraflıca açıklanmıştır.

Hoca'nın bu tezinin Fransızcası da elimizdedir. Ankara'da Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesinde profesör olduğu zaman yazılıp basılmıştır.

3.- **Tarih ve Terbiye** adlı eserlerinde savunduğu fert ve toplum münasebetleri tezi de 1933 yılında İstanbul'da yayımlanmıştır. Fert ve toplum münasebetlerini açıklar. Hoca'nın birinci sınıf bir Sosyoloji bilgini (Sosyolog) olduğunu ve Eğitim Sosyolojisi'ni de Türkiye'ye ilk defa sokanın kendisi olduğunu hatırlarsak Tarih ve Terbiye adlı tezinin önemini kavramakta gecikmeyiz. Baltacıoğlunun, "**İçtimaiyat Nokta-i Nazarında Terbiye** (**), bugünkü adıyla **Eğitim Sosyolojisi**, Pedagoji tezlerinin de temelini kuran dikkate çok değer bir yapıtıdır. Hoca'nın **İçtimai Mektep** adlı pedagoji tezi, Tarih ve Terbiye ile Sosyoloji tezlerine dayanır denebilir. Gerçek şudur ki iyi bir sosyolog olmadan iyi bir pedagoğ olmak ta olanaksızdır. Hele tarihin determinizmini anlamadıkça bu alanda konuşmak kadar tehlikeli bir şey yoktur. İşte pedagoğ Baltacıoğlu, bazılarının yaygın ve dağınık çalıştığını bir kusur gibi ileri sürmeleri karşısında, hataya düşmeme için **Eğitim Felsefesi**'ni kurarken her soy bilim verilerine dayanmayı bilmiş ve kendisini asıl yerilmesi olabilir görülen tehlikelerden korumayı da başarmıştır.

4. - **Öz Tiyatro tezi: Tiyatro adlı eserinde savunduğu Öz tiyatro tezidir.**

Hoca'nın bu kitabı 1941 yılında İstanbul'da basılmıştır. Gelecek ciltlerdeki **Sanat felsefesi** bölümünde bu konu üzerinde de yetesiye duracağız. Böylece kendisinin de hiç anlaşılmayan üç tezinden birisinin bu olduğu hakkındaki haklı şikâyetini değerlendirmeye gayret edeceğiz. Bu münasebetle söyleyelim ki Hoca, **Batıya doğru** adlı eserinin önsözünde üç tezinin hiç anlaşılmadığından yakınır. Bunlar: **Milliyet, Pedagoji ve Öz Tiyatro tezleridir.** Biz Hoca'nın biyografisini ele alırken en çok onun iyi anlaşılmasına yardım görevimizi en büyük bir endişe olarak duyduk. Bunu olanakların elverdiği ölçüde kusursuz yapmaya kararlıyız.

(*) Baltacıoğlu serisinin «felsefesi» bölümünde Baltacıoğlunun Eğitim Felsefesi olarak ele alınmak-ta ve ayrı bir kitap halinde açıklanmaktadır.

(**) İsmail Hakkı, Matba-i Âmire, İstanbul, 1340—1924

5. - **Milliyet tezi: Bu Türke doğru adlı kitabının birinci cildinde**, sonra da Uluslararası Sosyoloji Cemiyetinin XV. Kongresinde «**Nationalité tradition et langue**» adlı bildirisiyle savunduğu **Milliyet** tezidir.

Hoca bu tezini Ziya Gökalp'in milliyet anlayışını açıkladığı, bu adı taşıyan eserinde de iyice açıklamıştır. Biz de bu bölümün sonunda bu tezi özetliyerek bütün ayrıntılarıyla burada sunmaya çalışacağız. «**Milliyet, gelenek ve dil**» adlı Fransızca yazılmış bu tezinin çok kısa bir özetini bir fikir vermiş olmak için buraya alıyoruz.

NATIONALITE, TRADITION ET LANGUE

Prof. I. H. BALTACIOĞLU

La nationalité est une des notions les plus importantes et les plus complexes de la sociologie moderne.

On dit que la nation n'est qu'une unité psychologique. Mais ce sont les éléments constitutifs de cette unité psychologique qui restent à déterminer.

La conception de nationalité comme une unité de langue et de culture au lieu d'expliquer le sujet l'a compliqué. La différence de langue et de culture n'empêche pas du tout la formation de nationalités diverses. On observe aussi des sociétés de même langue et de même culture qui ne manquent pas de différer entre eux comme des nationalités originales.

Comment résoudre la question? Il n'y a qu'à concevoir plus directement et plus objectivement cette réalité **sui generis** que nous appelons une nationalité.

Au lieu d'être une unité de langue ou bien une unité de culture, la nationalité n'est qu'une unité de traditions, et la nation, c'est l'unité morale des individus portant les mêmes traditions.

Quelles sont les traditions ainsi conçues?

Ce sont les mythes, les fables, les proverbes, les mélodies, les motifs, les syntaxes, les mimes, les comiques et une certaine conception de vie et d'agir.

Il ne faut pas confondre les traditions avec les mœurs, les coutumes et les routines qui changent d'un type social à l'autre.

Les traditions ne changent ou ne changent presque pas. La tradition est à la société ce que la forme de la tige est à la plante et le vertèbre à l'animal.

Les traditions une fois nées de l'expérience collective durent sans périr et sans être altérées. C'est l'hérédité collective la plus tenace qui poursuit la société dans toutes ses phases évolutives.

L'importance de la langue s'éclaircit d'elle même. C'est le substratum de premier ordre qui porte les traditions de la collectivité. Mais comme élément constitutif de la nationalité elle n'est pas unique, puisqu'il y en a d'autres qui la déterminent aussi fortement qu'elle.

6. – Sosyoloji tezi:

Uluslararası Sosyoloji Cemiyeti'nin XV. Kongresinde «**Esquisse d'une Division rationnelle de la sociologie**» başlıklı bildirisiyle savunduğu Sosyoloji tezidir.

7. – Hoca'nın Fransızca yazılmış elimizde **Les bases Socio – Psychologiques Du Théâtre Scolaire**» adlı bir tezi daha vardır. «**Okul Tiyatrosunun Sosyo-Psikolojik Temelleri**» diye Türkçeleştirmeyi uygun bulduğumuz bu tez de bize göre çok önemlidir. Hoca Okul Tiyatrosuna pedagoji tezinde de çok yer vermiştir. Bilindiği gibi onun pedagoji tezinin baş prensibi «Kişilik-personnalité» dir. Özellikle bu tezinin uygulama aşamalarını gösteren ünlü **Toplu Tedris**(*) adlı eserinde insan kişiliğinin sırlı oluşumunda, ya da kişiliğin yaratıcı bir nitelikte kuruluşunda tiyatro eğitime çok önem verdiği görülür. Türk eğitimcilerinin bu konu üzerinde yeteri kadar durmalarını gönülden dilemek görevimizdir. Çünkü bu tiyatro konusu herhangi basit ve kulak ardına atılacak bir konu değildir. Biz kaynakları gösteriyor, önemine işaretlerle yetinmek zorunda kalıyoruz.

8. – «Kur'an felsefesi pozitif bilimlere dayanılarak yapılamaz» tezi(**) :

Bu tezi Yeni Adam gazetesinde aynı başlık altında çıkmıştır. Biz de gelecek ciltte «**Hoca'nın din felsefesi**» bölümünde ayrıca ele alıp sunacağız. Şu noktayı özellikle işaret edelim ki Baltacıoğlu, bundan onaltı yıl önce Kur'anı anadiline çevirmeye başlamış, eserini 1957 de bastırmıştır. **Büyük Tefsir** başlığı altında yazmaya başladığı eserinin birincisi olan «**Allah nedir**» adlı kitabını 1961'de bastırmıştır.

9. – Kalkınmada etken olan sosyal kuvvetler (Dil, Din, Sanat) tezi:

Hoca'nın felsefesini yansıtılabilecek olan gelecek kitabın bir bölümünde bu tezi de etrafla açıklanacaktır. Hoca bu tezinde Batının kalkınmasını, herşeyden önce sosyal kuvvetleri dikkate alarak harekete geçmesinde bulur. Bu görüşü çıkış, yaratıcı başlangıç noktası olarak almıyan ulusların Kalkınma Felsefesinin temelsiz kaldığını ispatlar. Hoca'nın din konusu ile derinden ilgilendiğini görenlerden bazıları durumu yadırgarlar. Acaba geri inanç ve düşüncelerle birleşiyor mu? diye şüpheyi düşerler. Oysa durum

(*) İ. H. Baltacıoğlu, Toplu Tedris, S. 101-113, İstanbul, 1938.

(**) İ. H. Baltacıoğlu, Kur'an felsefesi pozitif bilimlere dayanılarak yapılamaz, Yeni Adam Gazetesi, Sayı: 732, 5 Mayıs 1953.

bambaşkadır. O, aynı zamanda büyük bir sosyologdur: Dinin toplumların hayatından asla ayrılması mümkün bulunmıyan bir sosyal kuvvet olduğunu bildiği için kalkınmada durdurucu, tutucu değil, ileriye götürücü ve özellikle medeniyet (teknik) alanlarında yaratıcı bir güç olmasını sağlayacak bir yön almasını ister. Bunun yollarını gösterir. İşte Hoca'nın anlaşılamayan yanlarından biriside budur. Bu bakımdan kendisine haksızlık edildiği, öncül düşüncelerle değerlendirilmeğe kalkışıldığı kanısındayız.

10. – Resimde: Türkler Sürrealizmin kurucularıdır tezi:

Hoca bu tezini Yeni Adam Gazetesinin 779 sayılı ve Mayıs 1966 nüshasında bu başlık altında yayımlanmıştır. Ayrıca «**Nonfigüratif Sanatın yaratıcısı Türklerdir.**» tezini de 786 sayılı ve şubat 1967 tarihli Yeni Adam'da tekrar açıklamıştır. Yine Yazı sanatı üzerine olan kanısını da «**Türk Hattatlığının İnsancıl Kaynakları**» başlığı altında Mayıs 1960 da ve Yeni Adam'ın 771 sayılı nüshasında açıkladığını görüyoruz. Bütün bunlar gelecek ciltte yer alacaktır. Daha başka bir deyimle Hoca'nın kendi kaleminden Sanat Felsefesi olarak açıklanacaktır.

11. – Pedagojide İhtilâl tezi:

Hoca bu tezini en yoğun şekliyle 1964'te çıkardığı **Pedagojide İhtilâl** adlı eserinde açıklamış bulunmaktadır. Gerçi bütün ömrü boyunca Türk Pedagojisini hasta düşüncelerin etkisinden kurtarmak için savaştığı herkesçe bilinen bir şeydir. Ancak, bu tezi yalnız bir pedagoji tezi değil, aynı zamanda bütün bir dünya görüşünü de yansıtan, kendisini Savcı'nın karşısına kadar çıkarmış bir ülkünün, ya da bir dâvanın da adıdır. Biz Baltacıoğlu'nun kırk yıldır fikirleriyle kaynaşmış biri olarak büyük Hoca'mızın bu tezini, 1964 yılı içinde **İzmir Öğretmenler Derneği Türk Eğitim Felsefesi Hazırlık Komisyonu Başkanı bulunduğumuz sırada hazırladığımız ve genel çizgileriyle Türk Eğitim Düzeni hakkında Rapor** (*) adlı broşüre koyduğumuz şu paragrafla ve müsaadeleriyle en açık, belki de çokça sert görülebilecek bir anlatış yolu ile dile getirmiş bulunuyoruz: «...**Türk Eğitim düzeninin halle mecbur olduğu başka bir ana konu da çalışma metodlarında yapmak zorunda bulunduğu başka bir anlayış devrimidir. Bu günkü çalışma metodları: lüks, israf, verimsiz, akıldışı – irrasyonel, şekilci, gösterişçi, kırtasiyecilik, ezberci, pasif, gölge fikirlerin temsilcisi, gerçekten, hayattan, tabiatın korkan ve kaçan bir sürü acezeler, tüketiciler, hazır yiyecekler, ukalâlar, kitapçıl yarı aydınlar ve sahte vatanseverler yetişmesine yol açmaktadır.**»

(*) Sabri Kolçak, rahmetli Murtaza Gürkaynak, Hayri Güneş: Türk Eğitim Düzeni Hakkında Rapor, İzmir Öğretmenler Derneği yayımlarında. I, S. 11, İzmir, 1964.

İşte Hoca, eğitim açısından, son derece verimsiz, ezberci, bir türlü her çocuk ve gencin bireysel yeteneklerine göre uydurulup ayarlanamadığı için her yıl binlercesinin sınıfta kalmasına sebep ve ailelerine, millete çok pahalıya mal olan okul sistemine son bir defa daha bütün gücü ile yüklenmekte, **ecole sociale**'e – şahsiyetler okuluna karşı duğu derin özlemini bu teziyle bir kez daha bütün varlığıyla dile getirmektedir. Hoca'ya göre, Dünya pedagojisi bir çıkmazdadır. ve hastalıklarla doludur. Bu yüzden yeni kuşaklara yanlış bir eğitim verilmektedir. Bu nedenle Batı pedagojisinin ortaçağ kalıntısı anlayışlarını Türklerin devam ettirmesine ihtiyaç da yoktur, gerekli de değildir. Türkler kendilerine özgü nasıl modern bir devlet kurmayı başarmışlarsa bu yeni devletin yapısına uygun gelecek yeni ve yaratıcı pedagojiyi de pekalâ, isterlerse, kurar, yaratabilirler. Bundan kimsenin en ufak bir kuşkusu olmasın. Bunun tek koşulu kendilerine dönmeleri, kendilerine güvenmeleri ve sonunda kendilerini arayıp bulmalarıdır. Baltacıoğlu her alanda olduğu gibi bu alanda da Türklere bu felsefeyi salık veriyor. O'nun bu tezini de gelecek ciltte **Eğitim Felsefesi** bölümünde bütün ayrıntılarıyla belirtmeye çalışacağımız için sözü burada kesmeyi doğru buluyoruz.

* * *

SOSYOLOG BALTACIOĞLU

SOSYOLOG BALTACIOĞLU

Bilindiği gibi Prof. Baltacıoğlu'nun pedagoji kadar üzerinde durduğu ve yorulduğu konulardan birisi de Toplum problemleridir; sosyoloji bilimidir. Bu nedenle kendisi Uluslararası Sosyoloji Cemiyeti'nin üyesi ve Türkiye Sosyoloji Cemiyeti'nin de fahrî Başkanıdır. Hoca'nın **Sosyoloji** adlı değerli bir eseri de vardır (*).

Biz, Baltacıoğlu'nun bütün felsefesine temek yaptığı türlü bilim verilerinin içinde ve en başta Sosyolojiye çok ver ve değer verdiğini görüyoruz. Hatta Psikolojinin de kendi kanunları ve bir kuruluş biçimi bulunmasına rağmen adeta bu bilim dalının sosyolojiden doğduğu kanısını bile veren bir etki altında kalıyoruz. Bir bakıma biyolojik kalıttan sonra insan kişiliğini biçimlendiren en kuvvetli etkenin sosyal çevre olduğunu da görüyoruz.

Hoca, bütün toplum problemleriyle uğraşırken özellikle sosyal olayların (olguların) nedenleri üzerinde çok duruyor. Biraz sonra göreceğimiz **«Milliyet»** tezini de sosyoloji açısından sonuna kadar incelediği, açıkladığı dikkatten kaçmıyor. Şunu da söylemek gerekir ki Hoca, genel felsefesini hemen tamamıyla **«Milliyet»** anlayışı üzerine oturtmuştur. Bunda Türk ulusunun var olma ve yaşama kaderini gördüğüne kuşku yoktur. Gerçekten de Türk Devlet Felsefesini Atatürk bu temel üzerine oturtmuş ve yeni Türkiye'yi bunun üstüne kurmuştur. Her basamaklı öğretim kurumlarının programlarının baş tarafına yerleştirilen **«Türk Millî Eğitiminin amaçları»** bu yaratıcı başlangıçtan kuvvet almaktadır. Öyleyse [Hoca doğru bir yoldadır. Türk ulusunun esenliğinin bu doğrultuda olduğunu kabul etmiş bulunan devlet felsefesini karanlıklar içinden aydınlığa çıkarmak da, bu uğurda bütün bir ömrünü harcamış olan büyük fikir adamının içten benimsediği bir ülkü ve dâva olmuşa, O'nu ancak saygıyla selâmlamak gerekir. Artık Hoca'nın milliyet tezini incelemeye geçebiliriz:

MİLLİYET ANLAYIŞI (**)

Elinizdeki bu kitaptan sonra Profesör Baltacıoğlu'nun genel felsefesini sergileme sırası geliyor. Ancak bu işe başlamadan önce O'nun **«Milliyet**

(*) İ. H. Baltacıoğlu, Sosyoloji, İstanbul 1939.

(**) İ. H. Baltacıoğlu, Ziya Gökalp, S. 113-145, 1st. 1966.

anlayışı» nın ne olduğunu iyice öğrenmek zorunluluğu ile karşılaşırız. Çünkü, kanımıza göre Hoca, bütün yaratıcı atılımların kaynağı, ilk başlangıç noktası olarak milliyet kavramını esas almaktadır. Çeşitli alanlardaki felsefeleri de önünde sonunda bu yaratıcı başlangıçla düğümlenmektedir. O kadar ki Kur'an'ı ana dilimize çevirirken özellikle bu din kitabımızda milliyetin hak olduğunu belirten ayetleri bile dikkatle incelemiş ve çeşitli yazılarında bu noktayı belirtmiştir. Bu konuda en son eseri olan ZİYA GÖKALP'ta açıkladığı ana görüş ve kanılarını buraya kısaltarak alıyoruz:

«Doğru anlamıyla Türkçülük bilgisi Ziya Gökalp'la başlar. Milliyeti bir sosyal gerçek olarak ele alan Gökalp ilk önce milliyetin tanımını yapıyor, milliyetin hangi tip toplumlarda doğduğunu, nasıl geliştiğini anlatıyor. Ayrıca milliyetin dinle, dille, sanatla olan ilintilerini de açıklıyor. Gökalp'ın bu alanda yaptığı hizmetlerin başında bu konunun bir ırk ve biyoloji konusu olmadığını açıklamaları geliyor. Gökalp'a göre, milliyet gerçeği bir toplum gerçeğidir.»

Gökalp'ın milliyet tanımını şöyledir(*):

«Milliyet lisanca, dince, ahlâkça ve bediyyatça müşterek olan bir zümredir.»

«Bir insan kan'ca müşterek bulunduğu insanlardan ziyade dilde, dinde müşterek bulunduğu insanlarla yaşamak ister. Çünkü kişiliğimiz bedenimizde değil, ruhumuzdadır. Maddî meziyetlerimiz ırkımızdan geliyorsa, manevî meziyetlerimiz terbiyesini aldığımız cemiyetten geliyor. Normal bir insan hangi milletin terbiyesini almışsa ancak onun ülküsüne çalışabilir. Çünkü ülkü bir vecit kaynağı olduğu içindir ki aranır... Onun için insan terbiyesi ile büyüdüğü toplumun ülküsü uğruna hayatını feda edebilir...»

«...Gökalp, milliyetçiliği önce ırkçılıktan, coğrafyacılıktan kurtarmış, milletin ancak sosyal bir gerçek olduğunu ortaya koymuştur. Bu sırada milletin kültür temeline dayanan bir kaç ta tanımını yapmıştır. Bütün bu işleri gören, elli yaşına varmadan da ölen bir insanın milliyet gerçeğini daha çok aydınlatması beklenemezdi.» (**)

Şimdi Baltacıoğlu'nun kendisi milliyeti nasıl anlıyor, onu görelim: Önce Gökalp'la esasta birleşiyor, onu sürdürüyor, fakat milliyet kavramını sonuna kadar eşeliyor. Sonunda Gökalp'ı aşılıyor. Baltacıoğlu bu konudaki açıklamalarına şöyle devam ediyor: «Gökalp'ın milliyet tanımı ile dünya milliyet gerçeklerini açıkladığımız zaman bu tanım ile gerçekler arasında bir takım anlaşmazlıklar olduğunu görüyoruz. Bu durumda yapılacak ne iş olabilir? Yine Gökalp'ın milliyet tanımı üzerinde durmak, bu tanımı

(*) Aynı eser, S. 115-116.

(**) Aynı eser, S. 117.

sonuna kadar olgunlaştırmak, sonuna kadar açıklamak olabilir. İşte ben de bunu yaptım. Yıllarca çalıştım. Elde ettiğim kesin kanımı söyledim, yazdım, elimden geldiği kadar da yaydım. Burada bu çalışmalarım üzerinde biraz bilgi vermek isterim.

Bilimin belli başlı görevlerinden biri, ilk işi kendisine göre kavramlar yapmaktır. Bu kavramları hazırladıktan sonradır ki bilim öbür çalışmalarına başlayabilir. Bilimin kavramları konuşma dilinde kullanılan, sözcükler değildir. Konuşma dilindeki sözcüklerin sınırları kaypaktır. Bilimin kavramları ise sınırları birbirinden kesin olarak ayrılmış olan kavramlardır. Onun için bilim dili başka, konuşma dili başkadır. Gerçi bilim bazan konuşma dilindeki sözleri de kullanır. İşte «**görenek**» (**routine**) ile «**gelenek**» (**tradition**) böyledir. Bu iki sözcük, hem sözcük, hem de terimdir. Bu iki sözcüğün sözlüklerdeki anlamları birbirinden ayrı değildir, hemen hemen birdir. Bilimdeki anlamları ise apayrıdır. Konuşurken, yazarken «**kötü görenekler, kötü gelenekler**» derler. Bilim diliyle konuşulunca «**kötü gelenekler diyemeyiz.**» Çünkü bilimdeki anlamıyla geleneklerin kötüsü olmaz. Göreneklere gelince onlar kötü olabilirler.

Nation (millet), nationalité (milliyet) kelimeleri de yalnız sözcük değil, hem de terimdir. Sosyoloji terimidir. Bu iki terim sosyolojinin aydınlatmak zorunda olduğu en karanlık, hem de en önemli terimleridir. **Milliyet (ulusçuluk)** gerçeğinin en karmaşık gerçeklerden biri olduğuna şüphe yoktur. Böyle olduğu içindir ki onun objektif, bilimli denilecek bir tanımı şimdiye kadar yapılamamıştır.

Ulus bir psikolojik birliktir. Ancak şimdiye kadar bilinmeyen şey, psikolojik bir birlik olan ulusun nasıl bir psikolojik birlik olduğudur. Ulusçuluk gerçeğini meydana getiren psikolojik etkenler nelerdir?

Gökalp çeşitli tanımlar yaptı. Fakat ben olanları yetersiz buluyordum(*).

...İstanbul Üniversitesi Fen şubesinde Tabiat Bilimleriyle uğraşmışım. Böylelikle Lamarck'tan bu yana süregelen evrim teorileriyle yakından ilgilenmişim. Gençliğimden beri de bitkiler, hayvanlar âleminde «**değişen**» ile «**değişmeyen**» i öğrenmek benim için büyük bir istek olmuştu. Onun için frenklerin **caractère fondamental** sözü beni büyüledi. İşte bu gibi görülerin klâvuzluğu iledir ki günün birinde ulusçuluğu ulusçuluk yapan **değişmez karakterlerin** ne olduğunu buldum sanıyorum.

Bu karakterler geleneklerdir.

Ulus, ulus birliği bir gelenek birliğidir.

Benim ulusçuluk tanımımı doğru olarak anlayabilmek için, önce **gelenek (tradition)** sözünden ne anladığıma dikkat etmek gerektir. Bence

(*) Ziya Gökalp adlı eseri, S. 120-122.

gelenek, toplumun tarih boyunca değişmek bilmeyen değer yargı-lardır.

Gelenek (tradition) deyince **görenek (routine)** – âdet, **türenek (coutume), kalıntı (survivance)** anlaşılmamalıdır. Geleneklerin kötüsü olmaz. Gelenekler hep iyidirler. **Gelenek ulusun, kavmin, klanın özüdür.** İşte dini, dili, sanatı bir olanların ulus olmalarının nedeni din, dil, sanat geleneklerinin bir olmasıdır. Sonra dini, dili, sanatı ayrı olanların yine de bir ulus olmalarının nedeni, yine aralarında gelenek ortaklığının bulunmasıdır. (Hoca aşağıda gerekli örnekleri veriyor. açıklamalar yapıyor, kanısını isbatlıyor ve devam ediyor.)

Gelenek düşüncesi üzerinde biraz daha durmak isterim. Bu düşünceye göre «**kültür**» dediğimiz değer yargıları sosyal tipten sosyal tipe değişir. Bu anlayış her değer yargısı için doğru değildir. Çünkü «**kültür**» dediğimiz değer yargılarının arasında sosyal tipten sosyal tipe değişmeyenleri de vardır. **Efsaneler, masallar, dilin cinsliliği, dilin ekleri, sentaksı, melodiler, bezeme motifleri, mimik, komik anlayışı, halk felsefesi böyledir.** İşte ben bunlara **gelenek (tradition)** diyorum. **Bitkiler için gövdenin biçimi, hayvanlar için belkemiği, insanlar için mizaç ne ise toplumlar için de gelenek odur. Bunlar hiç değişmez.**

Gelenekler nasıl doğarlar ?

«Eski toplumlarda gelenekler varlıklarını tarih öncesinden, doğum çağından, totemcilik çağından alırlar. Tarihin **bunlu** ya da **mutlu** anlarında kamu denençlerinden doğan, kamunun bilinç altında yerleştikten sonra da kuşaktan kuşağa geçen yepyeni gelenekler de vardır.

Gelenekler kamunun bilinçaltına bir kez yerleştikten sonra sosyal tipten sosyal tipe değişmeyen kamul (collectif) kalıtlardır.»

Ulus nedir?

«**Şimdi de artık ulusları, ulusluğu gelenek dediğimiz bu kalıcı ayırcı gerçekle tanımlıyabiliriz. Ulusluk (milliyet) bir gelenek birliğidir. Ulus ta aralarında gelenek birliği olan bireylerin meydana getirdiği tinsel (manevî-ruhî) bir birliktir.**

Ulusluk, bir gelenek birliği olarak anlaşıldıktan sonra birbirine karşıt gibi görünen değer gerçeklerini açıklamak elimizde olacaktır. Bu gerçekleri gelenek birliği düşüncesinin ışığı altında gözden geçirelim.:

Bir İrlanda Ulusçuluğunun doğmasının, bir İrlanda devletinin kurulmasının nedeni, İrlandalıların İngilizceden ayrı bir dil, din, mit... lerinin

bulunmasıdır. Bu gelenekler ayrılığından dolayıdır ki İrlandalıları ayrı bir devlet kurup eski dillerini (galéque) dirilttiler, kendilerine kültür dili, devlet dili yaptılar.

Aralarındaki ırk, din, dil, tarih birliklerine karşı Amerikalılar, İngilizlerden ayrı bir ulus olarak gelişmektedirler. Bunun nedeni ayrı bir yurttan, ayrı yaşama şartlarının içinde doğan yepyeni gelenekler edinmeleridir. Amerikan müziği İngiliz müziği değildir. Amerikan dansı İngiliz dansı değildir. Amerikan bezemeleri İngiliz bezemeleri değildir. Amerikalıların mitolojileri bile ayrıdır. Onlar dans figürlerini, melodilerini negrolardan, totem danslarından, bezeme motiflerini kızılderililerden aldılar. İstiklâl savaşları da onlara ayrı mitler gelenekler kazandırdı. Amerika'da yalnız Amerikan ulusu var değil, **Yankee** denilen yeni bir Amerikan ırkı da doğmaktadır. İsviçrelilerin (Fransız, Alman, İtalyan karışımı) tek ulus olmaları da gelenek birliğinden ileri gelmektedir.

Bütün verimli, mutlu bir yurt sevgisi, onun korunmasına ilişkin olan anılar, barışçılık İsviçre geleneklerinin başlıcaları değil midir?

Osmanlılar çağında Türkiye'de iki dil konuşulmakta idi: Halk dili ile aydınların dili olan Osmanlıca. Saltanat, medrese, mektep adamları halkın konuştukları Türkçeyi pek anlamıyorlardı. Halk ta Osmanlıca'dan bir şey anlamıyordu. Yine de bir ulusçuluk (milliyetçilik) vardı. Çünkü bu dil ayrılığının dışında çok kuvvetli bir gelenek birliği vardı.

Hatay Türkleri yakın zamana kadar Türkçe'den başka dil konuşmuyorlardı. Bu dil sanıldığı gibi arapça değildi. Osmanlıca gibi, kalıbı arapça, İranca, yarı yarıya da Türkçe olan asalak bir dildi. Hatay Türkleri bu dili kendi aralarında konuşuyorlar, bundan arap, iranlı, Türk bir şey anlamıyordu. Bu dil ayrılığına karşı, Hataylıların Türk olmalarının nedeni parazit dillerinin sentaksı da içinde olarak, bütün geleneklerinin Türk olmasıdır. Doğuda Kürtçe konuşan Türklerin Kürtçesi de dikkate değer. Bu kürtçe de Kürtçe'nin ayrıcılarından biri olan kelimelerinde erkek – dişi ayrılığı yoktur.

...Gökalp Diyarbakırlıdır. Kürtçeyi Türkçe gibi biliyordu. Bu sebeptendir ki gençliğinde bir ulusluk (milliyet) bulnamı geçirmiştir. «**Ben Türk müyüm, Kürt müyüm?**» sorusunu kendisine sormuş, bu işin içinden çıkabilmek için konuştuğu Kürtçenin kelimelerine bakmıştır. Bu kelimelerin arasında erkeklik, dişilik ayrılığının olmadığını görünce, kendisinin kürt olmayıp Türk olduğuna o anda inanmıştır. Çünkü Kürtçede cins ayrılığı varmış, Türkçede yoktur. Demek Gökalp'ın konuştuğu Türkçe Türk mantığı ile konuşulan kürtçe idi. Dilde cins ayrılığı bir gelenektir, değişmez.»

Profesör Baltacıoğlu'nun «**Milliyet**» anlayışını burada kısaca belirtmeye çalıştık. Şüphesiz bu kadar açıklama hiç yeterli değildir. Hoca'nın Ziya Gökalp'ı sürdüren ve O'nun «**Milliyet anlayışı**» nda belirsiz (vu-

zuhsuz) gördüğü noktaları açıklayan düşünce ve buluşlarının tümünü kavramak isteyenler **Türk'e Doğru, Batıya doğru, Ziya Gökalp, Sosyoloji...** adlı eserlerini dikkatle incelemek zorundadırlar. Bu yoldan gidilmedikçe Baltacıoğlu'nu ve onun çeşitli alanlardaki tezlerini bölük pürçük sözlerle değerlendirmek çok yanlış olur. Bu yol insanı O'nun hakkında haksız hükümler vermeğe götürür. Buna da bilim haysiyeti ve kafası taşıyanların hakkı olamaz.

Baltacıoğlu'nun tezleri üzerinde bir fikir vermek için buraya kadar olan yazılarda bir çok noktalara değindik. Bu bahsi kaparken bir özetle, Fransızcaya çevrilerek Batı fikir dünyasına katılmış olanlar üzerinde yeniden bir sıralama yapmak gerekli görülmüştür:

- Esquisse d'une division rationnelle de la Sociologie.
- Les bases socio-psychologiques du théâtre scolaire.
- Introduction à la sociologie de l'Education.
- Conception socio – psychologique de la personnalité.
- Nationalité, tradition et langue.

Bu tezler Uluslararası Sosyoloji Cemiyetinin bülteninde basılmıştır.

Baltacıoğlu, dünyaca geniş tepkilerle karşılaşmış olan pedagoji tezini **İçtimai Mektep** adlı eserinde açıklamıştır. Bu tezin en son şekli **Pedagojide İhtilâl** adlı en son eserine konu olmuştur.

— Baltacıoğlu'nun Türk plâstik Sanatları üzerine henüz basılmamış bir eseri vardır. Son yıllarda cins gerçeği üzerinde büyük bir eser hazırlamıştır.

— Baltacıoğlu, Meşrutiyet'in ilk yıllarında Cihangirli Eczacı Sinasi ile birlikte «**munfasıl harfler**» dâvasını savunmuş, bunun için «**şekiller nasıl tetkik olunur?**» diye bir broşür ile «**Tadili huruf – harflerin tadili meselesi**» diye ikinci bir broşür de yayınlamışlardır.

Baltacıoğlu'nun eğitim alanında yaptığı yenilikler:

- Mahalle mekteplerinin yıkılması üzerine,
- Resim, el işi derslerinde yenilikler,
- İlk defa küçük çocuklar için Kamonto köşkünde açık hava sisteminde bir okulun kuruluşu.
- Mekteplere hür inzibatın girmesi.
- Mekteplere «Tarihi temsil» adıyla tiyatronun sokulması.
- Mektep gezintileri.
- Mektep ve aile toplantıları (Okul-aile toplantıları).
- Şemsülmekâtip adlı ilk okulda, birinci cihan harbinde Darülfünunda muhtelit tedrisat (Kız-Erkek öğrencilerin birarada okuması).

Bütün bunları Hoca esasen «Hayatım» adlı yazıları ile Yeni adam'da tefrika etmiş bulunmaktadır. Biz de (Hayatı) başlığını taşıyan kısımda bunlara değinmiş bulunuyoruz.

Şu anda 80 yılın üstündeki bir ömrün sahibi büyük Hoca'nın Türk toplumunun mutluluğu adına hâlâ okuduğunu, düşündüğünü, çeşitli yerlerde ders ve konferanslar verdiğini, kısacası hiç durmayıp çalıştığını biliyoruz. Birinci kitabı kaparken O'nun Atatürk hakkında açılan bir anket sorusuna verdiği cevabı hatırlıyor ve buraya almak gereğini duyuyoruz. Çünkü hiç kimsenin ve hatta kendisinin bile farkında olmadığı bir gerçeği gözler önüne sermek istiyoruz: Hoca'nın yukarıda işaret ettiğimiz bir çok hizmet ve özellikleri şüphesiz çok değerli, çok önemli şeylerdir. Fakat onun en **özlü ve ölmez, en büyük etkisi Atatürk gibi, Türk Ulusunun yaşama iradesine inanması** ve bunu ömrü boyunca genç kuşakların gönüllerinde mukaddes bir âlev gibi tutuşturmuş olmasıdır. O, her kuşağın kalbinde ülkü ateşini yakmış, kendine, milletine inanmanın sırlı heyecanını uyardırılmış ulu bir Türktür. Bakınız çok ilginç bir yazısında bizim bu sözlerimizi nasıl isbatlıyor :

«Türk'ün ölmeyen ruhu(*):

«...Babam idealist bir adamdı. Aynı zamanda dindar, vatansever ve milletseverdi. 1910 yılı başında **Maarif Nazırı bulunan Türk Fyeylezofu Emrullah Efendi**'nin tensibi ile pedagoji ve elişleri öğretimi üzerine etüd yapmak için Avrupa'ya gönderiliyorum. Aynanın önünde traş oluyorum. Arkamdan birinin yaklaştığını duydum. O bana şu sözleri söylüyordu:

— Oğlum, Avrupa'da şapka giyeceksin, biliyorum. Giyebilirsin. Din başta değil, gönüldedir. Yalnız bir günahı affetmem: Türklüğünü unutma! Ne de olsa senden korkmam. Çünkü Türk oğlu Türksün. Bize Baltacıoğulları derler. Bizim aramızdan soysuz çıkmamıştır.

Babam bu heyecanlı sözlerini söylerken ben duvarda asılı duran ağa-babamın kılıcına bakıyordum. Bu esrarlı kılıç sanki dile gelmişti. Bende milliyet duygusu ilk defa olarak böyle bilinçleşmişti. Babamın elini öptüm ve evden ayrıldım.

1910'da Pariste'yim. Görünmek üzere sefarete gittim. Orada bekleme salonunda bir Türk genciyle tanıştım. Görüşmeğe başladık. Söz arasında bana şunları söyledi.:

— Avrupahlıların havaî şimendiferleri, metropolitenleri, fabrikaları var; ya bizim neyimiz var?

(*) İ. H. Baltacıoğlu, Türkiye Doğru, İkinci kitap, S. 117-125, 1st. 1943.

Bedbin gencin bu hükümleri bana ağır geldi; karşılığını verdim:

— Bizim de üç kıtaya: Avrupa'da, Macaristan'a, Asya'da Hindistan'a ve Çin'e, Afrika'da Şimal'ine yayılan orijinal bir mimarimiz, dekor motiflerimiz var, atasözlerimiz var, özel bir hayat anlayışımız var... İşte bizim de medeniyetimiz var.

Bir maneviyat âlemi (tinsel evren) olduğunu sezmiştim. Bu maneviyanın Türklük olarak şuurlandığını anlamıştım. Fakat ilim, teknik, endüstri bakımından sürünüyorduk. Sefarethanedeki genç bu bakımından haklı idi. İçime bir şüphe düşmüştü. İztirap çekiyordum. Brüksel'deyim. Ana okullarını ziyaret ediyorum. Aldığım 300 frankla hem yaşamak, hem de seyahat etmek mecburiyetindeydim. Param gelmedi. Aç kalmaya mahkûmdum. Kendi kendime bir rejim yaptım: her yemekte çayla ekmek yiyordum. Haylı zayıflamıştım. Yine bir gün bir ana okulunu görmeye gitmiştim Mürebbiye çocuklara dans ettiriyordu. Gözlerim o derece kararmıştı ki dans eden çocukları göremiyordum, yalnız havada bir takım beyaz lekeler uçuştığını görüyordum! Hemen yattığım odaya döndüm ve sırtüstü uzandım. Kendimden geçmiş bir halde idim. Başından geçenler bilir, açlık ve hastalık, tokluk ve sağlık zamanlarında bulunmayan bir imkânı bize verir: dikkatimiz dış âleminden ayrılıp iç âlemimize döner, bu âlemin sırlı oluşunu görür gibi oluruz. İşte ben de böyle tam bir kendinden geçme ve manevileşme halindeydim. Hâuftan gelir gibi bir ses kulağımda cınladı:

— Yaşayacak mıyız?

Hemen bütün enerjimle cevabımı verdim:

— Yaşayacağız! (*)

O güne kadar sezilerime, duygularıma dayanan imanımı kalbimle tasdik ediyordum. O günden sonra bu imanımı dille ikrar etmiştim. Fakat yaşamak için yaşama kabiliyetini en yüksek derecede bile olsa, taşımak yetmezdi; bunu iktidar haline getirmek te gerekti. **Devletçe, ilimce, teknikçe, ekonomice de bir kalkınma gerekti.** Bu kalkınmanın hareket noktası, hangi yaratıcı başlangıçtı ve hangi varlık olabilirdi? Henüz bilmiyordum.

Bir yolculuk bana bu sırrı aydınlattı. 1915'de İzmir Valisi Rahmi Be-yin çağırısı üzerine şimdi Maarif Vekilliği (1943 de) müsteşarı bulunan İhsan Sungu ile birlikte İzmir'e, İlk mektep muallimlerine (İlkokul öğretmenlerine) meslekî konferanslar vermeye gitmiştik. Bir ay kadar çalıştık, (Bu çalışmalar **İzmir Konferansları** adıyla İzmir Millî Kütüphanesi tarafından basılmıştır, eski yazı ile dir). Dönüşte Balıkesir'de trenden indim; arabaya ile Bilecik'e gidecektim. Gece yarısından sonra kapı vuruldu. «Ara-

(*) Bu olay 1922 de basılan «Kalbin Gözü» adlı eserimde «Kerbelaya giden derviş» başlıklı yazıma mevzu olmuştur (Bu dervişten yukarıda, alandığımız yazının başında söz edilmektedir).

ba geldi» dediler. Handan kalktım, faytona bindim. Balıkesir ovasına doğru iniyoruz. Yirmi dakika kadar ilerledik. Uzakta zifiri karanlık içinde iri lekeler seziyordum. Gözlerimin bütün kuvvetiyle bu koyu karanlığı deşmek istiyordum. Orada burada bir takım mahlûklar, garip devler çömelmişler, paha biçilmez hazeneleri bekliyor gibiydiler! Orada burada kalın ve simsiyah sütunlar gökyüzüne doğru yükseliyorlar ve sanki düşecekmiş gibi onu tutmak istiyorlardı. Bu katı siyahlık içinde yanıp sönen tektük ışıklar görüyordum. Bunlar ümidin, imanın sönmiyen ışıklarına benziyordu. Arabacıya sordum:

— Pehlivan! Burası neresi?

İhtiyar arabacının başı önüne düştü; kısık ve titrek bir sesle cevap verdi:

— Köy, köy! (*).

Burası köydü, bir Anadolu köyü! Çamurdan bir köy! Bütün maddî sefaletlerine, yoksulluklarına rağmen yaşama iradesini kaybetmeyen, ışığı sönmiyen bir köy! Küller altında bir Anadolu! Ezeli hakikatı bir anda bulmuştum: her türlü kalkınmanın yaratıcı başlangıcı işte bu köy, bu halk olacaktır. Halk, halk, halk!..

Fakat bu enerji kaynağının tek insanda dile gelmesi ve tek irade olarak çalışması gerekti. Bu tek insan şerefini kim taşıyacaktı? Burası bilinmiyordu.

Cihan Harbi'nin sonunu gördüm. Bu çok karanlık, yeis verici günlerden birinde Kadıköy iskelesinden Acıbadem'e doğru gidiyoruz. Yanımda Vefa İdadisinde Fransızca hocam olan Acıbadem İnas Sultanisi Müdürü Lütfü Bey var. Ona sordum:

— Memleket nasıl kurtarılabilir?

Lütfü Bey cevap verdi:

— Anadolu'da isyan çıkarılarak.

— Böyle bir isyan düşman kuvvetleri tarafından söndürülemez mi?

Lütfü Bey katî cevabını verdi:

— Hayır, aslâ! Şerefi için isyan bayrağını kaldıran ve şerefi uğrunda ölmeyi göze alan bir milleti susturabilecek bir kuvvet bu âlemde yoktur.

Lütfü Beye inanıyordum. Birkaç gün sonra Galata'dan Köprü'ye doğru gidiyordum. Yanımda eski Moskova sefiri Hüseyin Ragıp var. Ona da şu suali sormuştum:

— Bu memleketi kim kurtarabilir?

(*) Bu olay 1922'de basılan «Kalbin gözü» adlı eserimde «Vicdanımın sesi» başlıklı yazıma mevzu olmuştur. — İ.H.B.

Hüseyin Ragıp hemen şu cevabı verdi:

— Çanakkale'de Türklerin namusunu kurtaran adam: Mustafa Kemal! Bu enerjik adam devletin başına geçmelidir.

O tarihten sonra neler olduğunu biliyorsunuz.

İyi günlerin birinde bir gazeteci geldi ve sordu :

— Gazi'nin en büyük eseri nedir?

Cecap verdim:

— İstiklâl mücadelesi, yeni Türk devletinin kurulması, Cumhuriyetin ilânı, Lâtin harflerinin kabulü...

Gazeteci dedi ki:

— Bunları başkaları da söylediler. Sizce Gazi'nin en büyük eseri hangisidir?

Düşündüm ve şu cevabı verdim:

— **Türk Milletinin yaşama kabileyetine inanması!...»**

* *
*

GRAFALOG BALTACIOĞLU

GRAFOLOG BALTACIOĞLU

Baltacıoğlu, felsefesini kurarken nasıl ki sosyolojiyi en geniş anlamıyla düşünce, sezgi ve buluşlarına temel yapmışsa, tıpkı bunun gibi ve özellikle bilinçaltı olaylarını (analitik psikoloji'yi), ya da asıl kullanılagelen terimiyle Psikanalizi de büyük bir dikkatle bu amaçlarında ustaca kullanmıştır. Gerçek şudur ki yirminci yüzyılda atomun parçalanması fizikte ne derece önemli sonuçlar vermişse ünlü psikiyatrist Viyana'lı Freud'un bilinçaltının sırları üzerine olan buluşları, ya da teorisi hemen hemen insan varlığı ve kaderinde aynı önemi taşıyan psikanaliz'in verileri de modern felsefede hiç bir surette ihmal edilemez. Esasen insan zekâsının bulabildiği bütün bilim, sanat, hatta din verilerine dayanmayan bir felsefe de felsefe olamaz. Hoca bu gerçekleri çok iyi bildiği için felsefesini böyle geniş bir temel üzerine oturtmaya çalışmıştır. Hemen bütün yazılarında bu sağlam temelin varlığını sezer, anlarsınız.

Hoca, sosyoloji'de Durkheim okulunu, psikoloji'de Psikanalizi, felsefe'de Bergson'u, Rousseau... yu çok didiklemiş, yaratıcı kişiliğine ve eğitime uygun gelen bu dehaların bilim ve felsefe verilerini dayanak yaparak çalışmıştır. İşte psikoloji bakımından da özellikle bilinçaltı denilen sırlı varlığın anlaşılmasında yararlı olan pratik psikoloji alanına bunun için girdiğini sanıyoruz. Herhangi bir psikoloji dalının pratik hayata uygulanmasına genellikle «**Pratik Psikoloji**» demek yanlış olmazsa, Prof. Baltacıoğlu da bu dallardan özellikle Grafoloji'yi kendisine ciddi bir çalışma konusu olarak seçmiştir. Bu alanda uzman olmuştur (*). Ankara, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi tarafından 1954 yılında "**Grafoloji, konusu, Metodu, Prensipleri**" adıyla basılmış dikkate değer bir büroşüründe vardır.

Hoca'nın grafoloji alanındaki çok ilginç çalışmalarını Yeni Adam Gazetesinde yayınladığı çeşitli rapor ve makalelerinden anlıyoruz. Grafoloji'nin ne olduğunu, ne işe yaradığını, gereğini, önemini belirten çok dikkate değer altı yazısını burada sıra ile sunuyoruz. Bunlar (**):

1. Milletlerarası grafoloji Kongresine verilen Türk Raporu.
2. İnsanın imzası kendisi midir?

(*) İ. H. Baltacıoğlu, İhtisas denilen bir şey vardır. Yeni Adam, S. 788, Nisan 1967.

(**) Bu yazılar 734, 737 ve 784 sayılı Yeni Adam Gazetesinden aynen alınmıştır.

3. Yazı sahtekârlığı.
4. Mahkemelerde tetkikat ve istiktap işleri.
5. Atatürk'ün el yazısının tahlili.
6. Grafoloji Enstitüsü kurulmalıdır.

Bu kitabın «Giriş» kısmında üstadın kişilik özelliklerini açıklarken «Dünya çapında bir grafolog'tur» demiştik. Buraya ve özellikle tezlerinin sonuna aldığımız bu yazılarının bu sözümüzü isbatladıkları görülmektedir.

MİLLETLERARASI GRAFOLOJİ KONGRESİNE VERİLEN TÜRK RAPORU (*)

Türkiye Maarif Vekili, Baltacıoğlu'na yazdığı mektupta Paris'te Ekim ayı içinde toplanacak olan Dünya Grafoloji Kongresi ile ilgilenmesini istemiştir. Bunun üzerine Baltacıoğlu, grafoloji bilminde şahsî metodunu açıklayan bir bildiriye kongre sekreterliğine göndermiştir. Bildiri, kongre gündemine alınmış ve toplantının ilk günü incelenmiştir. Aslı Fransızca olan bu bildirinin Türkçesini veriyoruz.

Grafoloji biliminin konusu el yazısını incelemek, el yazısını ana karakterine göre bölümlere ayırmak, el yazısının kanunlarını bulmaktır. Böyle anlaşılan grafoloji müsbet bir bilim demektir.

El yazısı nedir? O, herşeyden önce bir **geste**, bir el, kol, hareketi, jestin de özel bir şeklidir. Onun için jestlerimiz bir kerteye kadar kişiliğimizin görevidir.

Ancak, bütün aksaklıklar bir yana, yazı yazma, yazı yazma eylemi yalnız biyopsikolojik benliğimizin mekanik sonucu olmayıp, törel (moral) ve kamul (collectif) kişiliğimizi de içine alan bir sentez, bir birleşimdir. İşte el yazısı sosyo-psikolojik bir veridir. Böylece yazı mekanizması ile iç benimiz arasında bir soy dayanışma vardır. Yazı denilen gerçekçi şekilleri yaratıp dışa vuran da işte bu iç bendir.

Yazı dediğimiz jest bir anlatım, duyurum jestidir. Bu jestten hareket ederek onu meydana getiren ruh olumuna varmak elimizdedir. Yazı başkahlıkları karakter başkahlıklarını gösterir. Grafoloji biliminin üzerine kurulduğu temel işte bu başkahlıklardır. Pek az tanınmış olan bu bilimin özel konusu yazı jestleri üzerinde insan kişiliğini incelemektir.

Yazı hep değişen bir şeydir. Öyle kimseler vardır ki aynı kelimeyi birbirinden apayrı şekilde yazarlar. Bu şekil değişikliğine karşı yazıda hiç değişmeyen kişil karakterler de vardır. Bu karakterler sayısız mizaç çeşitleri-

nin karşılıklarıdır. İşte istiktap, yazı kişileme (expertise) dediğimiz işi görenler bu ana karakterlerdir.

Grafoloji biliminin konusu yazı olgularının incelenmesidir. Bu olguların şekille ilgili olanlarını aşağıdaki beş bölümde toplayabiliriz:

1. Morfolojik grafoloji,
2. Fizyolojik grafoloji,
3. Psikolojik grafoloji,
4. Estetik grafoloji,
5. Sosyolojik grafoloji.

Bir yazının göze en çok çarpan karakteri onun şeklidir. Onun için morfolojik karakter herkes tarafından kolayca görülebilir. Yine onun için yazının şekli kolayca taklit edilebilir. Yazı sahtecilerinin en çok yazının şekline saldırımları da bundan ileri gelir. Yazı morfolojisini meydana getiren unsurlar üçtür:

1. Harf şekilleri.
2. Çizgiler arasındaki paralellik münasebeti.
3. Yazının sınırları, plân.

El yazısının ikinci ayırıcısı fizyolojisidir. Grafoloji biliminin bu bölümü doğrudan doğruya yazının dolaşım olguları ile uğraşır.

El yazısındaki fizyolojik olgular şekille, morfoloji ile ilgili olan olgulardan daha şuursuzdur. Onun için fizyolojik olgular yazı belgeleri olarak şekil belgelerinden daha çok önem taşırlar.

Yazı teşrihi ve fizyolojisi ile ilgili olan olgular bir kerteye kadar yazıda aklın kavrayabileceği olgulardır. Onun için matematik ile, akıl yoluyla incelenmeleri eldedir.

Psikolojik grafoloji el yazısının durgun, ya da devingen (dynamideque) belirtilerini inceleyecek yerde, şuurumuz ve şuuraltı üzerindeki tesirlerini inceler. Bu tesirler her yazının temelli karakterlerine göre değişir. Meselâ, sevimli yazılar olduğu gibi sevimsiz olan yazılar da vardır. Her yazının kendine göre bir psikolojisi vardır. bir ahlâkı vardır. Yazıdaki zekâ, gönül, istek yazının şuursuzluğu ile ilgilidir.

Grafolog yazının psikolojisini incelemekle de yetinemez. Yazının estetiğini, saltık varlığını da yakalamak zorundadır.

Estetik grafolojinin konusu yazının artistik olgularını incelemektir. Yazı yazma işi herşeyden önce bir yaratma işidir. Bu da büyük çapta kişilikle ilgilidir.

Öte yandan yazı, herşeyden önce bir resimdir, sembolik ve yalın bir resim! Resmin kendisi gibi yazı da yaratıcısının yalnız kafa durumunu dü-

(*) İ.H. Baltacıoğlu Yeni Adam, Sayı. 784, Ekim 1966

şünürlüğünü değil, hem de duyarlılığını ve isterliğini gösterir. Onun için her yazı bir kerteye değin estetik bir değer de taşır.

Bundan başka bütün yaratma eylemleri gibi yazı yazma eylemi de yalın bir eylemdir. Bu eylemde zekânın payı ikincidir. Yazı organik bir bütündür. Öyle ki yazının her parçası kendiliğinden bu canlı bütünün alın yazısını taşır. Bu harfi, her kelimesi ile bir yazı dünyası (**microcosme graphique**) dir. Onun için harfler, kelimeler ister istemez, bütün yazının ana karakterini taşırlar.

Kuvvetle karşı durmak gereken bir yanlış düşünce vardır: «san'at bir lüks işidir» derler. Gerçekte san'at insan kişiliğinin tümünü anlatan sosyal kurumlardan biridir. San'at iç benimizde en çok biz, en çok şuursuz olanın bir belirtisidir. San'at bir ön sezginin, akıl ayrısı (**a rationel**) bir gücün eseridir.

Biz bu görüşümüzü iki totem klanından oluşan ilkel toplumlarla doğrulayabiliriz. Bu toplumlarda devlet, ekonomi, bilim kurumları yoktur. Oysa ki din, dil ve sanat en kuvvetli mistik bir karaktere bürünmüş olarak bütün özlüğü ile vardır. Bununla grafoloji araştırmalarında estetik değerlerin öneminin ne olduğu anlaşılır.

Sosyolojik grafoloji, sosyolojinin el yazılarını sosyal bakımdan inceleyen koludur. El yazılarının değişik oluşu yalnız teklerin mizacından ileri gelmez. Bu sonuç sosyal etkenlerin de eseridir.

Uluslar aynı dil, zevk ve din geleneklerini taşıyan birliklerdir. İnsan kişiliği kendi tekliği ile çevresindeki topluluğun bir birleşemedir. Onun için yazı yazma işi karmaşık bir iştir. biyo-psikolojik verilerle sosyo-psikolojik verilerin katıldığı bir iş.

Ayrı ulusların yazıları incelendiği vakit, bu yazılar arasında tabiat ayrılıklarının olduğu görülmektedir. Aynı sosyal bölümden olan insanlar birbirine benziyen özelliklerle birbirine yaklaşmaktadırlar. Bu özellikler o bölümün mizacını ve karakterini gösterirler.

Görülüyor ki, sosyolojik grafoloji örfler sosyolojisine büyük hizmetlerde bulunabilir. Grafolojik sosyolojinin bu amacına varabilmesi için türlü ulusların yazılarını bölümlemesi, kültür tiplerine göre bölümlemesi, bu yazı tipleri ile sosyal tipler arasındaki dayanışmayı bulması, böylelikle oluşları açıklaması gerekmektedir.

Yazının akıl ayrısı (**a rationnel**) olan kısmı psikolojisi ile estetiğidir. Bu kısmı ancak, sezgi yani canlıyı, ölçülemeyeni anlayan canlı akılla yakalayabilir. Bu artistik sezgi matematik zekânın sınırlarını aşar. Yazının bu kısmı her türlü sahtecilik alanının dışında kalır. Çünkü salt bir yaratma ve şuursuzluk işidir. Yazının bu kısmı yaratılabilir, ancak kurulamaz.

Nesnel, objektif olarak düşünülürse bilimli grafolojide özdeşleşme (**identification**) işi bir tüm kavrama işidir. Bir yazının plastik anlamını yakalayabilmek için onun akıl içi (**rationnel**) olan kısımlarını anlamak yetmez. Yazının canlı dinamik, akıl ayrısı (**a ratiohnel**) olan kısmıyla kaynaşmak da gerekmektedir.

İNSANIN İMZASI KENDİSİ MİDİR? (*)

Gençliğimizden beri iştir dururuz.: «üslûbu beyan aynıyle insandır» derler. Doğrudur. Sonra biz hattatlar antika bir yazıyı elimize alır, biraz inceledikten sonra: «Şeyh hattı, Hafız Osman hattı, Mustafa Rakım celisi, Mahmud Celâlettin yazısı...» diye kestirip atarız. Hem de pek yanılmayız da. Oysaki bu antika yazıların altında ne tarihleri, ne de imzaları yoktur. Bunu nasıl anlarız? Yazının tabiatından, üslûbundan! Biz de Osmanlıca bir söze benzeterek: «üslûbu hat aynıyle insandır» diyecek olursak, yalan yanlış bir söz söylemiş olmayız.

İmza insanın kendisi midir? değil midir? Bence, imza insanın kendisidir, tam kendisidir. Hattâ, insanın hem şuurlu hem de şuursuz olan kendisidir. İmza ile insan kişiliği arasındaki sıkı dayanışmanın başlıca iki sebebi vardır. Birincisi şu: herhangi kelimeyi, satırı yazan insan yalnız bir düşünceyi, sembolleştirmiş olur. Oysaki imzasını atan kişi bu imza ile yalnız şuurunun bir parçasını değil bütün kendini sembolleştirmiş olur. İmzasını atan kişi sevgilerini, tiksintilerini, isteksizliklerini, istediklerini hep birden sembolleştirmiş olur. Bu anlayışımızın doğruluğunu gösteren olaylardan biri çok defa imza harflerinin hattâ kelime niteliğinde olan kısımların unutulmuş olması, kaldırılmasıdır. Psikanaliz incelemeleri bu unutmaların, atlamaların hiç te sebepsiz olmadığını, komplekslerle sıkı ilintileri bulunduğunu ortaya koymuştur.

İkinci sebep de şudur: imza atma işi yaşama boyunca yapıla yapıla o denli mekanikleşmiş, o denli şuursuzlaşmıştır ki artık onda aklın, dikkatin çabalamanın rolü kalmamış gibidir. Öyleyse imza herhangi elyazısı olmayıp insanın bütün yaşayışının, bütün geçmişinin elyazısıdır. Türkçede «altına imzamı korum» sözü ile «kalıbımı basarım» sözü tek anlamı anlatır ki o da şudur: «bütün benliğimle, bütün varlığım ile doğrularım.»

Burada üzerinde durulacak bir nokta var. Bir insanın biribirinin arkasından attığı iki imza bile biribirinin tıpkısı değildir. Gerçek bu iken nasıl olur da «imza insanın kendisidir» diyebiliriz? Bu noktayı bütün aydınların hele mahkeme adamlarının, avukatların iyice anlamaları gerektir. Her imzada her defasında değişebilen karakterlere karşı hemen hiç değişmeyen karakterler de vardır. İmza teşhisi yapan grafologların hele bu hiç değiş-

(*) İ. H. Brltacıoğlu, Yeni Adam, Sayı : 737, Ekim 1959.

meyen karakterler üzerinde durdukları göze çarpmaktadır. İmzanın zamanla da bir takım değişiklikler gösterdiği tespit edilmiştir. Larousse Mensuel'in Avril 1926 tarihli, 23 sayılı nüshasında 1 inci Napoleon'un 1796, 1804, 1812, 1815 de ve Saint - Helene adasında iken attığı beş imzanın fotoğraflarını taşıyan ilgi çekici bir tablo vardır. Bu imzalar zaman boyunca bozula bozula birincisile beşincisi biribiriyle, genel görünüşleri, plânları bakımından; anlaşılamaz, benzeştirilemez bir duruma gelmiştir. Ancak, şu var: Yirmi, yirmi beş yıl içinde kalıptan kalıba girmiş olan bu imzalar arasında öyle çizgi ilintileri, yakınlıkları, tıpkılıkları vardır ki, hemen hemen hiç değişmemiş denilebilir. Benim bu imzalarda bulduğum değişmeyen bir karakteri örnek olarak vereyim. Bu karakter, imzanın bazı eğri çizgilerinin kaygan çizgi olmaktan çıkıp çahlama olumuna gelmesidir!

İmzalar ile karakterler arasındaki ilintiyi göstermek için birkaç örnek verelim. Öyle bir imza düşünün ki bütün harfleri tastamamdır. Son derece okunaklıdır, düz bir çizgi üzerine dizilmiştir, harflerinde lüks soyundan hiç bir katma yoktur, kuyruk, çengel, düğüm gibi artıkları da yoktur, kolayca, rahatça okunmaktadır. Böyle bir imza normâl bir insanındır. Bu adam olayları son derece açık olarak görmektedir. Bu adam açık fikirli, açık gönüllüdür, dosdoğrudur, karakter sahibidir.

Şimdi başka bir imza karşındayız. Bu imzanın harfleri eksiktir, bu imza okunaksızdır. bu imzada birçok karıştırıcı, süsleyici katmalar vardır. bu imzanın sahibi birinci imzanın sahibi ile taban tabana zıt bir karakterdedir.

Öyle bir imza da düşünün ki hemen hiç bir harfini okuyamıyorsunuz, karmakarışık birbirine paralel çizgilerden ibaret, bir çizgi yığını! Böyle bir imzaya hiçbir grafoloji bilgini normal bir insanınki diyemez. Tersine bu insanın çok karışık bir iç yaşayışı, kompleksleri, hatta yaşayışının gizli tutulacak, utandıracak yanları vardır.

YAZI SAHTEKÂRLIĞI (*)

Bir adam bir adamdan borç alıp, ona bir senet vermiştir. Sonra bu senedini inkâr etmiştir. Sahte bir senet ortaya çıkarılmıştır. «Bu senet fi-lân adam tarafından verilmiştir; şimdi de senedini inkâr ediyor» denilmiştir..

Bir senet vardır. Bir alacaklı vermiştir. Bu senette faizi ve re'sûlmali aldım deniliyor.

Ancak, yalnız faizini almış, resûlmalini almamıştır.. Bir senet vardır.. Üzerindeki pulun başka bir yerden çıkarılıp getirildiği iddia edilmektedir. İmzasız bir tehdit mektubu vardır. Filân adamdan da şüphe edilmektedir.

(*) I. H. B., Yeni Adam, Sayı: 734, Ekim 1966

Yazı onun mu, değil mi? Şu iki satır, zabıtle birlikte mi yazılmış, yoksa sonradan mı eklenmiş? Şu iki imza, tarih, ya da satır aynı zamanda mı yazılmış yoksa ayrı zamanda mı yazılmış?

İşte bir yığın sahtekârlık bir yığın soru, bir yığın inceleme konusu! Bütün bunlar mahkemelere gelir, incelenmek, yargılanmak, adalete en uygun kararlara bağlanmak ister. Oysaki her yargıç bütün bu işlerde bilgili değildir, olamaz da. O zaman ne yapılır?

İlk akla gelen yazıdan anlıyan birini çağırıp işi ona inceletmektir. Ancak, en önemli olan nokta şudur: «yazıdan anlıyan kimdir?» Avrupa mahkemelerinde olduğu gibi, bizde de yazıdan anlıyan kişi bilirkişi (expert) deyince hatıra gelenler hattatlar, ressamalar, mühürçüler, başkâtiplerdir! Oysaki hattatlık güzel yazı yazmak sanatıdır. Ressamlık ile ne de hattatlık ile yazı sahtekârlıklarının anlamak işinin doğrudan doğruya hiç bir ilgisi yoktur. Herhangi bir başkâtibin bu işten anlaması da binde bir görülen bir şeydir, ancak bir tesadüf eserdir.

O halde kimleri çağırmalı, kimlere sormalı, bu türlü yazı sahtekârlıklarını yetki ile inceleyebilecek olanlar kimlerdir?

Artık öğrenmek gerekir ki Türk mahkemelerinin «tetkikat ve istiktap» dedikleri bu işlerin, expertise işlerinin temeli «grafoloji» denilen ilimdir. Bu ilim insan kişiliği ile el yazısı arasındaki ilintileri araştırır, ortaya koyar. Besbelli ki böyle anlaşılan bir grafoloji psikolojinin bir koludur. Grafologlar yazı psikologları, yazı bilginleridir. Onun için yazı ehli-vukuf-ları-yazı bilirkişileri grafolog, psikolog olmadıkça hattat ta olsalar, ressam da olsalar bu işde hiç bir yetki taşımazlar. Gerçek budur.

Bir de bazı insanlar, daha açık söyleyelim, bu işin ne olduğunu kavramamış olanlar kimyahanelerin bu işte en yetkili yerler olduğunu sanırlar. Mürekkep tahlilleri bazı şeyler öğretebilir. Ancak, bunun çok dikkatli ve başarılı yapılması şarttır. Ne de olsa bir kimyager bir grafolog değildir. Grafoloğun gözleriyle yapacağı incelemeyi hiç bir laboratuvar, hiç bir büyütücü alet yapamaz. Grafoloji işinin temeli yazı şekillerinden anlamaktır.

Kırk yıldan beri yapmakta olduğum yazı incelemeleri beni türlü sorularla karşı karşıya bırakmıştır.

Ankara ceza yargıçlarından, kendisine karşı çok saygım olan bir zat bir gün bana şöyle demiştir. «Ben her gün kırk, elli imza atarım. Hiç biri ötekine benzemez. Gerçek bu iken siz nasıl olur da bir imzanın bir şahsa ait olup olmadığına hükmedebiliyorsunuz? Ben kendisine şunu söyledim. Doğrudur. Aynı kimsenin ayrı zamanlarda attığı iki imza birbirinin tıpkısı olamaz. Nasıl ki aynı adamın ayrı zamanlarda yaptığı hareket de birbirinin tıpkısı olamaz. Ancak aynı insan hangi hareketi yaparsa yapsın,

hangi durumda olursa olsun yine de onu tanırırsınız. Çünkü bütün bu değişikliklerine rağmen, yine de onda hiç değişmeyen bir takım şeyler vardır. Yazıda da imzada da böyle.

Sayın yargıca iki tane imza atmasını rica ettim. Attı. Bu iki imzanın kâğıt üzerinde kapladığı alanın sınırlarını çizdim. Böylece imzaların üzerine yerleştiği arsa, plân meydana çıkmıştı. Kendisine sordum: «Bu iki plân birbirinin tıpkısı mı, değil mi?» Yargıç hemen cevap verdi: «Evet, tıpkısı!» dedi.

Şimdi tetkikat ve istiktap işlerinin en ince bir konusu üzerinde duralım. «Olabilir ki sizin gibi hem hattat hem de grafolog olan biri bir başkasının imzasını, bütün özellikleri, ana karakterleriyle birlikte taklit eder. O zaman bu imzanın sahte olduğunu nasıl meydana çıkaracaksınız?» Bu soruya cevap veriyorum: Bu yeryüzünde (i) harfini aynı şekilde yazacak iki insan bulunamaz. Aynı ağaçta birbirinin eşi olan iki yaprak bulunamayacağı gibi. İnsan kendi eliyle yazdığı bir (i) harfini bile ikinci defa tıpkı tıpkısına yazamıyor! Kaldı ki bir başkasınınkini yazabilsin! Sahtekârlık güç bir şey değil, yapılamıyacak bir şeydir. Mutlaka meydana çıkarılır.

MAHKEMELERDE TETKİKAT VE İSTİKTAP İŞLERİ (*)

Mahkemelerde duruşma yolunda bir noktaya varılır ki orada bilirkişiye başvurmak gerektir. Konu resim konusudur. Bir ressam çağrılır. Konu makine konusudur. Bir makine mühendisi çağrılır. Konu manevî zarar konusudur, bir hukukçu, bir ahlâkçı, kamu vicdanını temsil edecek biri çağrılır. Bu işlerde bilirkişi bulmak kolaydır. Ancak, konu yazı, imza, senet taklidi, senet tahrifi, yazıya yazı katma olunca kimi çağırmalı? Olmakta olan şudur: Hattat, ressam, dekoratör, mühürücü, kütüphane memuru olan biri çağırılır. Bunun sonu ne olur? Bunu kestirmek pek güç değildir!

Her şeyden önce kim yazı uzmanı, grafologdur, kim değildir, bunu belirtmek gerektir. Grafolog olmanın ilk şartı tanrı vergisidir. Grafoloji duygusu (**sens graphologique**) diyebileceğimiz bir duygu vardır ki, bu herkeste yoktur. Herkeste müzik, şiir, hatiplik ve felsefe duygusu olmadığı gibi. Bu duygu tanrı vergisidir. Bir doğuş, bir yaradılıştır. Ancak, bu duygu, bu sezgi de yetmez. Grafologun bir bilim adamı olması, bir metod eri olması da gerektir. Grafolog vergili insansa, grafolojik incelemelerin tekniğini de iyice biliyorsa, bir insanın yazısında herkesin göremeyeceği bir takım gerçekleri görebilir ve meydana çıkarabilir.

Korkunç olan grafolojinin durumu değil, grafolog geçinen şarlatanların durumudur. Dünyanın her yerinde olmakta olan acıklı gerçek şudur.

(*) İ. H. Baltacıoğlu, Yeni Adam, Sayı: 784, Ekim 1966.

Kendilerini satmasını çok iyi bilen bu adamlar kendilerine ehli-vukuf, (bilirkişi) süsü vererek mahkemelerin harimine kadar sokulurlar ve yazı tetkikleri, istiktap işleri yüzünden son derece güç durumda bulunan mahkemelerin iyi niyetlerinden yararlanıp birkaç kuruş kazanmayı çok iyi bilirler. Bunlar arasında hiç bir bilim koluyla ilgisi olmayan ümmî insanlar bulunabileceği gibi mühürücü, tabelâcı, hattat, ressam, kâtip gibi insanlar da bulunabilir. Artık bu insanların bir yazının, bir imzanın teşhisine ait olarak verebileceği hükümlerin ne olabileceğini bir düşünün.

Gerçek şudur: yazı bilirkişisi ile yukarıda saydığımız insanların hiç bir ilgisi yoktur. Grafoloji duygusu taşımayan, grafoloji bilgisi olmayan, grafoloji metodu bulunmayan bir insanın, istese dahi, adalete hizmet etmesini akıl almaz. Bütün dünyada çalışmakta olan yargıçları, savcılar, avukatları bu işin bilim karakteri taşıyan gerçeği üzerinde düşündürmek, bunun sonunda ve yakın gelecekte adalat cihazını ne grafoloji duygusu, ne de grafoloji bilgisi taşımayan, böyle olmakla birlikte kendilerini yazı uzmanı, ehli vukuf, bilirkişi gibi gösteren bu şarlatanların zararından kurtarmak bu işe akıl erdirenler üzerine düşen bir ahlâk bocu değil midir?

Ankara Ticaret Mahkemesi İkinci Ticaret Dairesine verdiğimiz bir raporda şu satırlar yazılıdır:

«Yüksek mahkemenizin izniyle dâvacı vekilinin – istese de istemese – sede – şahsımızı, hem de bilirkişilik mesleğini bahis konusu eden iddialı hükümlerine karşılığını veriyorum. Bizim «tetkikat ve istiktap» adını verdiğimiz **expertise** dünyanın teknikçe en ileri memleketlerinde dahi adalat cihazının yardımcısı bir görev olarak vardır. **Expertise**'in yazı ile uğraşan kolu **graphologie** adı verilen yazı psikolojisine dayanır ki bu, konusu, bölümleri, metodları olan bir bilim kolu olarak çalışmaktadır. Grafologların yanlışlıkları görülmüştür. Ancak, bundan dolayı insanlar grafolojinin yardımlarını, gene onun varlığını yoğunlamaya kalkışmamışlardır. Çünkü böyle bir hareket hekimin yanlışlığını görüp de «hekimlik yoktur, enfüsidir, şahsî bir görüştür» demiye benzer. Grafolojik incelemelere gücü yeten bir insanın adalat cihazına yapacağı bir çok yardım vardır. İnsanların tecrübeleri bu hükmün doğruluğunu göstermiştir.»

ATATÜRK'ÜN ELYAZISININ TAHLİLİ(*)

Bu yazıda en çok gözüme çarpan şey harflerinin, kelimelerinin son derece açık, okunaklı olmasıdır. Hiç şüphe yok ki bu özellik Atatürk'ün zekasına büyük karakterini veren açıklığın yazılarındaki belirtisidir.

Bu yazıda dikkatimi en çok çeken özelliklerinden biri de şudur: Cumhuriyetin kelimesindeki C harfi, Kurtuluş kelimesindeki K harfi, Gazideki

(x) İ. H. Baltacıoğlu, Yeni Adam, sayı : 784, Ekim 1966

G harfi, Kemâl'deki K harfi ve yine bu kelimenin sonundaki L harfi ne kadar gergin! Bu gerginlik yüksek derecede enerji sahibi olan büyük insanların yazılarında, görülebilir. Mimarlık ve trajedi estetiğinde **grandiose** denilen değer işte budur.

*Cumhuriyetin 10. yılını
Kurtuluş ve inkılabımızın ilk
ve sadık işçisi «Halkın Yolu»
ya*
Gazi M. Kemal

Üçüncü nokta: Bu yazıda normalin üstünde bir genişleme vergisi var. Harfler normalden daha basık, harflerin enleri ise normalin üstündedir. Bu neyi gösteriyor? Büyük bir aksiyon dehasını değil mi? Atatürk içine dönmüş, içine kapanmış bir mistik değildir. Belki bütün gücü, enerjisi, dehası ile dışarıya dönmek, yayılmak, kavramak, yöneltmek için yaratılmış bir adamdı. Bu büyük aksiyon adamının tam zıddı olan bir insanın yazısında zıt karakterler bulunacaktır.

Bu yazıda bulduğumuz enerjinin bazan hiddet, şiddet olumunda belirdiği de görülüyor. **K Atatürk** imzasındaki K harfi ile sondaki K harfi ne bakınız. Yayları sonuna kadar gerilmiş okları hatırlatıyor. Atatürk'ün yazısında beni en çok düşündüren bir özellik var, şu: **Gazi Mustafa Kemal** imzasındaki M harfinin kuyruğuna dikkat ediniz. Sonra **Kemal**'in sonundaki L harfine dikkat ediniz. Bu harflerin kuyrukları birden bire aşağı düşüyor. Bu aşağı düşme neden? Grafoloji bu olguyu nasıl anlayacak? Grafoloji buna olagan bir enerji çizgisi deyip geçmeli mi? Yoksa bunu gayri meşurun bir belirtisi olarak mı almalı? Bence Atatürk'ün acı çektiği, çok içli olduğu anlar vardı. Onun akla, mantığa en geniş yeri veren hayatında bu gayri meşur anları görmek, bulmak kolay değildir. Belki de bu bir sır olarak kalacaktır.

Rahmetli Atatürk'ün, birkaç imzasını grafoloji tekniğine göre incelemiş ve Atatürk'ün psikolojik portresine ait olan raporumu Yeni Adam'ın 644 sayılı nüshasında yayınlamıştım. Bu raporumda Atatürk'ün ruh yapısı üzerine şu hükmü de vermiştim. «Atatürk'ün yazısında beni en çok düşündüren bir özellik var, şu: Gazi Mustafa Kemal imzasındaki M harfinin kuyruğuna dikkat ediniz. Sonra Kemal'in sonundaki L harfine dikkat ediniz. Bu harflerin kuyrukları birden bire aşağı düşüyor. Bu aşağı düşme neden? Grafoloji buna olagan bir enerji çizgisi deyip geçmeli mi? Yoksa bunu gayri meşurunun bir belirtisi olarak mı almalı? Bence Atatürk'ün acı çektiği

çok içli olduğu anlar vardı. Onun akla, mantığa en geniş yeri veren hayatında bu gayri meşur anları görmek, bulmak kolay değildir. Belki de bu bir sır olarak kalacaktır.» Ben Atatürk'le yalnız üç defa karşı karşıya gelmiş bir insanım. Bunlardan birincisi üç saat kadar sürdü. İkincisi yalnız bir selamlaşma ve hatırlı sormadan ibaret kaldı. Üçüncüsü dokuz buçuk saat sürdü. Ancak hiç birinde onun ruh hayatına dair bilgilenmiş değilim. O'nun ruh portresi için verdiğim hükümleri grafolojik incelemelere dayanarak verdim. Bu portreyi yaptıktan sonra bir gün eski Millî Eğitim Müfettişlerinden Yalçın Orkun bana gelip şu sözleri söyledi: «Atatürk'ün gayri meşur hayatına dair verdiğiniz hükümler onun gerçek yaşayışına uymakta olduğu anlaşılıyor. Atatürk'ü yakından tanıyanların verdikleri bilgiye göre O'nun çok sırlı ve gizli kalan bir iç hayatı varmış. Bu büyük adam zaman zaman ortadan kayboluyormuş. Bunun üzerine kendisini ararlar, hiç umulmayan bir yerde meselâ, Çankaya köşkünün bahçesinde, bir ağacın altında dalgın, içine kapanmış olarak bulurlarmış!» Bu bilgiyi edinince çok sevinmiştim.

Bu olay açıkça gösteriyor ki grafolog bir geolog gibidir. Geolog yer yuvarlağı denilen varlığın katlarını inceleyerek neden olduğunu, ne olmakta olduğunu ve ne olabileceğini anlar. Grafolog da insan ruhu denilen varlığın katlarını inceleyip neden olduğunu, ne olmakta olduğunu ve ne olabileceğini anlamaya çabalar. Kendinin ne olduğunu, ne olmadığını, ne olabileceğini öğrenmek isteyen bir insan bir grafoloğa baş vurabilir.

Her bilimin, her sanatın olduğu gibi grafolojinin dahi şarlatanları, sahtekârları vardır, her zaman olacaktır da. Bunun böyle olması grafolojinin fal gibi uydurma birşey olduğunu gösterir mi?

GRAFOLOJİ ENSTİTÜSÜ KURULMALIDIR (*)

1966 – 1967 Adalet yılının başlaması dolayısıyla 6 Eylül 1966 salı günü yapılan törende Yargıtay Başkanı Umran Öktem konuşması sırasında Adli Tıp konusunu, adli takiplerin durumunu gözden geçirmenin gerekli olduğunu söylemiş, bu arada mahkemelerde yaptırılan imza, yazı incelemelerinin durumunu da şöyle söz konusu etmiştir:

«Konu buraya gelmiş iken Adli Tıbdan tamamen ayrı olan grafoloji ve yazı ilmi, inkâr veya sahteliği ileri sürülen bir imza veya bir yazının tatbik ve tahkiki üzerinde durmak isterim. Bu sahada yetişmiş mütehassıslarımız pek az ve kifayetsizdir. Artık usul ve kaideleri kurulmuş ve müstakil bir ilim halini almış olan bu sahada mütehassıs yetiştirilmesi ve bu sahaya içine alan bir müessese kurulması hukuk ve ceza ihtilâflarında maddî delillerin toplanmasında yardımcı olacaktır.»

(*) Yeni Adam, Sayı: 784, Ekim 1966

Mahkemelerdeki tetkikat ve istiktap adı verilen grafoloji incelemelerine Türk adalet mümessillerinin verdiği önem pek büyüktür. Paris'teki grafoloji cemiyetinin bu konuda sorduğu soruya verdiğim karşılık bu kanaatimizi taşımakta idi.

Grafoloji incelemelerinin bir bilim, bir ihtisas işi olduğunu yalnız adalet mümessillerinin düşünmesi yetmez. Bütün fikir, bilim adamlarımızın, bütün bilim âleminin, üniversitelerin de bu işin önemini anlamaları gerekmektedir. Onun için ben bir grafoloji enstitüsünün kurulmasından yanayım. Bunun kadar önemli olan bir iş de bir felsefe fakültesinde grafoloji kürsüsünün kurulması, grafoloji yayınlarına hemen de başlanmasıdır.

Bunlardan önce olması gereken şeyse grafolojinin anlaşılması, grafolog geçinenler ile grafolog olan gerçek bilim adamlarının anlaşılmasıdır.

**
*

SONSÖZ

Prof. İ. H. Baltacıoğlu ile ilgili I. kitap burada sona eriyor. Bu kitabın hazırlanmasında, içindeki konuların sergilenmesinde görülecek kusurların nedeni, büyük Hoca'nın çok yönlü, zengin bir yaratıcı kişiliğe sahip olması ve kendine özgü bu üstün kişiliğin dar kalıplar içinde anlatılmasının olanaksız bulunmasıdır.

Gerçek şudur ki Baltacıoğlu anlatılamaz. Ancak, bütün hayatı boyunca verdiği çeşitli eserleri ve yaptığı fikir savaşları içinde doyusya yaşanılarak anlaşılabilir. Benim yapmak istediğim şey, bu yaman savaşçıyı anlatmak değildir. Sadece O'nu anlamak ve O'ndan yararlanmak isteyenleri O'nunla birlikte bütün bir ömrün düşünce vuruşmaları içinde yaşamaya davetten ibarettir. Türklere öğretmek istediği gerçekleri başka türlü kavramak mümkün değildir.

Bundan yirmi yıl önce, değerli bir sosyoloji profesörü bana, çıkarmakta olduğum **Öğretmen Meslek Gazetesi** idare yerinde, şunları sormuştu:

— Kolçak, Avrupa'da hangi fakülteyi bitirdiniz?

Bu sayın profesörün şaka ettiğini sanarak soran gözlerimle yüzüne hayretle baktım ve:

— Herhalde şaka etmiyorsunuz, dedim.

Bu kez O hayrete düştü:

— Ne münasebet, bu nasıl soru ve hem niçin? dedi.

Aramızdaki konuşma şöyle sona erdi:

— Ben Türkiye'de yetiştim.

— Çok iyi ama, biz üniversite'de gençlere, sizin kullandığınız, hem de başarı ile kullandığınız metodlu şüpheyi, objektif yolları bir türlü kazandıramıyoruz. Bu nedendir ve siz nasıl yetiştiniz. ?

— Benim ustam Prof. Baltacıoğlu'dur. Ondan feyzaldım. düşünme tekniği ile ilgili kişiliğimi kuran 'O'dur! Kendisine derin minnet duygusu ile bağhyım!

İkimiz de susmuş ve saygı ile başlarımızı önümüze eğmiştik!

Sabri KOLÇAK

BİRİNCİ KİTABIN SONU

SABRİ KOLÇAK'IN ESERLERİ

Şimdiye kadar çıkmış olanlar:

1. Zamantı Mektupları,
(Ya da: Türke İnanmayan Türk Değildir!), Kayseri, 1943.
2. İlköğretim'in Temel Dâvaları, İstanbul, 1946.
3. Temel (Öğretmen Meslek Gazetesi), İstanbul, 1946 – 49.
4. Pedagojik Danışma Kurulları ve Pratik Eğitim Kongreleri Projesi, İzmir, 1950.
5. Eğitimde Mizahtan Faydalanma Yolları (N. Işık'la birlikte), İzmir, 1953.
6. Yaratıcı Öğretmen (N. Arısoy'la birlikte), İzmir, 1954.
7. İzmir Rehberlik ve Araştırma Merkezi Tarihçesi ve Çalışmaları (Çalışma arkadaşlarıyla birlikte), İzmir, 1961.
8. Özel Eğitime ve Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Muhtıra İzmir, 1963.
9. Türk Eğitim Düzeni Hakkında Rapor (İzmir Öğretmenler Derneğince yayımlandı), 1964.
10. Prof. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun:
Hayatı, Eserleri, Tezleri, Felsefesi. İzmir, 1968.

Çıkacak olanlar

11. Prof. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun:
Genel Felsefesi, Eğitim Felsefesi, Kalkınma Felsefesi, Ahlâk Felsefesi, Din Felsefesi, Sanat Felsefesi, Politika Felsefesi.
12. Türkiye'de Rehberlik ve Araştırma Merkezleri.
13. Bir Eğitimcinin Savaşları.

Sabri KOLÇAK

Halil Rifat Paşa Caddesi, Altıtaş Durağı, 168/3

İZMİR

TDV İslam Araştırmaları
Merkezi kütüphanesi'ne
Orhan Şaik GÖKYAY'ın
VAKFIDIR.